

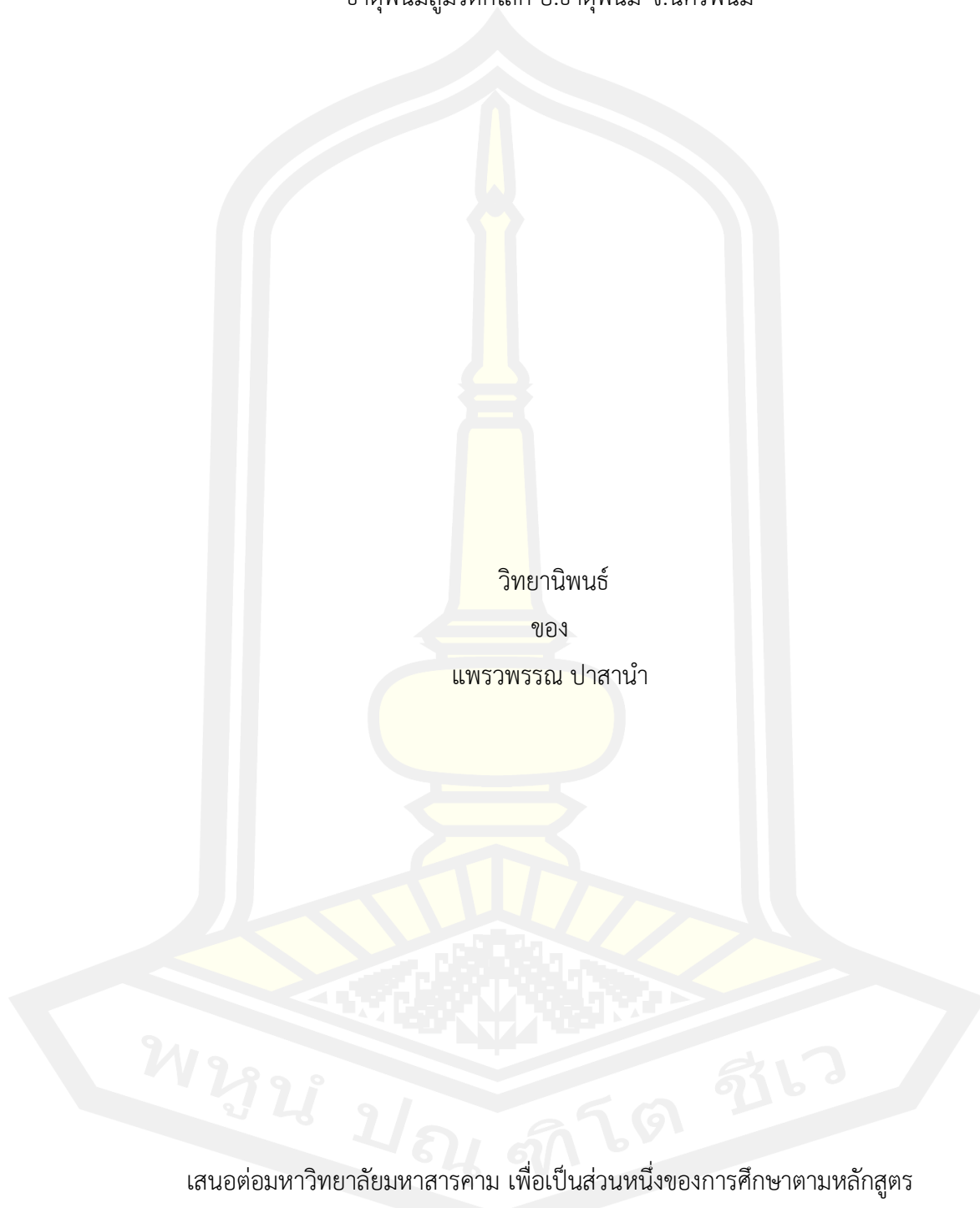
การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระ
ธาตุนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุนม จ.นครพนม

วิทยานิพนธ์
ของ
แพรวพรรณ ปาसान่า

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
มกราคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

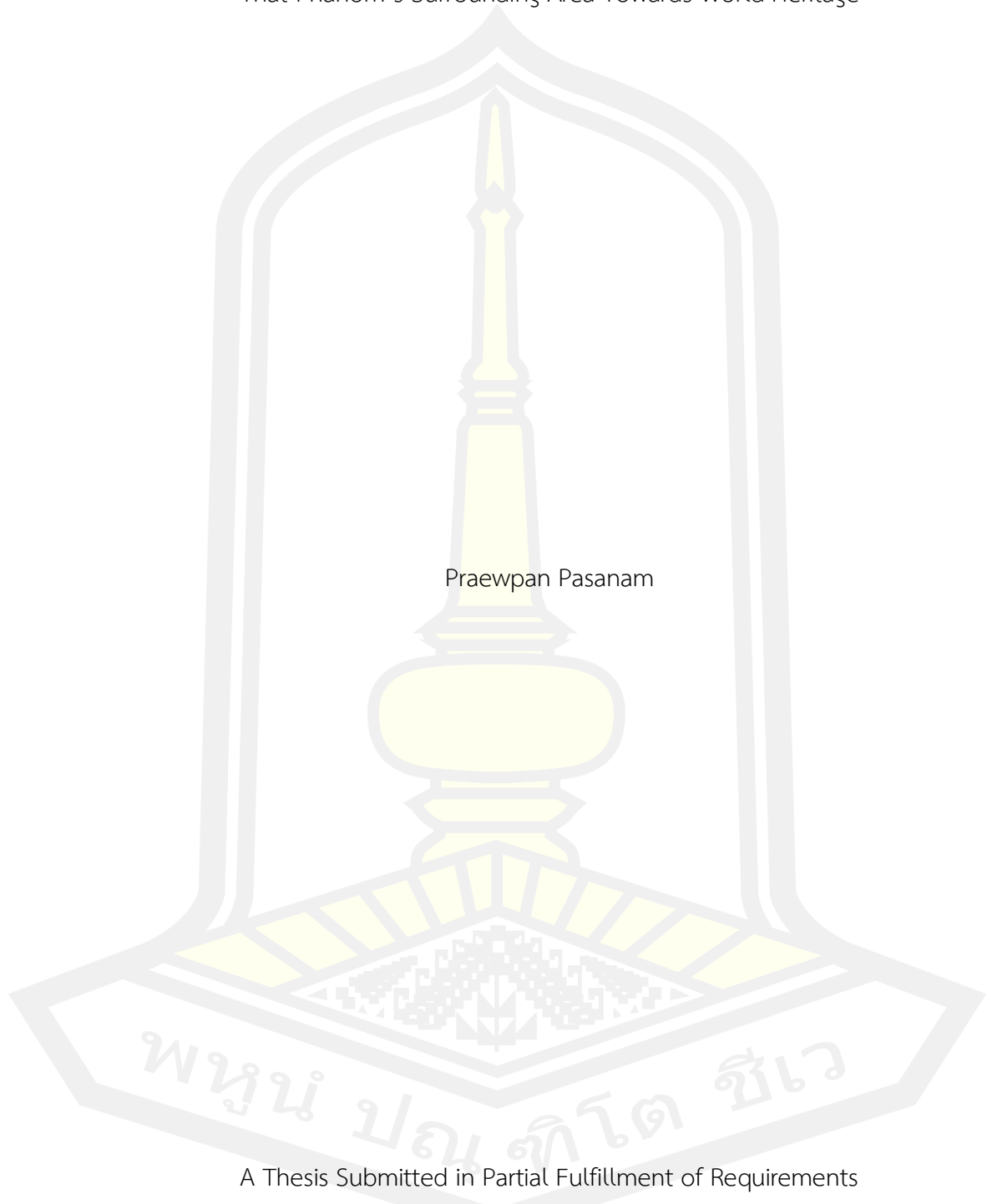
การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระ
ธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
มกราคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Heritage Impact Assessment for World Cultural Heritage Site: The Case Study of Phra
That Phanom's Surrounding Area Towards World Heritage

Praewpan Pasanam

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Architecture (Urban and Environmental Planning)

January 2023

Copyright of Maharakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวแพรวพรรณ ปาสนา นำ แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. พลเดช เชาวรัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ธราวดี บุญเหลือ)

..... กรรมการ

(ผศ. ดร. ดิฐา แสงวัฒนะชัย)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(รศ. ดร. รวี หาญเผชิญ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. พลเดช เชาวรัตน์)

คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและ
นฤมิตศิลป์

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่ เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม		
ผู้วิจัย	แพรวพรรณ ปาसान่า		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธราวุฒิ บุญเหลือ		
ปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตรมหา บัณฑิต	สาขาวิชา	การวางผังชุมชนเมืองและ สภาพแวดล้อม
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2566

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เนื่องจากเป็นพื้นที่มีคุณค่าความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของคนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการเสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม บริเวณวัดพระธาตุพนมวรรมหาวิหารและพื้นที่โดยรอบ ด้วยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพระธาตุพนมซึ่งจะต้องอนุรักษ์องค์ประกอบของเมือง ความเป็นของแท้ดั้งเดิม และการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ให้มีความเหมาะสม

การเลือกพื้นที่บริเวณวัดพระธาตุพนมวรรมหาวิหารและพื้นที่โดยรอบนี้ ได้มีการศึกษาพื้นที่ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ และเสนอแนะแนวทางการจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : มรดกโลก, ผลกระทบ, วัฒนธรรม

TITLE	Heritage Impact Assessment for World Cultural Heritage Site: The Case Study of Phra That Phanom's Surrounding Area Towards World Heritage		
AUTHOR	Praewpan Pasanam		
ADVISORS	Assistant Professor Tarawut Boonlua , Ph.D.		
DEGREE	Master of Architecture	MAJOR	Urban and Environmental Planning
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2023

ABSTRACT

This research aims to study the Heritage Impact Assessment for World Cultural Heritage Site: The Case Study of Phra That Phanom's Surrounding Area Towards World Heritage Because it is an area that is important in history, archaeology, beliefs, traditions, culture and architecture of both sides of the Mekong River It is also an area to propose to list Phra That Phanom to be a World Cultural Heritage Site. Phra That Phanom Woramahawihan Temple and surrounding areas With such areas as a continuous area with Phra That Phanom, which must conserve the elements of the city Original authenticity And suggestion on the management of the impact on the area to be appropriate

Choosing the area around Wat Phra That Phanom Woramahawihan and this surrounding area Have studied the area And the impact that will occur to the World Cultural Heritage area To find a way to manage the impact that occurs with the area And recommend guidelines for managing the impact that will occur to the World Cultural Heritage area appropriately.

Keyword : World Heritage Impact Assessment Culture Heritage

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจากบุคคลทั้งหลาย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธราวุฒิ บุญเหลือ ท่านอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่ได้กรุณาและสละเวลาให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ และควบคุมวิทยานิพนธ์ ให้คำแนะนำและความรู้ที่มีค่า และเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเดช เขาวรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดิฐา แสงวัฒนะชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพชรลัดดา เพ็ชรภักดี อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และรองศาสตราจารย์ ดร. รวีหาญเผชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือในข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม และเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษาทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้ให้ความกรุณาและให้ความอนุเคราะห์เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกและข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิจัย

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้เปิดโอกาสให้เข้ารับการศึกษาในระดับปริญญาโท และขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยจะนำเอาความรู้ที่ได้ไปพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

แพรวพรรณ ปาसान่า

พหุ น บณุ ทิโต ชิว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญรูป.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 หลักการและเหตุผล.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	2
1.3 เป้าหมาย.....	2
1.4 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	3
1.5 ขอบเขตการศึกษารายละเอียด.....	5
1.6 ขั้นตอนการดำเนินงาน.....	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 กรอบแนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage).....	11
2.2 แนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม.....	18
2.3 แนวคิดด้านการศึกษามลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่.....	30
2.4 การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	46
3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา.....	46
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	48

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	59
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
3.5 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	60
3.6 การสรุปข้อมูล.....	63
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	64
4.1 ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาตูปนมน.....	64
4.2 ผลการศึกษากรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	67
4.3 ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	78
4.4 ผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	88
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ.....	93
5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	93
5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	94
5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	94
5.4 สรุปผลการศึกษา.....	95
5.5 ข้อเสนอแนะ.....	106
บรรณานุกรม.....	109
ประวัติผู้เขียน.....	120

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและการนำไปประยุกต์ใช้	44
ตารางที่ 2 รายชื่อฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบและ คณะกรรมการ	48
ตารางที่ 3 4.a-1 สถานการณ์ปัจจุบันในการอนุรักษ์	49
ตารางที่ 4 4.b-1 สถานการณ์การอนุรักษ์เร่งกตตันจากการพัฒนาในปัจจุบัน	52
ตารางที่ 5 4.b-1 สถานการณ์การอนุรักษ์เร่งกตตันจากการพัฒนาในปัจจุบัน (ต่อ)	53
ตารางที่ 6 4.b-1 สถานการณ์การอนุรักษ์เร่งกตตันจากการพัฒนาในปัจจุบัน (ต่อ)	54
ตารางที่ 7 4.b-2 ภัยธรรมชาติและการเตรียมความพร้อม (Natural disasters and risk preparedness)	56
ตารางที่ 8 5.c-1 วิธีการใช้มาตรการป้องกัน (Means of implementing protective measures)	58
ตารางที่ 9 เอกสารประกอบการขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก	61
ตารางที่ 10 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก มี ดังต่อไปนี้	72
ตารางที่ 11 การประเมินคุณค่าองค์ประกอบที่จับต้องได้ชุมชนธาตุพนม	76
ตารางที่ 12 การประเมินคุณค่าองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ชุมชนธาตุพนม	77
ตารางที่ 13 สรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่พระธาตุพนมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	79
ตารางที่ 14 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria)	88
ตารางที่ 15 ตารางสำหรับการประเมินขนาดของผลกระทบ	91

สารบัญรูป

	หน้า
รูปที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	4
รูปที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินงาน.....	7
รูปที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	8
รูปที่ 4 แสดงระดับความรุนแรงของผลกระทบ.....	33
รูปที่ 5 การประเมินผลกระทบด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	34
รูปที่ 6 สรุปผลกระทบด้านกายภาพ.....	82
รูปที่ 7 ตัวอย่างพื้นที่ที่มีผลกระทบทางด้านกายภาพ.....	83
รูปที่ 8 บริเวณที่ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ.....	84
รูปที่ 9 ตัวอย่างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ.....	85
รูปที่ 10 บริเวณที่ส่งผลกระทบทางด้านสังคม.....	86
รูปที่ 11 ตัวอย่างผลกระทบทางด้านสังคม.....	87
รูปที่ 12 ข้อดี-ข้อเสียของการเป็นเมืองมรดกโลก.....	90
รูปที่ 13 สรุปผลการดำเนินการในระดับต่าง ๆ.....	90
รูปที่ 14 ระดับการให้คะแนนของการประเมินขนาดของผลกระทบ.....	91
รูปที่ 15 แสดงพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) 1.....	97
รูปที่ 16 แสดงพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) 2.....	98
รูปที่ 17 แสดงพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage).....	100
รูปที่ 18 ผลกระทบทางด้านกายภาพ.....	102
รูปที่ 19 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ.....	103
รูปที่ 20 ผลกระทบทางด้านสังคม.....	104
รูปที่ 21 สื่ออาคาร.....	107

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

วัดพระธาตุพนม วรรณวิหาร เป็นวัดพระอารามหลวง ชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร เป็นปูชนียสถานสำคัญอันเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนริมสองฝั่งโขงและประชาชนทั่วไป ในแต่ละวันจะมีประชาชนจากทั่วสารทิศเดินทางมากราบสักการะพระธาตุพนมวันละหลายพันคน โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และเทศกาลต่าง ๆ ส่วนประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับพระธาตุพนมก็คือ ‘งานนมัสการพระธาตุพนม’ หรือ ‘งานบุญเดือนสาม’ เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน จากประเพณี ความเชื่อ ความเคารพศรัทธาในองค์พระธาตุพนมที่มีมาเนิ่นนาน จังหวัดนครพนมและภาคประชาชน ได้เสนอแนวทางการขอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยทางจังหวัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก เพื่อยื่นพระธาตุพนมขอบัญชีเป็นมรดกโลก ได้ดำเนินการจัดทำขั้นตอนข้อเสนอบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ผ่านการเห็นชอบโดยคณะรัฐมนตรี โดยมีมติให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอพระธาตุพนมเข้าสู่บัญชีเบื้องต้นเพื่อนำเสนอเป็นมรดกโลก หลังจากนั้น UNESCO ได้ขึ้นบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) แล้ว โดยใช้หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ ในการนำเสนอคือ **หลักเกณฑ์ที่ 1** เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ **หลักเกณฑ์ที่ 2** เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านอนุสรณ์สถาน ด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และ **หลักเกณฑ์ที่ 6** มีความเชื่อมโยงโดยตรงหรือมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมหรือประเพณีในการดำรงชีวิตด้วยความคิดหรือความเชื่อ ด้วยงานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความสำคัญที่โดดเด่นเป็นสากล (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์, 2562)

การจัดทำการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนโดยรอบพระธาตุพนม เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในด้านของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมได้อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสามารถจัดการกับผลกระทบเหล่านี้ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม และฝ่ายสนับสนุนวิชาการได้จัดทำวิจัย 6 เรื่อง โดยผ่าน

กระบวนการมีส่วนร่วมทางชุมชน, วัด, หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแนวทางเกี่ยวกับการเป็นพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม จากการนำข้อมูลที่ได้จากทั้ง 6 หัวข้อนี้มาต่อยอดเป็นร่าง Nomination file พบว่าประเด็นที่ยังขาดคือ ประเด็นการบริหารจัดการพื้นที่ทางกายภาพและประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่ Nomination file ฉบับสมบูรณ์ จึงเป็นที่มาความสำคัญของการจัดทำวิจัยนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ สำหรับใช้เป็นข้อเสนอแนะในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

คำถามงานวิจัย

1. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ในพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก มีแนวทางในการจัดการอย่างไร
2. แนวทางการเสนอแนะการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ มีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษากรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 3) เพื่อศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.3 เป้าหมาย

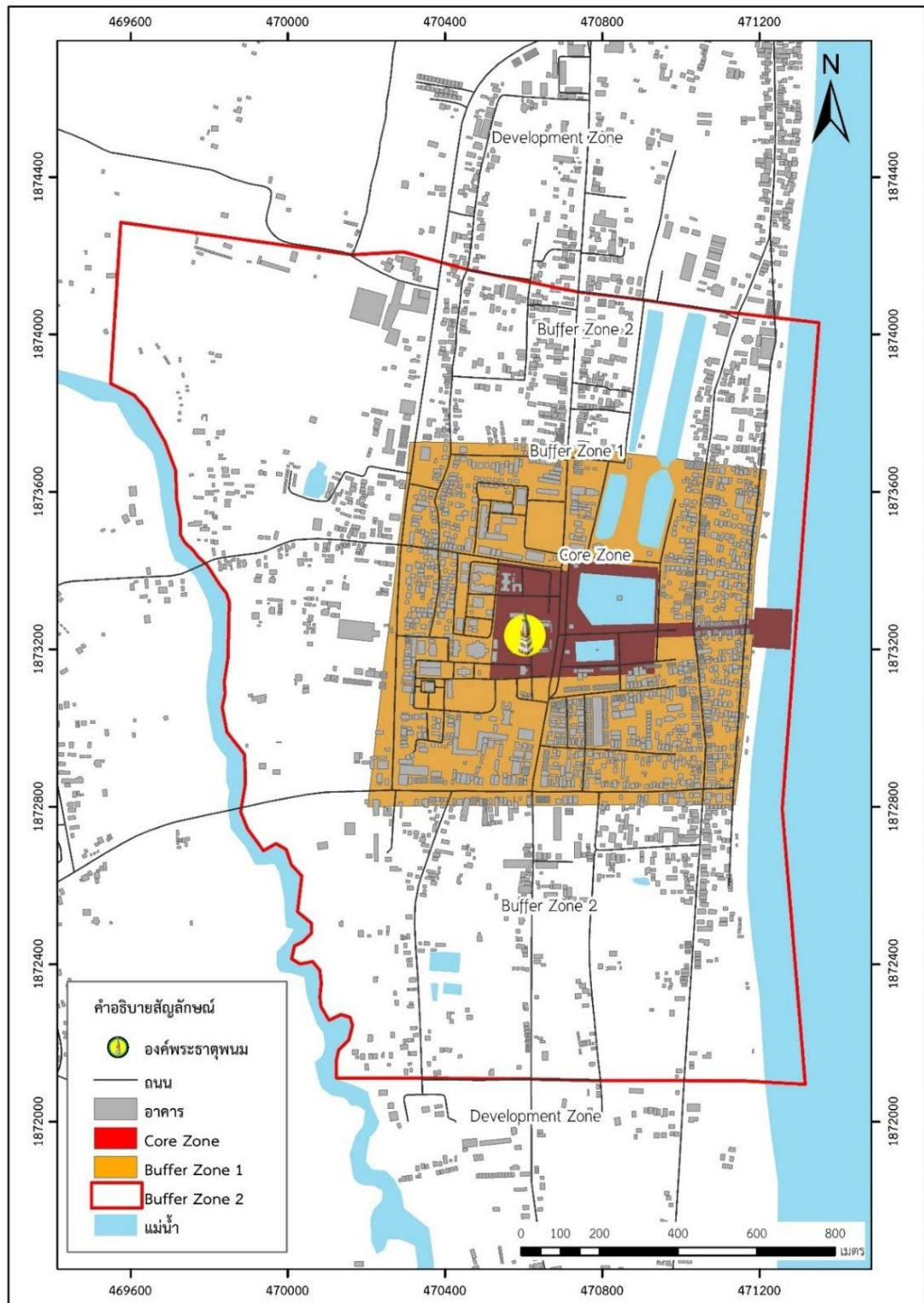
- 1) ศึกษาพื้นที่ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ
- 2) เสนอแนวทางและการจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ พร้อมหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมให้กับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.4 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ที่บริเวณวัดพระธาตุพนมมรรุมหาวิหารในเขตเทศบาลตำบลธาตุพนม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน อยู่ด้านทิศใต้ของจังหวัดนครพนม มีเนื้อที่ประมาณ 357.76 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 223,600 ไร่ พื้นที่ศึกษาเป็นอำเภอชายแดนที่มีอาณาเขตติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ลักษณะเป็นแนวเลียบบไปตามแม่น้ำโขง มีความยาวประมาณ 40 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดนครพนม ประมาณ 52 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสกลนคร ประมาณ 75 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร ประมาณ 707 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านเหล่าทุ่ง หมู่ที่ 9 ต.พระกลางทุ่ง อ.ธาตุพนม จ.นครพนม
ทิศตะวันออก	ติดกับแม่น้ำโขง และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดกับบ้านดอนกลาง หมู่ที่ 9 ต.ธาตุพนม อ.ธาตุพนม จ.นครพนม
ทิศใต้	ติดกับบ้านโพธิ์ทอง หมู่ที่ 4 ต.ธาตุพนม อ.ธาตุพนม จ.นครพนม

พหุ ม ปณุ ทิโต ชีเว

รูปที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา
 ที่มา โครงการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก, 2562

1.5 ขอบเขตการศึกษารายละเอียด

1.5.1 ศึกษากรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 2) ศึกษาเกณฑ์การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 3) ศึกษากรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม และข้อดี-ข้อเสียที่เกิดขึ้น

เกิดขึ้น

1.5.2 ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 2) ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ในกรณีศึกษาต่าง ๆ
- 3) ศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.5.3 เพื่อศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) ศึกษาลักษณะทางกายภาพและมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เสนอขึ้นบัญชีมรดกโลก
- 2) ศึกษาผลกระทบทางกายภาพและมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เสนอขึ้นบัญชีมรดกโลก
- 3) ศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
- 4) สรุปผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ในพื้นที่ขอขึ้นบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 5) เสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เสนอขึ้นบัญชีมรดกโลก

1.6 ขั้นตอนการดำเนินงาน

1.6.1 กรอบแนวความคิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) ทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) ศึกษาผลกระทบจากกรณีศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 3) ศึกษาจากข้อมูลที่มีอยู่โดยทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.6.2 แนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) สำรวจพื้นที่เพื่อค้นหาพื้นที่ที่มีผลกระทบกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
- 2) วิเคราะห์ผลกระทบที่ได้จากการลงสำรวจพื้นที่ เพื่อนำมาหาวิธีบริหารจัดการโดยเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง
- 3) นำผลกระทบจากกรณีศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้กับผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่
- 4) นำข้อสรุปของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการแก้ไขกับผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่

1.6.3 เสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) สรุปผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 2) เสนอแผนการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) เสนอโครงการนำร่องเพื่อจัดการการการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รูปที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินงาน

1.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถสรุปผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เสนอแผนการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่และเสนอโครงการนำร่องที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในส่วนนี้ จะทำให้สามารถกำหนดกรอบของแนวคิด และเป็นแนวทางของการดำเนินการวิจัยต่อไป โดยเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 กรอบแนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage)

- 2.1.1 ความเป็นมาของมรดกโลก
- 2.1.2 หลักเกณฑ์การเป็นเมืองมรดกโลก
- 2.1.3 แนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value : OUV)
- 2.1.4 การปกป้องคุ้มครองและการบริหารจัดการ (Protection and Management)
- 2.1.5 ข้อดี-ข้อเสีย ของมรดกโลก

2.2 แนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

- 2.2.1 คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significant)
- 2.2.2 การแบ่งประเภทมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage)
- 2.2.3 แนวคิดทฤษฎีจินตภาพเมือง (Image of the city)
- 2.2.4 แนวคิดการศึกษาอัตลักษณ์ชุมชน
- 2.2.5 แนวคิดด้านการอนุรักษ์ รูปแบบวิถีชีวิตชุมชน
- 2.2.6 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape)
- 2.2.7 แนวคิดการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.2.8 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3 แนวคิดด้านการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่

- 2.3.1 ICOMOS Heritage Impact Assessment Guidance: การประเมินผลกระทบมรดกจาก ICOMOS
- 2.3.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดก
- 2.3.3 ข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลก
 - 1. เกณฑ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม
 - 2. เกณฑ์การเสนอแหล่งมรดกทางธรรมชาติ

3. ข้อกำหนดในการตัดซื้อแหล่งมรดกโลกออกจากบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก

2.4 การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกและกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงบริหารจัดการ

2.4.2 การประเมินผลกระทบของโครงการ Atiq Square ต่อ Masjed-e เจมส์แห่งอิสฟาฮาน

2.4.3 การบูรณาการการประเมินผลกระทบต่อมรดกของชาติ (HERITAGE IMPACT ASSESSMENT หรือ HIA) เข้ากับการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT หรือ EIA) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา – ทางด้านทิศเหนือของศรีลังกา

2.1 กรอบแนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage)

2.1.1 ความเป็นมาของมรดกโลก

สมบัติล้ำค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ทั่วทุกมุมโลกมากมายหลายแห่ง เช่น ที่หอเอนปิซาแห่งอิตาลี พีระมิดแห่งอียิปต์ เยลโลสโตนแห่งสหรัฐอเมริกา ทัชมาฮาลแห่งอินเดีย กำแพงเมืองจีน แนวปะการังที่ใหญ่ที่สุดในออสเตรเลีย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งล้ำค่า ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมหรืออารยธรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมกันพิทักษ์รักษาและปกป้องด้วยเหตุผลนี้ในการประชุมสมัยสามัญขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ครั้งที่ 17 ณ กรุงปารีสเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2515 ได้มีมติรับรองอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (The World Heritage Convention) โดยมีประเทศต่าง ๆ ให้สัตยาบัน เพื่อเข้าเป็นประเทศภาคีด้วยความสมัครใจอนุสัญญาดังกล่าวมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2518 โดยภาคีสมาชิกเริ่มแรก 20 ประเทศ จนถึงปี 2552 มีประเทศภาคีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 186 ประเทศมรดกโลกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) และมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ซึ่งการที่จะได้รับการประเมินคุณค่าให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมจะต้องมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อตามหลักเกณฑ์มาตรฐาน (World Heritage Cultural Criteria) ของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ พ.ศ. 2515 ดังต่อไปนี้ (องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO), 1972)

1. เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์
2. เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่งผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านอนุสรณ์สถาน การออกแบบทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ การพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกมีการทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม
3. เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานทางอารยธรรมหรือวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน หรือที่สาบสูญไปแล้ว
4. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

5. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ชนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์หรือวิธีการก่อสร้าง ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายอันเกิดจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา

6. มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

2.1.2 หลักเกณฑ์การเป็นเมืองมรดกโลก

เกณฑ์ในการรับคัดเลือกให้เป็นมรดกโลกขององค์การยูเนสโก

เป็นที่รู้กันดีอยู่แล้วว่า การคัดเลือกสถานที่ใดสถานที่หนึ่งมาเป็นหนึ่งในสถานที่ที่ได้รับการพิจารณา คัดเลือกให้เป็นมรดกโลกนั้น ทางองค์การยูเนสโกจะต้องมีข้อกำหนดในการพิจารณาอย่างแน่นอน ไม่สามารถเลือกตามใจชอบได้แต่อย่างใด โดยในการคัดเลือกมรดกโลกในด้านวัฒนธรรมนั้นมีดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

-เป็นแบบอย่างให้เห็นถึงความแสดงออกอันชาญฉลาดของมนุษย์ โดยผ่านทางผลงานศิลปะ

-เป็นสิ่งที่มียุทธศิลป์ ที่จะผลักดันให้เกิดการพัฒนาต่อไปในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนจนถึงการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการตั้งรากฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งบนโลก

-เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของการมีอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือประเพณีใด ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่หรือได้สาบสูญไปแล้ว

-เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของสิ่งก่อสร้างที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ในด้านวัฒนธรรมสังคม ศิลปกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

-เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ชนบธรรมเนียมประเพณีของการใช้พื้นที่ทางบก ทางทะเล หรือทางธรรมชาติของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

-มีความเกี่ยวข้องในด้านความคิดหรือความเชื่อโดยตรงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ในส่วนของเกณฑ์ในการคัดเลือกมรดกโลกในด้านของธรรมชาติมีดังนี้

-เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการสำคัญต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัยในอดีต

-เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยา หรือในทางชีววิทยา และภูมิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม

-เป็นแหล่งปรากฏการณ์หายากที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

-เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของเหล่าชนิดสัตว์หรือพันธุ์พืชที่หายากหรือกำลังตกอยู่ในสภาวะอันตรายเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ รวมไปถึงระบบนิเวศที่เป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจอยู่ด้วย

2.1.3 แนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value :OUV)

“คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value)” หมายถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม และ/หรือทางธรรมชาติที่มีความสำคัญยิ่งอยู่เหนือขอบเขตพรมแดนรัฐชาติ และเป็นคุณค่าสากลของมนุษยชาติ ทั้งในสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นการปกป้องคุ้มครองมรดกจึงเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดในฐานะที่เป็นมรดกของมนุษยชาติ ในที่นี้ คณะกรรมการมรดกโลก จึงต้องจำแนกแหล่งมรดกตามเงื่อนไขของการขึ้นทะเบียนในบัญชีมรดกโลก โดยมีเกณฑ์ในการประเมินมรดกทางวัฒนธรรม 6 ประการ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

เกณฑ์ข้อที่ 1 เป็นตัวแทนที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรม หรือตัวแทนของความงามและเป็นผลงานชิ้นเอกที่จัดขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดยิ่ง

เกณฑ์ข้อที่ 2 แสดงถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนคุณค่าของมนุษย์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือในพื้นที่วัฒนธรรมใด ๆ ของโลก ผ่านการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมหรือทางเทคโนโลยี อนุสรศิลป์ การวางแผนบ้านเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

เกณฑ์ข้อที่ 3 เป็นเอกลักษณ์ หายากยิ่ง หรือเป็นของแท้ดั้งเดิม

เกณฑ์ข้อที่ 4 เป็นตัวอย่างของลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งก่อสร้าง อันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรืออุตสาหกรรม

เกณฑ์ข้อที่ 5 เป็นตัวอย่างลักษณะอันเด่นชัด หรือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีความเปราะบางด้วยตัวของมันเอง หรือเสื่อมสลายได้ง่ายเพราะเกิดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่สามารถกลับคืนเหมือนเดิมได้ หรือการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

เกณฑ์ข้อที่ 6 มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือบุคคลที่มีความสำคัญ หรือความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

การกำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อจัดทำแผนที่ขอบเขตพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของโบราณสถาน พื้นที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรม ที่มีมาอย่างยาวนาน โดยการกำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อจัดทำแผนที่ขอบเขตพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก แบ่งการกำหนดขอบเขตพื้นที่ออกเป็น 2 ระดับดังต่อไปนี้

2.1.3.1 การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) และพื้นที่กันชน (Buffer Zone) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

1. ขอบเขตของการปกป้องคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ (Boundaries for Effective Protection)

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) เป็นการดำเนินการขั้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อการสร้างกลไกการปกป้องคุ้มครองแหล่งอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ขอบเขตพื้นที่ที่จะกำหนดต้องครอบคลุมพื้นที่ที่แสดงถึงคุณลักษณะของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล พร้อมด้วยความครบถ้วนสมบูรณ์หรือความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งมรดกดังกล่าว

สำหรับแหล่งมรดกที่นำเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1-6 ต้องกำหนดขอบเขตให้ครอบคลุมพื้นที่หลักและส่งเสริมคุณค่า ทั้งที่แสดงออกโดยตรงเป็นรูปธรรมของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดกโลก และเช่นเดียวกันกับพื้นที่ที่มีศักยภาพที่ดำเนินการศึกษาวิจัยในอนาคตที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้าใจต่อพื้นที่แหล่งต่อไป

ขอบเขตของแหล่งมรดกโลกที่นำเสนอ อาจมีขอบเขตที่ตั้งที่ติดต่อกับพื้นที่คุ้มครองหนึ่งหรือหลายแห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติต่าง ๆ หรือพื้นที่อนุรักษธรรมชาติ พื้นที่อนุรักษ์ชีวมณฑล หรือพื้นที่คุ้มครองประวัติศาสตร์ในขณะที่พื้นที่ที่ก่อดังการป้องกันนั้น อาจประกอบด้วยเขตการจัดการหลายแบบเฉพาะบางส่วนของพื้นที่ที่ก่อดังการป้องกันนั้นอาจเหมาะสมตามข้อกำหนดในการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

2. การกำหนดขอบเขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone)

แนวคิดเรื่อง “พื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone)” เกิดขึ้นจากความจำเป็นและความต้องการเพื่อการอนุรักษ์เฉพาะแหล่งนั้น ๆ โดยพื้นที่กันชนที่มีประสิทธิภาพจะถูกกำหนดขึ้นเพื่อการปกป้องคุ้มครองแหล่งมรดกโลกที่ได้นำเสนอขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

พื้นที่แนวกันชนคือ พื้นที่ที่ล้อมรอบแหล่งมรดกโลกที่ได้นำเสนอ โดยต้องมีสิ่งประกอบที่เป็นทางการและ/หรือเป็นธรรมเนียมประเพณีที่มีการกำหนดอย่างเข้มงวดไว้ในด้านการใช้ประโยชน์และ

การพัฒนาเพื่อเพิ่มระดับขั้นของการคุ้มครองต่อแหล่งมรดกโลกนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องกำหนดโดยทันที สำหรับแหล่งที่จะเสนอขอรับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก โดยเฉพาะแหล่งมรดกโลก ที่มีทิวทัศน์ที่สำคัญ และพื้นที่ส่วนประกอบอื่น ๆ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนคุณค่าของแหล่งมรดกและการปกป้องคุ้มครอง

ทั้งนี้ รัฐภาคีสมาชิกต่าง ๆ จะได้รับเชิญให้นำเสนอแหล่งมรดกที่มีคุณค่าทั้งทางวัฒนธรรม และ/หรือธรรมชาติที่ได้พิจารณาแล้วว่ามีความโดดเด่นอันเป็นสากลเพื่อเสนอขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

ในการเสนอแหล่งเพื่อรับการขึ้นทะเบียนสู่บัญชีมรดกโลกนั้น คณะกรรมการมรดกโลกต้องมีการแถลงถึง “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล” ของแหล่งดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิงสำคัญในการประกาศคุ้มครองป้องกัน และการบริหารจัดการในอนาคต

ทั้งนี้ เนื่องจากแนวทางของอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกนั้น มีเป้าหมายที่จะให้สามารถทำการปกป้องแหล่งมรดกทุกแห่งบนโลกใบนี้ได้ ดังนั้นในการดำเนินการจะคัดเลือกเฉพาะแหล่งมรดกที่มีคุณค่าโดดเด่นสูงสุดตามความคิดเห็นในระดับนานาชาติ ทั้งนี้ จึงไม่ควรคาดหวังว่าแหล่งมรดกที่มีความโดดเด่นระดับชาติหรือภูมิภาคนั้น จะต้องได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกเสมอไป

ขั้นตอนการเสนอข้อมูลของแหล่งเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกต่อคณะกรรมการมรดกโลกนั้น รัฐภาคีสมาชิกต้องแสดงให้เห็นถึงพันธสัญญาอันมุ่งมั่นที่จะพิทักษ์รักษาแหล่งมรดกให้คงคุณค่าไว้ตามพันธสัญญาดังกล่าว แสดงให้เห็นผ่านการดำเนินมาตรการต่าง ๆ อาทิ นโยบาย กฎหมาย การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาด้านเทคนิค ด้านการบริหารจัดการ และด้านการเงิน ซึ่งตัวบ่งชี้เหล่านี้ถูกนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการปกป้องแหล่งมรดกและคุณค่าที่โดดเด่นอันเป็นสากล

ทั้งนี้ กระบวนการประเมิน “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value)” จะพิจารณาองค์ประกอบ 3 ส่วนหลัก คือ

1. เกณฑ์การพิจารณาแหล่งมรดกโลก (World Heritage criteria)
2. ความครบถ้วนสมบูรณ์ และ/หรือ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Integrity and/or Authenticity)
3. การปกป้องคุ้มครองและการบริหารจัดการ (Protection and Management)

2.1.4 การปกป้องคุ้มครองและการบริหารจัดการ (Protection and Management)

การปกป้องคุ้มครองและการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกนั้น ต้องสร้างความเชื่อมั่นได้ว่าสามารถรักษาคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล ตลอดจนเงื่อนไขของความครบถ้วนสมบูรณ์และ/หรือความเป็นของแท้ดั้งเดิมในช่วงเวลาของการได้รับการขึ้นทะเบียนเอาไว้ได้ เพื่อให้รักษาคุณค่าดังกล่าวไว้ต่อไป การทบทวนทั่วไปของสถานภาพการอนุรักษ์แหล่งมรดก และคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลควรดำเนินการตามกรอบกระบวนการติดตามแหล่งมรดกโลกตามที่ได้ระบุไว้ในแนวปฏิบัติเพื่อการดำเนินการตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก

แหล่งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกนั้นต้องได้รับการคุ้มครองในระยะยาว ทั้งในด้านกฎหมาย ระเบียบการจัดตั้งสถาบันและ/หรือการปกป้องคุ้มครองประเพณี และการจัดการเพื่อให้แน่ใจแหล่งมรดกโลกจะมีความยั่งยืน การปกป้องคุ้มครองควรรวมถึงการกำหนดขอบเขตอย่างเพียงพอ ในขณะเดียวกันในกระบวนการนำเสนอเพื่อขอรับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก รัฐภาคีสมาชิกต้องแสดงให้เห็นว่ามีการปกป้องคุ้มครองทั้งใน ระดับชาติ ภูมิภาค ท้องถิ่น และ/หรือ ในระดับของกลุ่มคนร่วมวัฒนธรรมประเพณีและควรแนบเอกสารที่แสดงรายละเอียดที่ชัดเจนของแนวทางการปกป้องคุ้มครองแหล่งมรดกที่ขอรับการพิจารณาขึ้นทะเบียน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

มาตรการทางกฎหมาย ระเบียบ และสัญญาเพื่อชีวิตการปกป้องคุ้มครอง

มาตรการทางกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นต้องสร้างความเชื่อมั่นได้ว่าจะเป็นกลไกในการปกป้องคุ้มครองคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดกโลกให้รอดพ้นจากผลกระทบอันเกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ อาทิ สังคม เศรษฐกิจ และแรงกดดันหรือความเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลกระทบด้านลบ รวมทั้งประเด็นเรื่องความครบถ้วนสมบูรณ์ และ/หรือ ความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งด้วย โดยรัฐภาคีสมาชิกต้องสร้างให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะมีการดำเนินการอย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ

2.1.5 ข้อดี-ข้อเสีย ของมรดกโลก ตัวอย่างของการเป็นข้อดี-ข้อเสียของการเป็นเมืองมรดกโลก มีดังต่อไปนี้

ข้อดี

1. **ปกป้อง มรดกทางวัฒนธรรม** เมืองมรดกโลกจะทำให้สามารถปกป้อง มรดกทางวัฒนธรรมให้กับพื้นที่

2. **คุ้มครอง รักษาอัตลักษณ์** เมืองมรดกโลกจะทำให้สามารถคุ้มครองและช่วยให้สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้กับพื้นที่

3. **เชิดชู วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น** เมืองมรดกโลกจะทำให้มีการเชิดชูวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับพื้นที่

4. **บูชา องค์พระอรหันตธาตุ**

5. **เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก** เมืองมรดกโลกจะทำให้พื้นที่กลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกและจะทำให้เกิดเศรษฐกิจและรายได้ตามมาเนื่องมาจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว

6. **เป็นความภาคภูมิใจของคนทั้งชาติ** เมืองมรดกโลกคือความภาคภูมิใจของคนทั้งชาติ คือสถานที่ที่จะมีส่วนช่วยทำให้คนทั่วไปได้เห็นและรู้จักประเทศไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น

7. **มีแผนในการบริหารจัดการ/มีการรักษาพื้นที่ทางวัฒนธรรม** เมืองมรดกโลกจะทำให้มีแผนในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อให้เกิดการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมและทำให้เกิดการรักษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

8. **มีหน่วยงานและงบประมาณสนับสนุน** เมืองมรดกโลกจะทำให้มีหน่วยงานเข้ามาและมีงบประมาณเข้ามาสนับสนุนเพื่อพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

9. **สภาพแวดล้อมเมืองมีความสวยงาม** เนื่องจากเมืองมรดกโลกมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องและมีแผนการพัฒนาพื้นที่ มีการเข้ามาของหน่วยงานที่รับผิดชอบเมื่อเกิดการบริหารจัดการและการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมจึงทำให้สภาพแวดล้อมเมืองมีความสวยงาม

10. **มีรายได้จากการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่มีรายได้** เนื่องจากเป็นเมืองมรดกมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่เติบโตและประชาชนในพื้นที่ก็จะเกิดรายได้ตามมา

11. **มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น** เมืองมรดกโลกทำให้มีการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนในพื้นที่มีรายได้จึงทำให้คนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อเสีย

1. **เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม** เนื่องจากการเข้ามาของนายทุนและการเข้ามาของนักลงทุนที่จะเข้ามาค้าขายในพื้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

2. **การเปลี่ยนแปลงการครอบครองกรรมสิทธิ์** อันเนื่องมาจากการเข้ามาของนักลงทุน

3. การเข้ามาของแหล่งทุน ทำให้รูปแบบประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

4. เกิดการท่องเที่ยวที่ไม่มีแบบแผน เนื่องจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากมีการส่งผลกระทบต่อท่องเที่ยวภายในพื้นที่

5. สิ่งแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวถูกทำลาย เนื่องจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่

6. ค่าครองชีพสูงขึ้น เนื่องจากมีนักลงทุนเข้ามาลงทุนในพื้นที่ มีการเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้นักลงทุนเกิดการค้าที่หลากหลายและมีการปรับเปลี่ยนค่าครองชีพให้สูงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่

2.2 แนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

2.2.1 คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significant)

คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้วย โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับชุมชนในแง่ของจิตใจและจิตวิญญาณ ซึ่งอาจสรุปลักษณะของความสำคัญของสิ่งซึ่งสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

- ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิชาการ หรือศิลปะ
- แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสังคม ที่ได้มีการสืบทอดกันมา

- มีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้

- มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่นหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปเป็นที่สุด สอดคล้องกับ Guidelines for the Establishment of National “Living Human Treasures” Systems (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, n.d.) ของยูเนสโก ที่ กล่าวว่า คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Elements of the intangible cultural heritage) เป็นการแสดงระบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์ต่อไปนี้

- แสดงคุณค่าให้เห็นถึงความคิดอัจฉริยะที่สร้างสรรค์ของมนุษย์
- แสดงคุณค่าให้เห็นรากในวัฒนธรรมประเพณีและสังคม
- คุณค่าในการเป็นตัวแทนของปัจเจกบุคคล ชุมชนหรือกลุ่มคน

- ความเสี่ยงที่จะสูญหายไปหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้

นอกจากนี้ในหนังสือ Management Guidelines For world Cultural Heritage Sites (Feilden, 1998) ยังกล่าวถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า มีคุณค่าเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในระดับต่าง ๆ โดยกว้าง รวมไปถึงด้วยคุณค่าใหญ่ ๆ คือ ทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น

- คุณค่าด้านการแสดงอัตลักษณ์ (Identity Value) เป็นความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับมุมมองในสังคมควมมีเอกลักษณ์ทำให้นึกถึงและจำได้

- คุณค่าที่เกี่ยวกับการออกแบบ/เทคนิค (Relative Artistic/Technical Value) เป็นคุณค่าที่มาจากด้านการออกแบบ ศิลปะ วิทยาศาสตร์และเทคนิคต่าง ๆ ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ แสดงถึงพัฒนาการของความรู้ในช่วงสมัยที่ต่างกัน

- คุณค่าด้านการหายาก (Rarity Value) มีคุณค่าเกี่ยวโยงถึงแหล่งมรดกนั้น ๆ

- คุณค่าทางการศึกษา (Educational Value) เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาหาความรู้

- คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value) มีความสำคัญ เกี่ยวข้องกับรายได้และความเป็นอยู่ของสังคม

- คุณค่าทางการเมืองการปกครอง (Political Value) เป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีตที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์

- คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Significance) แสดงออกและมีอิทธิพลต่อความคิด ความนิยมชมชอบ ส่งผลถึงวิถีการดำรงชีพการสืบสมัย เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ความประหลาดใจ และความชื่นชม ส่งผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพซึ่งทำให้เกิดความยินดีและ ประทับใจ

คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมตามที่ได้กล่าวไว้ในกฎบัตร Burra Charter 1999 มีอยู่ว่ามรดกวัฒนธรรมนั้น ประกอบด้วยคุณค่า 4 ด้าน ดังนี้ (ICOMOS, 2013)

1. คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) เป็นคุณค่าที่ครอบคลุมประวัติศาสตร์ของความสวยงามทางด้านวิทยาศาสตร์และสังคม มีขอบเขตขนาดใหญ่ที่รองรับเหตุการณ์ขั้นตอนหรือกิจกรรมสำคัญ สำหรับสถานที่ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญ มีความสำคัญ ในการเชื่อมโยงกับ เหตุการณ์การพัฒนาหรือขั้นตอนทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญของมนุษย์ และ วิวัฒนาการของประเทศ, รัฐหรือชุมชน

2. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic Significance) เป็นคุณค่าความงามรวม ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางประสาทสัมผัส

3. คุณค่าทางสังคม (Social Significance) เป็นคุณค่าความนิยมทางสังคมสถานที่ ที่ได้กลายเป็นความสำคัญทั้งต่อจิตวิญญาณ มีความสำคัญต่อทางการเมือง การดำเนินไปในระดับชาติส่วนใหญ่หรือชนกลุ่มน้อย

4. คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Significance) เป็นคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ หรืองานวิจัยของสถานที่ที่จะขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องการหายาก การมีคุณภาพ หรือข้อมูลที่สำคัญที่สามารถนำไปสู่ข้อมูลต่อไปอีกมากมาย

2.2.2 การแบ่งประเภทมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ซึ่งเป็นโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หรือแหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรือกลุ่มสถานที่ก่อสร้าง ยกหรือเชื่อมต่อกัน อันมีความเป็นเอกลักษณ์หรือแหล่งสถานที่สำคัญ อันอาจเป็นผลงานฝีมือมนุษย์หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างชาติกับมนุษย์รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดีซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าความล้ำเลิศทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ มนุษย์วิทยา หรือวิทยาศาสตร์ทั้งนี้ในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก กล่าวว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) คือ (Jokilehto, 2006)

- อนุสรณ์สถาน (Monuments) ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรม, โบราณสถาน, ประติมากรรมและจิตรกรรมขนาดใหญ่องค์ประกอบหรือโครงสร้างที่มีลักษณะทางโบราณคดี, จารึก, ถ้ำ ที่อยู่อาศัยและแหล่งที่มีองค์ประกอบหรือโครงสร้างลักษณะผสมผสาน ซึ่งมีคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

- กลุ่มของอาคารหรือกลุ่มของสิ่งก่อสร้าง (Group of buildings) กลุ่มของสิ่งก่อสร้างที่แยกจากกันหรือเชื่อมต่อกัน อันเนื่องด้วยสถาปัตยกรรม ความเป็นเอกภาพ หรือตำแหน่งของสิ่งก่อสร้างดังกล่าวในสถานที่ และภูมิทัศน์มีคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

- แหล่ง (Sites) ผลงานของมนุษย์หรือผลงานร่วมกันระหว่างชาติและมนุษย์ และพื้นที่รวมถึงแหล่งโบราณคดีสถานที่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลงานของมนุษย์หรือการทำงานร่วมกันของชาติและมนุษย์และพื้นที่รวมทั้งแหล่งโบราณคดีที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากลในทางประวัติศาสตร์ ความงาม ชาติพันธุ์ หรือมานุษยวิทยา

ปัจจุบันประเทศไทยมีสถานที่ที่ได้รับการประกาศจากยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกจำนวน 5 แห่ง เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แห่ง ได้แก่

1. นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร (ได้รับการประกาศจากยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกใน ปี พ.ศ. 2534)
2. เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (ได้รับการประกาศจากยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกใน ปี พ.ศ. 2534)
3. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงจังหวัดอุดรธานี (ได้รับการประกาศจากยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกใน ปี พ.ศ. 2535)

จากเอกสารประกอบการสัมมนาฯรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2556 กล่าวถึงมรดกวัฒนธรรมไว้ว่า มรดกทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงรากฐาน และความเป็นมาของชาติบ้านเมืองซึ่งสมควรที่จะช่วยกัน ดูแลรักษาไว้ให้เป็นมรดกของคนในชาติ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์และให้คนในโลกได้ชื่นชมทั้งนี้มรดกทางวัฒนธรรมนั้นองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้แบ่งการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพ ครอบคลุมไปถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุที่สามารถเคลื่อนที่ได้และที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อนุสาวรีย์ เครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น

2. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) องค์การยูเนสโกได้อธิบายความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ว่า หมายถึง ความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นสากลและของท้องถิ่น ซึ่งถูกสร้างขึ้น และถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นไม่ว่าด้วยวาจา หรือวิธีการอื่นใด ผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการสั่งสมความรู้และประยุกต์ใช้นอกจากนี้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ยังมีการกำหนดคุ้มครองสิ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น มุขปาฐะการแสดงออก ภาษาศิลปะการแสดงแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ความรู้และการปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ฝีมือช่าง แนวประเพณีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ยังเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และถูกสร้างใหม่อยู่เรื่อย ๆ โดยชุมชน เพื่อตอบสนองกับ

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและประวัติศาสตร์ช่วยให้ชุมชนมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง โดยความต่อเนื่องถือเป็นลักษณะสำคัญ ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2.2.3 แนวคิดทฤษฎีจินตภาพเมือง (Image of the city)

จินตภาพของเมือง (Image of the city) หรือภาพลักษณ์ เควิน ลินช์ สถาปนิกชาวอเมริกัน (Lynch, 1964) ได้ศึกษาองค์ประกอบของเมืองจากการสังเกตซึ่งประกอบไปด้วย เอกลักษณ์ (Identity) โครงสร้าง (Structure) และความหมาย (Meaning) ส่วนประกอบต่าง ๆ ทั้ง 3 อย่างนี้ต่างมีความสัมพันธ์กันก่อให้เกิดจินตภาพอย่างชัดเจนมีคุณสมบัติด้านเอกลักษณ์ และโครงสร้างอย่างชัดเจนปรากฏเป็นร่องรอยในความทรงจำแก่ผู้พบเห็น โดยเป็นมโนภาพของเมืองด้านความงามที่มีลักษณะเฉพาะอันชัดเจน แตกต่างไปจากเมืองอื่น อันชวนให้ระลึกถึงและจดจำได้ง่าย ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงผู้คนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองนั้น ๆ โดย Kevin Lynch พบว่ามีองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง (The City Image and Its Elements) ที่ผู้คนมักใช้ในการสร้างจินตภาพขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเมือง และมักสร้างจินตภาพในใจระหว่างตนเอง รวมไปถึงการให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการรับรู้ของเมือง ทำให้ได้ภาพของเมืองในการค้นหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง จากผู้พบเห็นที่ช่วยให้ผู้คนใช้ในการสร้างมโนภาพของตัวเองเกี่ยวกับเมือง ตามองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการ ดังนี้ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2549)

1. เส้นทาง (Path) ทางสัญจร เป็นช่องทางการเคลื่อนที่ใช้สำหรับการสัญจรไปมา เช่น ถนน ทางเท้า ทางรถไฟ ทางด่วน เป็นต้น เส้นทางเหล่านี้มีความสำคัญมากต่อการเดินทางของผู้คนในเมือง ในขณะที่ผู้คนเคลื่อนไหวผ่านเส้นทาง ผู้คนก็มีโอกาสได้เห็นส่วนต่าง ๆ ของเมืองตามเส้นทาง และเกิดการรับรู้การมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของเมือง

2. เส้นขอบ (Edge) หรือ ขอบเขต เป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะกำหนดขอบเขตของบริเวณที่ไม่ได้ใช้เป็นเส้นทางตามทัศนะของผู้สังเกต อาจเป็นเส้นกั้นจากส่วนหนึ่งไปยังอีกส่วนหนึ่ง ที่เป็นแนวกันตามเส้นขอบธรรมชาติ เช่น ริมฝั่งแม่น้ำ หรือ ชายฝั่งทะเล และแนวกันที่แสดงขอบเขตที่มนุษย์สรรสร้างขึ้น เช่น กำแพงเมือง หรือคูเมือง

3. ย่าน (Districts) เป็นบริเวณพื้นที่ชุมชนที่มีขนาดของพื้นที่ตามลักษณะเฉพาะของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมือง โดยแต่ละพื้นที่จะมีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามโครงสร้างทางสังคม วิถีชีวิตของชุมชน แสดงลักษณะกิจกรรมของผู้คนที่ปรากฏเป็นย่านมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันในเมือง

4. ชุมทาง (Node) หรือจุดศูนย์รวม มักเป็นจุดศูนย์กลางของเส้นทาง เช่น บริเวณสี่แยก หรือ ชุมทางสถานีรถไฟใต้ดิน ชุมทางสถานีขนส่งต่าง ๆ อาจเป็นจุดศูนย์รวมจึงเป็นจุดเด่นเฉพาะตัวของย่านในเมือง สถานที่ซึ่งมีกิจกรรมหนาแน่นบริเวณจัตุรัสใจกลางเมือง เกิดความสัมพันธ์กับเส้นทางต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นชุมทางเมื่อมาถึงและเดินทางเชื่อมต่อไปยังที่อื่น ๆ

5. ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) จุดสังเกต หรือ จุดหมายตา เป็นจุดอ้างอิง หรือ ภูมิสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นจุดหมายตา แตกต่างจากชุมทาง ที่บุคคลไม่สามารถเข้าสู่ภายในจุดหมายตาได้ โดยทำหน้าที่เป็นสัญญาณชี้แนะสำหรับสภาพแวดล้อม เช่น ป้าย อาคารสำคัญ ๆ อนุสาวรีย์ เป็นต้น

2.2.4 แนวคิดการศึกษาอัตลักษณ์ชุมชน

อัตลักษณ์ หมายถึง คุณสมบัติของบุคคลหรือสิ่งของที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตน เป็นสำนึกที่บุคคลรับรู้ และรู้ว่าตัวเขาคือใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และลักษณะนิสัยอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่น สิ่งอื่นอย่างไร บุคคลอาจมีอัตลักษณ์หลาย ๆ อย่างในตัวตนก็ได้ การจะรับรู้ว่ามีอัตลักษณ์อย่างไร พิจารณาจากการแสดงออกผ่านทางตัวตนที่มีตัวตนในรูปของสถานะของ บุคคล เพศ สภาพตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ซึ่งเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าเป็น อัตลักษณ์ของปัจเจก หรืออัตลักษณ์ส่วนบุคคล ส่วนการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์อะไรบางอย่างที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจร่วมกัน และการแสดงออกทางพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นส่วนที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางสังคม” หรือ “อัตลักษณ์ที่คนในสังคมมีร่วมกัน” (สุจรรยา โชติช่วง, 2554)

(Woodward, 1997) ได้อธิบาย อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่เรารับรู้ตนเองว่า เราคือใคร และเราดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนโลกที่แวดล้อมตัวเราอยู่อย่างไร อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่กำหนดทางเดินให้กับเรา เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ใครเป็นพวกเดียวกับเรา และใครที่แตกต่างจากเรา กล่าวโดยอีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์เกิดจากการนิยามว่าตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่นในสังคมอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงออกของอัตลักษณ์ดังกล่าว

งานวิจัยของ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2560) ได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์ว่า หมายถึง การนิยามตัวตนของตนเอง ไม่ใช่ผู้อื่นนิยาม ความคิดเรื่องอัตลักษณ์จึงช่วยให้เข้าใจมุมมองที่แตกต่างในสังคมซึ่งแสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ตัวบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของอัตลักษณ์นั้น ๆ สามารถกำหนดและให้ความหมายด้วยตนเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีความแตกต่างกับบุคคลอื่น ในงานวิจัยของ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2540) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นพวกเรา แตกต่างจากเขา พวกเขาหรือ คนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมาเป็น

ตัว พวกเราอัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง พวกเรา หรือ คนอื่น หรือ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เกิดควบคู่กันไป ยังมีงานวิจัยของ (นิยามาล อาแย, 2552) มองว่าการดำรงของตัวตนกลุ่มคนผ่านมุมมองการให้คุณค่าและความหมาย มีการนิยามว่าตัวเองเป็นใคร และเขามีการมองคนอื่นอย่างไร ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของกลุ่มของบริบทสังคมนั้น ๆ ด้วย เป็นการนิยามตนเองรวมถึงการนิยามผู้อื่นในแบบลักษณะเดียวกัน โดยที่ความหลากหลายมีการผูกติดกับพื้นที่และบริบทใกล้เคียงนั้นด้วย หรือในบางครั้งการนิยามตัวตน จึงเปรียบเสมือนกับการสถาปนาตนเอง และสร้างอัตลักษณ์ให้กับกลุ่ม โดยเริ่มจากตัวบุคคลนั่นเอง

จากแนวคิดอัตลักษณ์ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ ถึงลักษณะของชุมชนธาตุพนมในการที่เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โดยรอบองค์พระธาตุพนมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นທີ່เคารพศรัทธาของคนในละแวก และประเทศเพื่อนบ้าน และมีวัฒนธรรมประเพณีแบบชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่ในอดีตสร้างความน่าสนใจให้กับชุมชน

ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชนนั้นจึงมักแสดงออกให้เห็นผ่านทางประเพณี วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชาวชุมชนที่เป็นลักษณะการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนธาตุพนม ซึ่งถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกัน เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ความต้องการความพยายาม หรือประสบการณ์ในการที่จะแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เช่น การมีประเพณีบุญเดือน 3 ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน หรือการมีวิถีชีวิตชุมชนที่ยังคงมีการใช้เรือในการเดินทางไปมาหาสู่กันกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งอัตลักษณ์ชุมชนนั้น ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นสิ่งที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้หน่วยงานราชการจังหวัด นักวิชาการ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่ชาวชุมชนควรจะร่วมกันรักษาความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนเอาไว้ที่มีความโดดเด่นและมีลักษณะเฉพาะตัวในด้านอัตลักษณ์ชุมชนที่มีการนำเสนออัตลักษณ์ผ่านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น การเข้ามากราบไหว้สักการะองค์พระธาตุพนม เป็นต้น ชุมชนธาตุพนมยังคงมีแบบแผนอาคารสถาปัตยกรรมแบบโบราณที่ยังคงหลงเหลืออยู่ และสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางแบบแผนสถาปัตยกรรมแบบใหม่ที่แวดล้อมชุมชนอันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน

2.2.5 แนวคิดด้านการอนุรักษ์ รูปแบบวิถีชีวิตชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน การอนุรักษ์ในระยะแรก ทำกันในวงจำกัด มีการอนุรักษ์เฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งขาดการมองเป็นภาพรวม มักเป็นการอนุรักษ์ที่เน้นด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมื่อถึงยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม คริสต์ศตวรรษที่ 19 เกิดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม

การผลิต มีผลให้เมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาเทคนิค แนวความคิดในการอนุรักษ์ที่ซับซ้อน มีระบบมากขึ้น และเกิดแนวความคิดการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมือง เนื่องจากสถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และได้รับการอนุรักษ์ มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเมือง และเป็นองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง ดังนั้นการอนุรักษ์ จึงเป็นการมองภาพรวมในลักษณะการอนุรักษ์ทั้งเมือง โดยเน้นการสงวนรักษา ปรับปรุงให้คงสภาพเดิม และให้พื้นที่หรือบริเวณที่ทำการอนุรักษ์มีชีวิตชีวาอยู่ได้โดยไม่กระทบหรือขัดกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจที่ดำเนินไปในปัจจุบัน

แนวคิดในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์นั้น (วรรณศิลป์ พีรพันธุ์, 2546) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวาว่า มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบด้วย

องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชน การควบคุมการพัฒนาที่เหมาะสม และการปรับปรุงหรือฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรม ให้กลับคืนสภาพที่ดี

1. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวฐานชุมชนตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการกระจายรายได้ในชุมชน

2. องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์วิถีชีวิต และประเพณีที่ดีงาม การฟื้นฟูวิถีชีวิตและประเพณีที่ดีงามแต่สูญหายหรือเสื่อมไปโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับแม่น้ำ คู คลอง ให้กลับคืนมารวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมแก่ทุกคนในชุมชน

3. องค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย

โดยหลักทั่วไปของการอนุรักษ์ คือ การป้องกันมิให้เกิดการเสื่อมสภาพ และยืดอายุการใช้งานให้ได้มากที่สุด เพื่อให้สิ่งเหล่านั้นแสดงออก ถึงสาระหรือความสำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งการอนุรักษ์ (Conservation) ตามความหมายที่ (Feilden, 1993) ให้ไว้ว่า “การกระทำใดใดเพื่อป้องกันการเสื่อมลงและรวมถึงการยืดอายุของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงต่อผู้คนถึงความมหัศจรรย์ในงานศิลปะและสืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ที่มีอยู่ในเหล่านั้น”

การอนุรักษ์ชุมชน จึงรวมหมายถึงการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความหมายและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การอยู่อาศัย ประเพณีวัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และมีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มีชีวิตอยู่ได้ กระบวนการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปด้วยกันทั้ง 2 ปัจจัยอย่างสอดคล้องกัน จึงจะทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีคุณค่าและเกิดความหมาย หรือ “Sense of place” ขึ้นได้ ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า “ย่านประวัติศาสตร์ชนบท (Rural District)” คือ พื้นที่ชนบทที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของการดำเนินชีวิตในชนบท ประกอบด้วย บ้านเรือนในท้องถิ่น รูปแบบของพื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือกิจกรรม

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เป็นแนวคิดในการป้องกัน พื้นที่ซึ่งมีร่องรอยแห่งอดีต สถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์สำคัญที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มอาคาร ทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นโดยแยกจากกันได้ วิธีที่ดีที่สุด คือ การอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นรวมกัน เนื่องจากคุณค่าของความเป็นกลุ่มอาคารนั่นเอง

1. การอนุรักษ์ชุมชนเมืองที่มีคุณค่า

เนื่องจากเมืองหรือส่วนหนึ่งของเมืองที่ควรอนุรักษ์ ถือเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรม หลักเหตุผลพื้นฐานของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทั่วไป ก็สามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์เมืองได้นอกจากนั้นด้วยลักษณะของเมืองซึ่งมีความพิเศษแตกต่างจากมรดกวัฒนธรรมประเภทอื่น การอนุรักษ์เมืองก็จะมีเหตุผลเฉพาะด้วย (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2556)

2.2.6 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape)

หลังจากแนวคิดเรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ถูกบรรจุเข้าสู่อนุสัญญามรดกโลกในปีพ.ศ. 2535 ได้ส่งผลต่อการตื่นตัวทางวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย ได้มีการศึกษาและมีการวิจัยเรื่องนี้อย่างจริงจังจึงมีความเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะศาสตร์ทางด้านการอนุรักษ์ทางด้านผังเมือง การออกแบบชุมชนเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทั้งนี้การให้คำจำกัดความทางด้านความหมายของ Cultural Landscape ในประเทศไทยยังคงมีความหลากหลายทั้งในด้านของความหมายและคำ ซึ่งสามารถอธิบายพอสังเขปได้ ดังต่อไปนี้

สภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่เกิดขึ้นจากการจัดการของมนุษย์ เพื่อให้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุขในสภาพแวดล้อมธรรมชาตินั้น ๆ แต่ทว่ามนุษย์มีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ความเชื่อทางศาสนา ฯลฯ ทำให้มนุษย์สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อมได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น และรวมไปถึงขีดจำกัดของธรรมชาติที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงได้ก็มีย่าง

จำกัดเช่นกัน ผลลัพธ์ของการดำเนินไปของวัฒนธรรมมนุษย์บนธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมนี้เอง ที่เป็นความหมายของคำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า เป็นผลของการความสัมพันธ์หรือกระทำต่อกันอย่างสมดุล ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์วัฒนธรรม เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหรือองค์ประกอบทางสังคมต่าง ๆ โดยสะท้อนถึงการพัฒนาของสังคมหรือชุมชนจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในสังคมหรือชุมชน (ศรุต โภธิ ไทรและชาวพร ศักดิ์ศรี, 2555)

ภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งบริบทสังคมวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งยกตัวอย่างเช่น แม่น้ำ หนองบึง ปากอ่าวทะเล บริเวณป่า หรือท้องทุ่ง สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของประชากรในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักร่วมกัน ในลักษณะที่เป็นแผนภูมิหรือแผนที่เพื่อสื่อสารถึงกัน และอาจสร้างเป็นตำนาน (Myth) ขึ้นมาอธิบายถึงความเป็นมาและความหมายความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรมของสถานที่และท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้นภูมิวัฒนธรรมจึงประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

-ภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน หมายถึงลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ซึ่งจะปรากฏเป็นสถานที่หรือชื่อบ้านนามเมือง เป็นจุดเด่นที่สำคัญของชาวบ้านในท้องถิ่น หรือนักเดินทางที่เข้ามาในพื้นที่

-นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) หมายถึงพื้นที่เฉพาะที่มนุษย์สร้างบ้านเมืองขึ้นมา มีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น โดยนิเวศวัฒนธรรมของแต่ละแห่งนั้นมักเป็นการมองจากคนภายใน ที่เห็นความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทางชีวภาพ ของหลายชุมชนในพื้นที่เดียวกันต่อสภาพแวดล้อมอย่างละเอียด หลังจากนั้นจึงมีการกำหนดหรือสร้างองค์ความรู้การสร้างกติกการอยู่ร่วมกัน การดำเนินชีวิต มีการสร้างความเชื่อเกิดประเพณีและวัฒนธรรมในพื้นที่เดียวกัน

-วิถีวัฒนธรรม (Way of Life) หรือโครงสร้างที่อยู่ในชีวิตประจำวัน อันเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างทางสังคม เช่น เครือญาติและกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ดังนั้นการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางภูมิวัฒนธรรม จึงต้องศึกษาสภาพแวดล้อมในอดีต และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน

สรุปได้ว่า แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในบริบทสากลมีลักษณะร่วมกันกล่าวคือ เป็นการศึกษา รูปแบบภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นและสามารถอธิบายด้วยมิติทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและวัฒนธรรม อยู่ภายใต้ แนวความคิดที่ว่า ผลลัพธ์ที่ได้จะแสดงออกมาในรูปของภูมิทัศน์ที่สามารถมองเห็น โดยมีธรรมชาติ เป็นสื่อกลาง มีวัฒนธรรมเป็นผู้กระทำ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือผลการกระทำดังกล่าว โดย กระบวนการศึกษามุ่งเน้นไปที่การแปลความหมายและคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นหลัก (อนวัณน์ การถักและทรงยศ วีระทวีมาศ, 2016)

จากการรวบรวมในการให้คำจำกัดความและความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดย นักวิชาการหลายท่านและผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์หลายแขนง พบว่ามีประเด็นที่แตกต่างในมุมมองของ รายละเอียดอยู่บ้างแต่ในภาพรวมก็ยังคงอยู่ในกรอบของแนวคิดที่เป็นรากฐานของทฤษฎีจาก ต่างประเทศที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งความแตกต่างของแนวคิดทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมระหว่าง ภายในประเทศไทยกับต่างประเทศนั้น เป็นความแตกต่างในกระบวนการศึกษามากกว่ากระบวนการ แนวคิดซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยกระบวนการศึกษาของประเทศไทยนั้นจะ ให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมและทางด้านความเชื่อมากกว่าในต่างประเทศ เช่น การในประเทศไทยมีการให้ความสำคัญกับคติความเชื่อ ตำนาน เรื่องเล่า ท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งเป็นธรรมชาติของ กระบวนการศึกษาทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีการให้น้ำหนักกับตัวแปรหรือมิติแต่ละด้านที่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ศึกษา

2.2.7 แนวคิดการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนคำนึงถึงหลักของการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ

1. คุณภาพ (Quality) ได้แก่ ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวพึงได้รับ คุณภาพ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างเหมาะสม และคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น
2. ความต่อเนื่อง (Continuity) ให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ทั้งด้าน ผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากการท่องเที่ยวและความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยว
3. ความสมดุล (Balance) ได้แก่ การกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมไปยังทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง และความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวกับขีดความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่

การวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกิจกรรมที่การทำอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการเพื่อเสนอแนะแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่บรรลุ

วัตถุประสงค์และเป้าหมายเฉพาะที่วางไว้สำหรับชุมชน การวางแผนกิจกรรมที่มุ่งสู่นาคต โดยทั่วไป จะมีการกำหนดระยะเวลาเอาไว้ตามแผนที่นำเสนอแนะเอาไว้ การวางแผนท่องเที่ยวโดยชุมชน เน้น เสริมให้ชุมชนเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นการวางแผนจะมีรูปแบบการวางแผนและการ จัดการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้นหลักการพื้นฐานในการ วางแผนโดยชุมชน มีดังนี้

- (1) ความยืดหยุ่นและความต่อเนื่อง (Flexible and Continuous Approach)
- (2) การวางแผนองค์รวม (Comprehensive Approach)
- (3) การวางแผนแบบผสมผสาน (Integrated Approach)
- (4) การวางแผนโดยใช้หลักของการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem Management Approach)
- (5) สามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้จริงและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย (Implementable and Approach)
- (6) กระบวนการที่มีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Participatory Approach)
- (7) การวางแผนโดยชุมชนเป็นเกณฑ์ (Community-based Approach)
- (8) การให้ประโยชน์กลับคืนแก่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว (Benefit sharing)
- (9) เน้นคุณภาพของการบริการที่ก่อให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality of Tourism Experience)
- (10) เน้นการยั่งยืนของตลาดการท่องเที่ยว (Sustainable Market)

2.2.8 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นรูปแบบหนึ่ง ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความ สนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและ วัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดย ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว อันเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่ง กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการ พัฒนาด้านภูมิปัญญาสร้างสรรค์เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน

(Richards, 2001) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ภูเขาสำคัญและเป็นคุณลักษณะชั้นนำของสิ่งที่ได้รับการเรียกว่า การท่องเที่ยวใหม่ มีความยืดหยุ่น มีความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยวนั้นคือสิ่งที่จะแทนที่การท่องเที่ยวแบบเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน

สรุปได้ว่า ความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ การไปสถานที่ท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมในแหล่งต่าง ๆ มีการไปเจอความหลากหลายทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ทำให้เกิดความยืดหยุ่นและเป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไป

2.3 แนวคิดด้านการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่

2.3.1 ICOMOS Heritage Impact Assessment Guidance: คำแนะนำด้านการประเมินผลกระทบมรดกจาก ICOMOS

เพื่อตอบสนองความต้องการที่มากขึ้น การประเมินผลกระทบอย่างเป็นระบบ ภัยคุกคามในคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV)

-ICOMOS พัฒนา คำแนะนำเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบ ให้จัดให้มีระเบียบวิธีในการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา เกี่ยวกับคุณลักษณะของ คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV) และส่วนหนึ่งของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง กระบวนการประเมิน (EIA)

ระบบป้องกันสำหรับการประเมิน/ประเมินผลกระทบ (ICOMOS, 2011)

1. ผลกระทบต่อคุณลักษณะมรดกทางวัฒนธรรมจากการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ อาจเป็นไม่พึงประสงค์หรือเป็นประโยชน์ จำเป็นต้องระบุการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดในคุณลักษณะทั้งหมด โดยเฉพาะคุณสมบัติที่ให้คุณสมบัติ OUV ซึ่งคำแนะนำนี้ การระบุขนาดหรือความรุนแรงของสิ่งที่เฉพาะเจาะจงก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบต่อคุณลักษณะเฉพาะ – เนื่องจากชุดค่าผสมนี้คือสิ่งที่กำหนดความสำคัญของผลกระทบ หรือที่เรียกว่า "ความสำคัญของผลกระทบ"

2. บางครั้งมีแนวโน้มที่จะมองเห็นผลกระทบเป็นภาพเป็นหลัก ในขณะที่มองเห็นผลกระทบมักมีความละเอียดอ่อนมาก จำเป็นต้องมีแนวทางกว้างๆ ตามที่ระบุไว้ในปฏิญญา ICOMOS ซีอาน

ผลกระทบมีหลายรูปแบบ อาจเกิดขึ้นโดยตรงและทางอ้อม สะสม ชั่วคราวและถาวร ย้อนกลับหรือย้อนกลับไม่ได้ มองเห็นได้ทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม แม้กระทั่งเศรษฐกิจ ผลกระทบอาจเกิดขึ้นตามมาของการก่อสร้างหรือการดำเนินงานของการพัฒนาที่เสนอ แต่แต่ละคนต้องพิจารณาว่ามีความเกี่ยวข้องกับ HIA

3. ผลกระทบโดยตรงคือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากผลลัพธ์เบื้องต้นของข้อเสนอการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงการใช้งาน ผลกระทบโดยตรงอาจส่งผลให้เกิดการสูญเสียทางกายภาพของอดีตหรือคุณลักษณะทั้งหมดและ/หรือการเปลี่ยนแปลงการตั้งค่า สภาพแวดล้อมที่สถานที่มีประสิทธิภาพบริบทท้องถิ่น โอบรับความสัมพันธ์ในปัจจุบันและในอดีตกับภูมิทัศน์ที่อยู่ติดกัน ในกระบวนการระบุผลกระทบโดยตรงต้องดูแนวโน้มเทคนิคการพัฒนาที่ได้รับการอนุมัติโดยหลีกเลี่ยงโดยตรงผลกระทบ - ผลกระทบที่เพียงแค่ว่า "พลาด" ทรัพยากรทางกายภาพก็สามารถเป็นลบได้เช่นเดียวกันทรัพยากรเดียว, รูปแบบ, วงดนตรี, การตั้งค่า, จิตวิญญาณของสถานที่ ฯลฯ

4. ผลกระทบโดยตรงที่ส่งผลให้เกิดการสูญเสียทางกายภาพมักจะถาวรและไม่สามารถย้อนกลับได้มักเกิดขึ้นจากการก่อสร้างและมักถูกกักขังภายใต้การพัฒนา ขนาดหรือขนาดของผลกระทบเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับสัดส่วนของคุณลักษณะที่ได้รับผลกระทบและไม่ว่าจะเป็นคีย์ลักษณะหรือความสัมพันธ์กับ OUV จะได้รับผลกระทบ

5. ผลกระทบโดยตรงที่ส่งผลต่อการกำหนดคุณลักษณะอาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือการดำเนินการตามแผนพัฒนาและอาจมีผลกระทบห่างจากการพัฒนาไปบ้าง การประเมินผลกระทบต่อการตั้งค่าง่ายถึงเอฟเฟกต์ภาพและหู (เสียง) ที่มองเห็นได้ซึ่งสามารถชื่นชมได้ในเวลาที่กำหนดผลกระทบดังกล่าวอาจเกิดขึ้นชั่วคราวหรือถาวร ย้อนกลับหรือย้อนกลับไม่ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับในขอบเขตที่สามารถจัดสาเหตุของผลกระทบได้ ผลกระทบยังอาจเกิดขึ้นชั่วคราวโดยเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ หรือในระยะเวลากำหนด ตัวอย่างเช่นเกี่ยวข้องกับชั่วโมงการทำงานหรือความถี่ในการเดินทาง

6. ผลกระทบทางอ้อมเกิดขึ้นเป็นผลรองจากการก่อสร้างหรือการดำเนินงานของการพัฒนาและอาจส่งผลให้เกิดการสูญเสียทางกายภาพหรือการเปลี่ยนแปลงการตั้งค่าของทรัพย์สินที่อยู่เหนือรอยเท้าการพัฒนา ตัวอย่างเช่น การก่อสร้างที่เกี่ยวข้องโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนหรือสายไฟฟ้าที่จำเป็นต่อการสนับสนุนการพัฒนา ควรพิจารณาผลกระทบที่อำนวยความสะดวกด้วย ซึ่งอาจดำเนินการต่อไปได้การกระทำ (รวมถึงโดยบุคคลภายนอก) ที่กระทำหรืออำนวยความสะดวกโดยการพัฒนา

7. ขนาดหรือความรุนแรงของผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงสามารถตัดสินได้โดยพิจารณาจากผลกระทบทางตรงและทางอ้อม และไม่ว่าจะเกิดขึ้นชั่วคราวหรือถาวร ย้อนกลับได้หรือกลับไม่ได้ ผลสะสมของผลกระทบที่แยกจากกันควรเป็นที่พิจารณา สามารถจัดอันดับขนาดหรือความรุนแรงของผลกระทบโดยไม่คำนึงถึงมูลค่าของสินทรัพย์ ดังนี้

- ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
- การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
- การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
- การเปลี่ยนแปลงปานกลาง
- การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

8. ความสำคัญของผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง - กล่าวคือผลกระทบโดยรวม - ต่อคุณลักษณะคือหน้าที่ของความสำเร็จของคุณลักษณะและขนาดของการเปลี่ยนแปลง นี้สามารถสรุปสำหรับแต่ละคุณลักษณะที่อธิบายโดยใช้คำอธิบายต่อไปนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบที่อาจเกิดผลเสียหรือเป็นประโยชน์ มีมาตราส่วนเก้าจุดที่มีความ “เป็นกลาง” เป็นจุดศูนย์กลาง

- ประโยชน์ที่สำคัญ
- มีประโยชน์ปานกลาง
- ประโยชน์เล็กน้อย
- มีประโยชน์เล็กน้อย
- เป็นกลาง
- ผลเสียเล็กน้อย
- อาการไม่พึงประสงค์เล็กน้อย
- ผลเสียปานกลาง
- ผลข้างเคียงที่สำคัญ

พหุ ม บณุ ทิโต ชีเว

VALUE OF HERITAGE ASSET	SCALE & SEVERITY OF CHANGE/IMPACT				
	No Change	Negligible change	Minor change	Moderate change	Major change
For WH properties Very High – attributes which convey OUV	SIGNIFICANCE OF EFFECT OR OVERALL IMPACT (EITHER ADVERSE OR BENEFICIAL)				
	Neutral	Slight	Moderate/ Large	Large/very Large	Very Large
For other heritage assets or attributes	SIGNIFICANCE OF IMPACT (EITHER ADVERSE OR BENEFICIAL)				
Very High	Neutral	Slight	Moderate/ Large	Large/very Large	Very Large
High	Neutral	Slight	Moderate/ Slight	Moderate/ Large	Large/Very Large
Medium	Neutral	Neutral/Slight	Slight	Moderate	Moderate/ Large
Low	Neutral	Neutral/Slight	Neutral/Slight	Slight	Slight/ Moderate
Negligible	Neutral	Neutral	Neutral/Slight	Neutral/Slight	Slight

รูปที่ 4 แสดงระดับความรุนแรงของผลกระทบ

9. ตัวอย่างเช่น:

- การรื้อถอนอาคารหลักซึ่งเป็นพาหนะหลักของ OUV สำหรับ ทรัพย์สิน WH ที่จะเปิดทางสำหรับถนนสายใหม่จะเป็นผลเสียที่สำคัญหรือผลกระทบโดยรวมที่สำคัญ
- รื้อถนนสายต่อมามากกว่าบริเวณใกล้เคียงกับอาคารสำคัญซึ่งสื่อถึง OUV และที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณลักษณะ OUV จะเป็นผลประโยชน์ที่สำคัญหรือผลกระทบโดยรวม

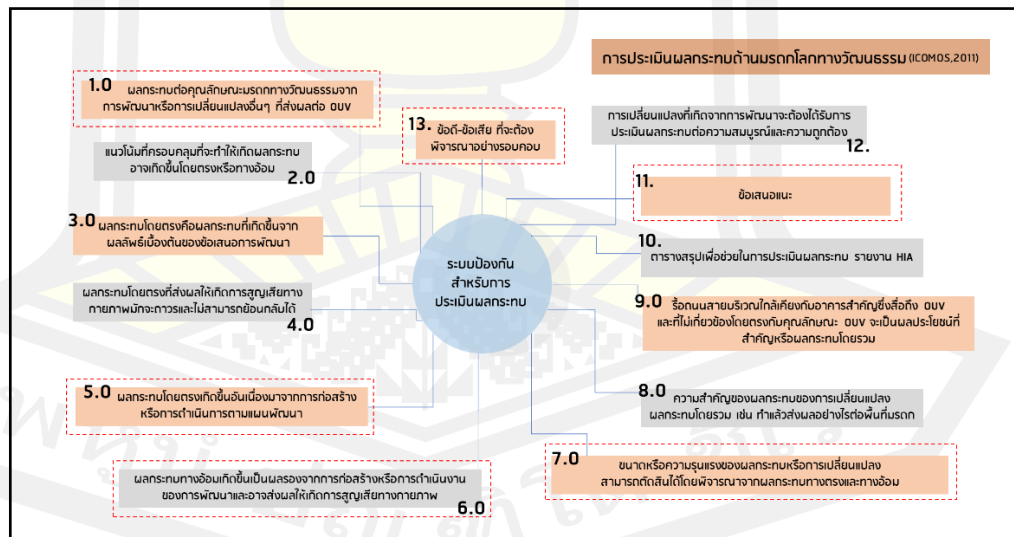
10. ตารางข้างต้นเป็นการสรุปเพื่อช่วยในการประเมินผลกระทบ รายงาน HIA จะต้องแสดงการประเมินสำหรับคุณลักษณะ OUV แต่ละรายการ เช่น แบบง่ายตาราง - และแสดงให้เห็นว่าผลลัพธ์สำหรับแต่ละบุคคลหรือมรดกส่วนรวมได้รับคุณลักษณะอย่างไร สิ่งนี้ควรรวมถึงเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณการประเมิน

11. ข้อเสนอควรทดสอบกับกรอบนโยบายที่มีอยู่และแผนการจัดการทรัพย์สินและบริเวณโดยรอบ ความเข้ากันได้ของมาตราส่วน รูปแบบ การใช้งาน ฯลฯ ควรทดสอบตามคุณสมบัติของคุณสมบัติที่ถ่ายทอด OUV และทรัพย์สินอื่น ๆ ประเด็นต่าง ๆ เช่น สายตา ประเภทสถาปัตยกรรม

ปริมาณและลักษณะพื้นผิว รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การใช้งานตามหน้าที่ และความคงอยู่ตลอดเวลา ฯลฯ อาจมีความเกี่ยวข้อง ทั้งหมดนี้จำเป็นต้องจับคู่คุณลักษณะของการพัฒนาต่อคุณลักษณะของไซต์ ดังนั้นการพัฒนาคือเสริมและแม้กระทั่งการเสริมสร้างคุณสมบัติ

12. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาจะต้องได้รับการประเมินผลกระทบต่อความสมบูรณ์และความถูกต้อง ทรัพย์สินควรมีข้อความพื้นฐานเกี่ยวกับความสมบูรณ์และความถูกต้อง ณ เวลาที่จารึก หรือในเวลาที่ย้อนหลังดำเนินการ SoOUV [ย่อหน้า 79-88 ใน แนวทางการปฏิบัติงาน] NS ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของ OUV ความถูกต้องและความสมบูรณ์ต้องเข้าใจและจำเป็นต้องแสดงให้เห็นเข้าใจในรายงาน HIA ความถูกต้องเกี่ยวข้องกับลักษณะที่ถ่ายทอด OUV และความสมบูรณ์เกี่ยวข้องกับการที่คุณลักษณะที่ถ่ายทอด OUV ยังคงอยู่ในทรัพย์สินและไม่กัดเซาะหรือต่ำกว่าภัยคุกคาม

13. ผลประโยชน์และผลเสีย – หรือผลเสีย – จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบผลประโยชน์มีหลากหลาย และคำถามที่ว่าใครจะได้รับผลประโยชน์ (หรือพลาดโดยผลประโยชน์) เป็นสิ่งสำคัญ มักจะเป็นทรัพย์สินตัวเองและชุมชนที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับผลประโยชน์ที่ไหลมาจากการพัฒนา ผลทางการเงินของการประเมินก็มีความสำคัญเช่นกันและมักจะส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจ การวิเคราะห์ต้องเปิดเผยมากกว่าการปลอมตัวความซับซ้อนเหล่านี้

รูปที่ 5 การประเมินผลกระทบด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม

กระบวนการประเมินผลกระทบมรดก ขั้นตอนของ HIA มีดังนี้ (ICOMOS, 2011)

- การพัฒนาและการออกแบบเบื้องต้น
- ปรึกษาก่อนได้
- ระบุและสรรหาองค์กรที่เหมาะสมเพื่อดำเนินงาน
- จัดตั้งเขตการศึกษา
- กำหนดขอบเขตงาน
- เก็บข้อมูล
- เปรียบเทียบข้อมูล
- ระบุลักษณะทรัพยากรมรดก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการระบุคุณลักษณะที่ถ่ายทอด OUV
- แบบจำลองและประเมินผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม
- ร่างลดหย่อน – หลีกเลียง ลด พื้นฟู หรือชดเชย
- ร่างรายงาน
- การปรึกษาหารือ
- กลั่นกรองผลการประเมินและการบรรเทาผลกระทบ
- การรายงานขั้นสุดท้ายและภาพประกอบ – เพื่อแจ้งการตัดสินใจ
- การบรรเทาสาธารณภัย
- การเผยแพร่ผลงานและความรู้ที่ได้รับ

2.3.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดก

การประเมินผลกระทบมรดกจาก ICOMOS เพื่อตอบสนองความต้องการที่มากขึ้น การประเมินผลกระทบอย่างเป็นระบบ เกี่ยวกับภัยคุกคามใน OUV

-ICOMOS พัฒนา คำแนะนำเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบ ให้มีการจัดระเบียบวิธีในการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา เกี่ยวกับคุณลักษณะของคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV) เป็นส่วนหนึ่งของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง กระบวนการประเมิน (EIA)

การประเมินผลกระทบทางมรดก (HIA) มีดังต่อไปนี้ (ICOMOS, 2011)

1. คุณลักษณะใดที่มีความเสี่ยง

2. พวกเขามีส่วนร่วมใน OUV ได้อย่างไร
3. การเปลี่ยนแปลง / การพัฒนาจะส่งผลต่อ OUV อย่างไร
4. จะหลีกเลี่ยงผลกระทบเหล่านี้ได้อย่างไร พื้นฟูหรือชดเชย (บรรเทาผลกระทบ) อย่างไร
5. ภัยคุกคามโดยรวมของ OUV และต่อโลกคืออะไร สถานะมรดกคืออะไร

ตัวอย่างแนวทางในการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินมรดก คุณสมบัติ HIA สำหรับ มรดกโลก (WH) จะต้องพิจารณาถึงคุณค่าทางมรดกในระดับสากลและในท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วยหรือคุณค่าของชาติ และลำดับความสำคัญหรือข้อเสนอแนะที่กำหนดไว้ในวาระการวิจัยแห่งชาติ อาจต้องพิจารณาคุณค่าสากลอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็น เช่น การกำหนดมรดกทางธรรมชาติระหว่างประเทศ (ICOMOS, 2011)

เพื่อกำหนดความสำคัญของทรัพยากร อาจกำหนดคุณค่าเนื้อหาโดยใช้มาตราส่วนการให้คะแนนต่อไปนี้

- สูงมาก
- สูง
- ปานกลาง
- ต่ำ
- ไม่มีสิทธิ์
- ไม่ทราบศักยภาพ

คำแนะนำในการประเมินผลกระทบมรดกสำหรับทรัพย์สินมรดกโลกทางวัฒนธรรม กระบวนการประเมินผลกระทบมรดก ขั้นตอนของ HIA มีดังนี้ (ICOMOS, 2011)

- การพัฒนาและการออกแบบเริ่มต้น
- การให้คำปรึกษาล่วงหน้า
- ระบุและสรรหาองค์กรที่เหมาะสมเพื่อดำเนินงาน
- จัดตั้งพื้นที่ศึกษา
- กำหนดขอบเขตของงาน
- เก็บข้อมูล
- เรียงข้อมูล
- กำหนดลักษณะของทรัพยากรที่เป็นมรดกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการระบุแอดทริบิวต์ที่สื่อถึง

OUV

- สร้างแบบจำลองและประเมินผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม

- ร่างการบรรเทา - หลีกเลี้ยงลดพื้นฟูหรือชดเชย
- รายงานฉบับร่าง
- การปรึกษาหารือ
- กลั่นกรองผลการประเมินและการบรรเทาผลกระทบ
- การรายงานขั้นสุดท้ายและภาพประกอบ - เพื่อแจ้งการตัดสินใจ
- การบรรเทาทุกข์
- การเผยแพร่ผลงานและความรู้ที่ได้รับ

2.3.3 ข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลก

1. เกณฑ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม

1. มีลักษณะโครงสร้างต่าง ๆ สะท้อนถึงอดีต เช่น งานทางสถาปัตยกรรม ผลงานที่เป็นอนุสรณ์ในเชิงจิตรกรรม หรือประติมากรรม โครงสร้างทางธรรมชาติที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดี ถ้าที่ใช้เป็นที่อยู่ของมนุษย์ หรือลักษณะอื่น ๆ ไกล่เคียงซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญในระดับสากลในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

2. เป็นกลุ่มอาคารที่มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าหรือความสำคัญในระดับสากลไม่ว่าจะในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

3. เป็นที่ตั้งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ผลงานของมนุษย์โดยเฉพาะ หรือเป็นการร่วมกันของทั้งมนุษย์และธรรมชาติ รวมทั้งที่ตั้งที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งล้วนมีคุณค่าและความสำคัญระดับสากลไม่ว่าจะในด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

การที่ลักษณะทั้ง 3 ข้อดังกล่าวจะจะถูกจัดว่ามีคุณค่า ความสำคัญ และชื่อเสียงระดับโลกหรือไม่นั้น จะต้องเข้าเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งใน 6 ข้อดังนี้

1. เป็นสิ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของความสำเร็จทางด้านศิลปะซึ่งเป็นต้นแบบหรือแบบฉบับต่อมา

2. เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรม ศิลปผังเมือง หรือภูมิสถาปัตยกรรม ในแหล่งอารยธรรมแหล่งใดแหล่งหนึ่งของโลก

3. เป็นหลักฐานเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นอารยธรรมหนึ่ง ๆ ซึ่งสูญหายหรือล่มสลายไป

4. เป็นรูปแบบของอาคาร หรือผลงานด้านสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงซึ่งปรากฏชัดเจนช่วงสำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์

5. เป็นรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่มีชื่อเสียง อันสะท้อนลักษณะวัฒนธรรมในช่วงสำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์

6. มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ ความคิด หรือความเชื่อที่มีความสำคัญ และมีชื่อเสียงในระดับสากล (ข้อนี้คณะกรรมการฯ จะพิจารณาเฉพาะที่เป็นเหตุการณ์ที่พิเศษจริง ๆ เท่านั้น แต่อาจนำไปประกอบกับเกณฑ์ข้างต้นทั้ง 5 ข้อ ด้วยก็ได้) รวมทั้งต้องมีการตรวจสอบว่า มีลักษณะดั้งเดิมที่แท้จริงหรือไม่ กล่าวคือ

1. ต้องผ่านการตรวจสอบลักษณะดั้งเดิมในด้านการออกแบบ วัสดุ ฝีมือ ตลอดจนการติดตั้งต่าง ๆ ซึ่งทั้งนี้คณะกรรมการฯ จะยอมรับการปรับปรุงบูรณะต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐาน และรายละเอียดทางวิชาการที่ถูกต้องสมบูรณ์ตามลักษณะดั้งเดิมเท่านั้น

2. ต้องมีระบบการจัดการและกฎหมายคุ้มครอง เพื่อเป็นหลักประกันว่า จะมีการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และต้องแจ้งให้คณะกรรมการทราบด้วยว่า กฎหมายที่คุ้มครองนั้นอยู่ในระดับประเทศ จังหวัด หรือเทศบาล

ทั้งนี้ สิ่งที่สามารถถูกเคลื่อนย้ายไปมาได้จะไม่ได้รับการพิจารณาให้เข้าอยู่ในรายชื่อแหล่งมรดกโลกโดยเด็ดขาด

ส่วนกลุ่มอาคารที่มีการพิจารณาในระดับ "เมือง" นั้นคณะกรรมการฯ จะพิจารณาเมืองที่เข้าเกณฑ์ 3 ประการดังนี้ คือ

1. เมือง ที่มีการอาศัยอยู่มาไม่นาน แต่มีรูปแบบซึ่งเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่ไม่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งสภาพการอนุรักษ์ที่ดี

2. เมืองเก่า ซึ่งยังมีการอาศัยอยู่ โดยมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นการยากที่จะตรวจสอบลักษณะดั้งเดิมที่แท้จริงทางโบราณคดี ตลอดจนมีปัญหาในการอนุรักษ์อย่างมาก

3. เมืองใหม่ ในช่วงศตวรรษที่ 20 มีลักษณะที่ขัดแย้งกันระหว่างความชัดเจนสมบูรณ์ในรูปแบบ และลักษณะความดั้งเดิมที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีกับทิศทางการพัฒนาของเมืองซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ นอกจากนี้ในการเสนอชื่อแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มอาคารระดับเมือง ควรมีการสรุปให้เห็นว่า

จากลักษณะอาคารนั้นทำให้เมืองนั้น ๆ มีภาพลักษณ์ไปในประเภทใดดังต่อไปนี้ด้วย คือ

1. เมืองที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งสะท้อนยุคสมัยของวัฒนธรรมซึ่งได้รับการอนุรักษ์ไว้เกือบทั้งหมด และไม่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของเมืองในยุคต่อมา ซึ่งควรรวมพื้นที่รอบข้างที่จำเป็นในการเสนอชื่อด้วย

2. เมืองซึ่งมีพัฒนาการมานาน มีการเปลี่ยนแปลงมาตลอด แต่ได้มีการอนุรักษ์พื้นที่และโครงการดั้งเดิมต่าง ๆ ของยุคสมัยต่าง ๆ ไว้ โดยมีสิ่งแวดล้อมโดยรอบเป็นปัจจุบัน

3. เมืองศูนย์กลางซึ่งอยู่บนพื้นที่ซึ่งเคยเป็นเมืองโบราณ แต่ปัจจุบันกลายเป็นเมืองรูปแบบสมัยใหม่ ทั้งนี้ควรมีการบ่งชี้ว่า มีความเป็นมาตั้งแต่ยุคใด และมีขอบเขตโดยรอบที่ถูกต้องลงไปด้วย

4. พื้นที่ หรืออาณาเขตซึ่งอาจอยู่ในลักษณะของซากเมืองหรือร่องรอยที่เหลืออยู่ ซึ่งปรากฏหลักฐานมากพอที่จะบ่งบอกความเป็นเมืองโบราณ

ในการเสนอชื่อเมืองศูนย์กลางและพื้นที่เมืองโบราณ (ตามข้อ 3 และ 4 ข้างต้น) ควรจะเป็นสถานที่ที่มีหลักฐานทางโบราณคดีมากพอ ไม่ควรเป็นลักษณะของอาคารเก่าเพียง 2-3 หลังเท่านั้น เป็นต้น

ในกรณีที่รูปแบบของอาคารในเมืองนั้นไม่ได้สะท้อนเอกลักษณ์โดยรวมของเมืองนั้น ๆ หากมีความสำคัญพิเศษต่างหากก็ไม่ควรอ้างอิงถึงเมืองที่อาคารนั้นตั้งอยู่

เมืองที่เสนอควรเป็นเมืองขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก ซึ่งพอจะสามารถจัดการกับการเจริญเติบโตได้ ส่วนชนบท หมู่บ้าน หรืองานสถาปัตยกรรมร่วมสมัยนั้น ควรมีผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ส่งไปเพื่อการพิจารณาด้วย

2. เกณฑ์การเสนอแหล่งมรดกทางธรรมชาติ

คณะกรรมการฯ กำหนดให้แหล่งมรดกทางธรรมชาติหมายถึง

1. ลักษณะทางธรรมชาติทั้งทางด้านกายภาพและชีวภาพที่มีคุณค่า ความสำคัญ และชื่อเสียงในระดับสากล ทั้งในแง่สุนทรียภาพและวิทยาศาสตร์

2. ลักษณะทางธรณี ภูมิประเทศ หรือพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์หรือพืชที่หายาก ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญในระดับสากลในแง่วิทยาศาสตร์ หรือการอนุรักษ์

3. พื้นที่ทางธรรมชาติโดยเฉพาะที่มีคุณค่าและความสำคัญระดับสากลในแง่ของวิทยาศาสตร์ การอนุรักษ์ และความงามตามธรรมชาติ

ซึ่งทั้งสามประเภทต้องมีลักษณะเข้าเกณฑ์หนึ่งใน 4 ประการดังนี้ด้วย คือ

- (1) เป็นสิ่งแสดงหรือบอกถึงยุคหรือช่วงที่สำคัญของวิวัฒนาการของโลกอย่างชัดเจน
- (2) เป็นสิ่งแสดงหรือบอกถึงกระบวนการทางธรณีวิทยา วิวัฒนาการทางชีววิทยา ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในแบบต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างกันตามช่วงพัฒนาการของโลก
- (3) เป็นแหล่งปรากฏการณ์ธรรมชาติที่พิเศษ เช่น พื้นที่ซึ่งยังมีระบบนิเวศและธรรมชาติที่สวยงามอันมีชื่อเสียง หรือแม้แต่พื้นที่ซึ่งมีระบบนิเวศและองค์ประกอบด้านอารยธรรมที่มีชื่อเสียง
- (4) เป็นแหล่งอาศัยที่สำคัญของพืชและสัตว์ที่หายากซึ่งมีชื่อเสียง
- (5) ในกรณีของสัตว์ที่มีการอพยพย้ายถิ่น ควรมีการคุ้มครองพื้นที่ที่สัตว์จะย้ายไปอยู่เช่นกัน ทั้งนี้ควรมีข้อตกลงของประเทศที่เกี่ยวข้องเสียก่อน
- (6) พื้นที่ในข้อ (1) ถึง (4) จะต้องได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย เช่น ในรูปของอุทยานแห่งชาติ หากไม่มีก็ควรมีแผนการจัดการที่จะนำไปปฏิบัติต่อไปได้

3. ข้อกำหนดในการคัดเลือกแหล่งมรดกโลกออกจากบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก

คณะกรรมการฯ จะพิจารณาคัดเลือกแหล่งมรดกโลกออกจากบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกได้ตามระเบียบที่วางไว้ในกรณีนี้

1. แหล่งมรดกนั้นได้รับความเสียหายจนสูญเสียลักษณะที่ชัดเจนของตนเอง
2. แหล่งมรดกนั้นได้รับการบุกรุกทำลายโดยมนุษย์ระหว่างการพิจารณา หรือไม่ได้รับการจัดการตามมาตรการหรือโครงสร้างแผนงานต่าง ๆ ตามเวลาที่ภาคีประเทศนั้น ๆ เสนอต่อคณะกรรมการ

ดังนั้นหากมีความเสียหายใด ๆ เกิดขึ้นแก่แหล่งมรดกต่าง ๆ ทั้งที่ได้รับการพิจารณาหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาให้เข้าในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก ประเทศภาคีที่เป็นเจ้าของจะต้องแจ้งให้ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการฯ ทราบโดยทันที

เมื่อเลขานุการฯ ได้รับแจ้งถึงความเสียหายที่มีต่อแหล่งมรดกนั้น ๆ (ไม่ว่าจะโดยทราบจากประเทศภาคี หรือจากแหล่งข้อมูลใดก็ตาม) ก็จะตรวจสอบข้อเท็จจริงต่าง ๆ กับประเทศภาคี และจะแจ้งให้คณะทำงานตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม (ยกเว้นแต่มีความเห็นจากประธานฯ ว่า ไม่ควรดำเนินการพิจารณาต่อไป รวมทั้งขอความเห็นจากองค์การที่ปรึกษาต่าง ๆ คือ ICOMOS และ IUCN และ ICCROM (The International Center for the Study of the Preservation and

Restoration of Cultural Property in Rome) เพื่อมอบให้คณะทำงานนำไปประกอบการพิจารณาต่อไป

ในที่สุดคณะกรรมการฯ จะตรวจสอบข้อมูลและความเห็นของคณะทำงาน และจะพิจารณาออกเสียงโดยถือตามเสียง 2 ใน 3 ของที่ประชุม ทั้งนี้ การพิจารณาคัดชื่อออกดังกล่าว จะต้องเปิดโอกาสให้ประเทศภาคีนั้น ๆ ได้ให้เหตุผลและตอบคำถามต่าง ๆ ร่วมด้วย และต้องผ่านการตรวจสอบการมีลักษณะทางธรรมชาตินั้น ๆ อย่างแท้จริง ซึ่งได้แก่

1. พื้นที่ในข้อ (1) ข้างต้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่แท้จริงของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในยุคนั้น ๆ
2. พื้นที่ในข้อ (2) ข้างต้น จะต้องมียุทธศาสตร์และองค์ประกอบสำคัญๆ ที่แสดงถึงกระบวนการตลอดจนลักษณะเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ อย่างชัดเจน เช่น ความสูงจากระดับน้ำทะเล หรือลักษณะดิน เป็นต้น
3. พื้นที่ในข้อ (3) ข้างต้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบด้านระบบนิเวศน์ของตนเอง เพื่อการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในพื้นที่นั้น ๆ เช่น การมีทิศทางการไหลผ่านที่แน่นอนของแนวปะการังที่สวยงาม เป็นต้น
4. พื้นที่ในข้อ (4) ข้างต้น ควรมีขนาดและองค์ประกอบในการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ที่หายากนั้น ๆ อย่างเพียงพอ
5. ในกรณีของสัตว์ที่มีการอพยพย้ายถิ่น ควรมีการคุ้มครองพื้นที่ที่สัตว์จะย้ายไปอยู่เช่นกัน ทั้งนี้ควรมีข้อตกลงของประเทศที่เกี่ยวข้องเสียก่อน
6. พื้นที่ในข้อ (1) ถึง (4) จะต้องได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย เช่น ในรูปของอุทยานแห่งชาติ หากไม่มีก็ควรมีแผนการจัดการที่จะนำไปปฏิบัติต่อไปได้

2.4 การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกและกลุ่มที่ศึกษามรดกโลกในเชิงบริหารจัดการ

(พระสิทธิสิงหเสนีและคณะ, 2019) ศึกษาเรื่อง “มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา: ปัญหาอุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่” งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาถึงสภาพปัญหา อุปสรรคและในการจัดการแหล่งมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ระหว่างองค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนต่อการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก จะเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะนำไปดำเนินการจัดการเพื่อพัฒนา

ส่งเสริมความรู้ การมีส่วนร่วมและการปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญและร่วมมือกันอนุรักษ์โบราณสถานให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

(จิราหนู โสภากและคณะ, 2013) ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัยกำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุโขทัยและกำแพงเพชร โดยมีการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยถึงประเด็นปัญหาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการจัดการแหล่งมรดกโลกเชิงการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนต่อไป

Australia ICOMOS (ICOMOS, 2013) The Burra Charter: the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance โดย Burra Charter เป็นกฎบัตรที่สำคัญที่ว่าด้วยการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศออสเตรเลียเอกสารฉบับนี้พัฒนามาจาก The International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Site (Charter, 1966) และ The Resolutions of 5th General Assembly of ICOMOS จัดทำโดย Australia ICOMOS โดยฉบับปัจจุบัน Charter นี้จะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์มรดกสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม (Cultural heritage places) ที่มาจากหลักการความรู้และประสบการณ์ของสมาชิกใน Australia ICOMOS โดยถือว่าการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกสถานทางวัฒนธรรม

ร่างกฎบัตรประเทศไทย ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม (ปรับปรุงจากร่างกฎบัตรอโคโมสไทยเดิม) ฉบับปรับปรุงล่าสุด 2554 (อโคโมสไทย, 2554) เกณฑ์การประเมินคุณค่าเพื่อตระหนักถึงคุณค่า ของโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมให้ต้องแก่ก่อนการประเมินคุณค่าจะต้องทำการศึกษาวิจัยในทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องแล้วทำการประเมินคุณค่า ทั้งคุณค่าในภาพรวม คุณค่าเฉพาะแต่ละด้าน เช่น คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางศิลปกรรม คุณค่าทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา คุณค่าในประเด็น ขนาด โครงสร้างและวัสดุ การจัดลำดับความสำคัญการประเมินศักยภาพของแหล่งมรดกวัฒนธรรม เพื่อวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเอาไว้แต่ต้องคำนึงถึงคุณค่า ความสำคัญในด้านที่รองลงมา ด้วยตามความเหมาะสม ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์หรือพัฒนาใด ๆ

2.4.2 การประเมินผลกระทบของโครงการ Atiq Square ต่อ Masjed-e เจมส์แห่งอิสฟาฮาน

ฮาน

การระบุผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นของโครงการ Atiq Square ต่อทรัพย์สิน ตามการระบุภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นของโครงการ Atiq ที่อาจเกิดขึ้นจำเป็นต้องพิจารณาผลกระทบของภัยคุกคามแต่ละรายการที่มีต่อ Masjed-e Jame เช่นองค์ประกอบโครงสร้างองค์ประกอบตกแต่งและฟังก์ชันซึ่งได้แก่ การถ่ายทอดคุณค่าจำเป็นต้องระบุเพื่อกำหนดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับพวกเขา ในบริบทของมรดกโลกเขื่อน – อายุถึงองค์ประกอบหลักของทรัพย์สินซึ่งสื่อถึง OUV จะส่งผลต่อความถูกต้องและความสมบูรณ์ของทรัพย์สินที่เป็นผู้นำ เพื่อวางเว็บไซต์ไว้ในรายชื่อมรดกโลกที่ตกอยู่ในอันตราย

แสดงถึงผลกระทบด้านลบในปัจจุบันและที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ Atiq ภัยคุกคามเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของมัสยิด Jame นอกเหนือจากผลกระทบด้านลบแล้วการระบุผลกระทบที่เป็นประโยชน์จะช่วยให้การตัดสินใจอย่างเหมาะสมเกี่ยวกับโครงการในเมืองใหม่และโครงการอติพิลโดยรวมต่อพื้นที่ประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ผลกระทบเชิงบวกสามารถนำไปใช้ในกระบวนการตัดสินใจเป็นโอกาสใหม่ เพื่อฟื้นฟูผ้าเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ผลกระทบที่เป็นประโยชน์ของโครงการ Atiq บนมัสยิดและสถานที่ประกอบไปด้วย (Seyedashrafi et al., 2017)

ผลกระทบที่เป็นประโยชน์ 1 :การสร้างพื้นที่เปิดโล่งในเมืองและการลดความหนาแน่นของพื้นที่

ผลกระทบที่เป็นประโยชน์ 2 :การขยายความกว้างของถนนและการอำนวยความสะดวกการจราจร

ผลกระทบที่เป็นประโยชน์ 3 :การฟื้นฟูและการนำประวัติศาสตร์บางส่วนกลับมาใช้ใหม่อาคาร

ผลกระทบที่เป็นประโยชน์ 4 :การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและโอกาสทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้ได้ทบทวนแนวทางและวิธีการของ HIA ในปัจจุบัน เป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้กับโครงการพัฒนาเมืองเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับมรดกทางวัฒนธรรม ทรัพย์สินมรดกโลกของ Masjed-e Jame ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์กระดูกของเมืองอิสฟาฮานได้รับความทุกข์ทรมานจากเมืองใหม่

งานวิจัยนี้พยายามระบุทุก ๆ ดัชนีภัยคุกคามทางโครงการ Atiq และผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมของคุณ Masjed-e Jame และการลดขั้นตอนการประเมินกลยุทธ์การลดผลกระทบที่เหมาะสมได้รับการพัฒนาโดยสัมพันธ์กับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

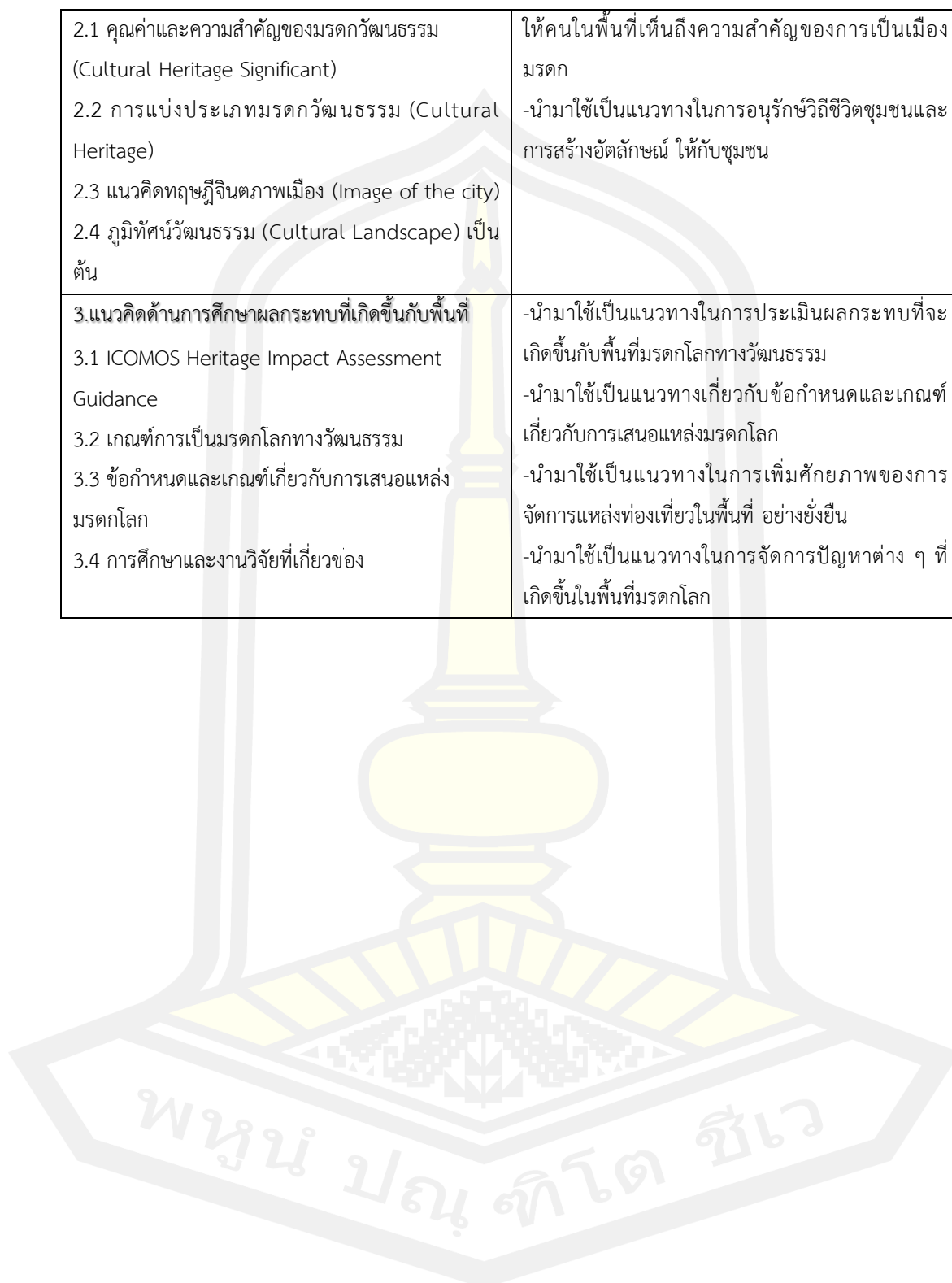
2.4.3 การบูรณาการการประเมินผลกระทบต่อมรดกของชาติ (HERITAGE IMPACT ASSESSMENT หรือ HIA) เข้ากับการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT หรือ EIA) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา – ทางด่วนทิศเหนือของศรีลังกา

การประเมินแนวคิดและการประยุกต์ใช้ HIA เป็นขั้นตอนขั้นสูงที่แนะนำให้ครอบคลุมหลาย ๆ คุณสมบัติและคุณลักษณะที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดีมีฉะนั้น คุณสมบัติที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ก็ถูกละเลย ระหว่างขั้นตอนการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไรก็ตามยังมีแง่มุมทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้รับการพิจารณาภายใต้หัวข้อทางสังคมและวัฒนธรรมของรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและด้วยการศึกษาแนะนำให้พิจารณาวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และโบราณคดีมรดกเป็นชื่อแยกต่างหาก ดังนั้นการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคตจึงสามารถอธิบายได้ภายใต้มรดก ชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นเรื่องสมควรถ้าจะให้ความสำคัญกับมรดกมากขึ้น ค่าเนื่องจากหากทรัพย์สินทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีหรือแอดทริบิวต์ได้รับความเสียหายหรือทำลายเนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาหรือการก่อสร้างเป็นเรื่องยากมากหรือไม่เคยมีการบูรณะให้มีคุณค่าทางมรดกเหมือนกัน (Yahampath, 2014)

ตารางที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและการนำไปประยุกต์ใช้

แนวคิด ทฤษฎี	การนำไปประยุกต์ใช้
1.กรอบแนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage) 1.1 ความเป็นมาของมรดกโลก (ศูนย์ข้อมูลมรดกโลก, 2556) 1.2 หลักเกณฑ์การเป็นเมืองมรดกโลก 1.3 แนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value :OUV) 1.4 ข้อดี-ข้อเสีย ของมรดกโลก	-นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกณฑ์ของการเป็นเมืองมรดกโลกเพื่อหาแนวทางปรับใช้กับพื้นที่ -นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อหาแนวทางปกป้องและการบริหารจัดการให้กับพื้นที่มรดกโลก
2.แนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	-นำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างคุณค่าให้กับพื้นที่ ทำ

<p>2.1 คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significant)</p> <p>2.2 การแบ่งประเภทมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage)</p> <p>2.3 แนวคิดทฤษฎีจินตภาพเมือง (Image of the city)</p> <p>2.4 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) เป็นต้น</p>	<p>ให้คนในพื้นที่เห็นถึงความสำคัญของการเป็นเมืองมรดก</p> <p>-นำมาใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนและการสร้างอัตลักษณ์ ให้กับชุมชน</p>
<p>3.แนวคิดด้านการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่</p> <p>3.1 ICOMOS Heritage Impact Assessment Guidance</p> <p>3.2 เกณฑ์การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม</p> <p>3.3 ข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลก</p> <p>3.4 การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>-นำมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม</p> <p>-นำมาใช้เป็นแนวทางเกี่ยวกับข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลก</p> <p>-นำมาใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มศักยภาพของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ อย่างยั่งยืน</p> <p>-นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่มรดกโลก</p>

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เพื่อศึกษาการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ และเสนอแนวทางการจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ พร้อมหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมให้กับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 วิธีการดำเนินการศึกษา
- 3.6 การสรุปข้อมูล

3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

3.1.1 การศึกษาพื้นที่

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาและความมุ่งหมายของการวิจัย มุ่งเน้นการศึกษาในด้านการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยทำการศึกษาจากเกณฑ์จากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

3.1.2 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่บริเวณพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เนื่องจากเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของคนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง การเลือกพื้นที่ในการศึกษามีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ ดังนี้

- ศึกษาผลกระทบและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่
- ศึกษาเกณฑ์การประเมินผลกระทบ

- ศึกษาจากข้อมูลที่มีอยู่โดยทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดขอบเขตการศึกษา

- ระบุประเด็นที่จะทำการประเมินผลกระทบ

- ระยะเวลาการดำเนินงาน

- ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. การประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่

- การใช้เครื่องมือในการประเมินผลกระทบและการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. การเสนอแนะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่

- สามารถบริหารจัดการผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ และเสนอแนะแนวทางในการจัดการผลกระทบที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

5. เสนอแนวทางการนำไปปฏิบัติ

เป็นการเสนอแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ และเสนอแนะแนวทางการนำไปปฏิบัติที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ท้องถิ่น ประชาชน หรือผู้ประกอบการภายในพื้นที่ สามารถรับทราบรูปแบบแนว คิดการจัดการผลกระทบ และการพัฒนา พร้อมนำผลของการวิจัยไปต่อยอด หรือใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

แผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับพื้นที่

แผนพัฒนาจังหวัดนครพนม ในส่วนนี้จังหวัดนครพนมยังขาดแผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก เพื่อเป็นแนวทางแผนนโยบายในการพัฒนาให้แก่ระดับอำเภอและระดับท้องถิ่น

แผนพัฒนาอำเภอธาตุพนม ในส่วนนี้อำเภอธาตุพนมควรเพิ่มเติมยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

แผนพัฒนาเทศบาลธาตุพนม ในส่วนนี้เทศบาลธาตุพนมควรเพิ่มเติมเทศบัญญัติ หรือการประกาศขอบเขตพื้นที่มรดกโลกให้มีความชัดเจน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาเรื่อง การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ผู้ศึกษาวิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก สำหรับผู้เชี่ยวชาญ คนในพื้นที่ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

3.2.1 กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้แก่ ฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ และคณะกรรมการ

3.2.2 กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม

การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยคัดเลือกจากรายชื่อฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบและคณะกรรมการ ได้แก่ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม คณะกรรมการและผู้มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ เนื่องจากเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการขององค์พระธาตุพนมได้

ตารางที่ 2 รายชื่อฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบและคณะกรรมการ

รายชื่อ/หน่วยงาน	
พระครูศรีพนมวรคุณ	ประธานกรรมการ
นายอำเภอธาตุพนม	รองประธานกรรมการ คนที่ 1
นายกเทศมนตรีตำบลธาตุพนม	รองประธานกรรมการ คนที่ 2
นายเดชา จันทศ	รองประธานกรรมการ คนที่ 4
นายมงคล ต้นสุวรรณ	กรรมการ
นายธนิตศักดิ์ อุ่นตา	กรรมการ
นายสุพจน์ ผิวดำ ปลัดอำเภอธาตุพนม	กรรมการ
วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม	กรรมการ

การคัดเลือกแหล่งตัวอย่าง ศึกษาจากโครงการยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัด นครพนม กิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ทรัพย์สิน เพื่อการจารึกในรายการมรดกโลก (Properties for inscription on the World Heritage List) โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

สถานการณ์การอนุรักษ์และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทรัพย์สิน (State of Conservation and factors affecting the Property)

4.a สถานการณ์ปัจจุบันในการอนุรักษ์ (Present State of Conservation)

สถานการณ์ปัจจุบันในการอนุรักษ์ ที่ดำเนินการอยู่นั้น ประกอบไปด้วยการบูรณะองค์พระธาตุพนม การอนุรักษ์วัดบรรดาลใจ และอาคารบ้านไม้เก่า ดังตารางที่ 5 4.a-1 (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์, 2562)

ตารางที่ 3 4.a-1 สถานการณ์ปัจจุบันในการอนุรักษ์

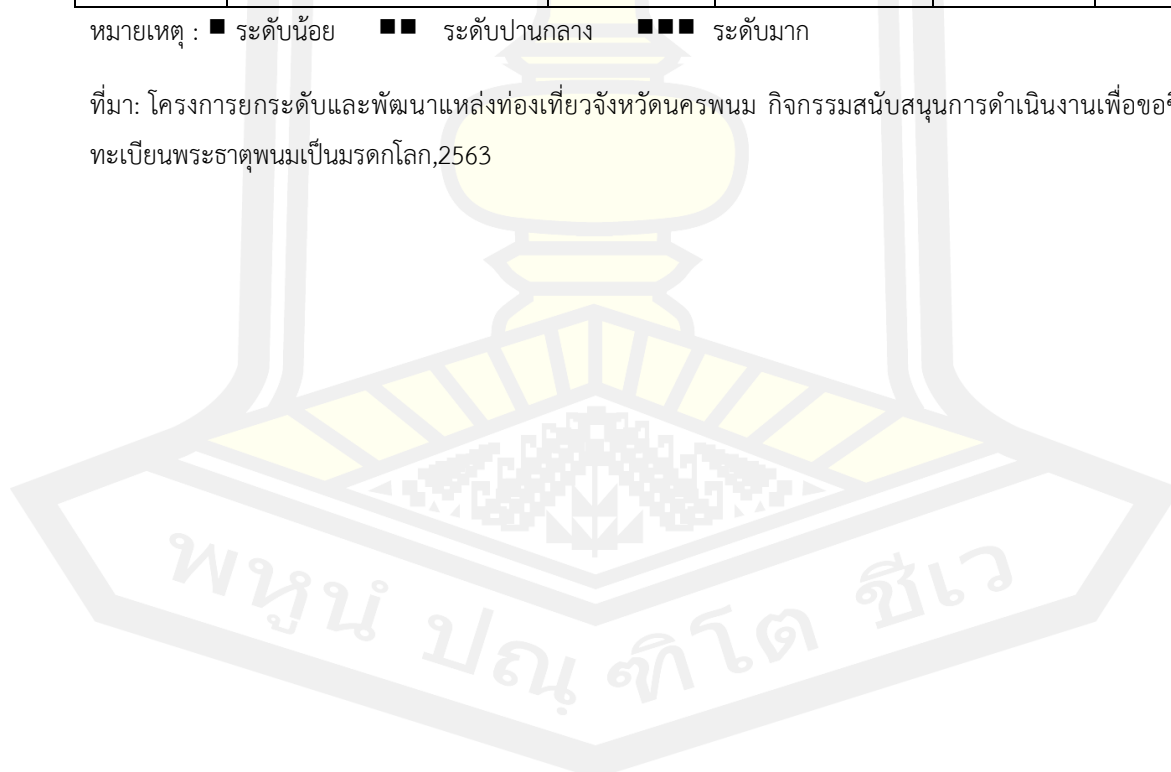
Component parts of the property	Base-line data necessary to monitor the state of conservation				ระดับของผลกระทบ
	Physical conditions of the property	State of conservation	Threats to the Outstanding Universal Value of the property	Conservation measures at the property	
องค์พระธาตุพนม	 ที่มา : Thatphanom Gallery	- การลงรักปิดทองพระธาตุพนม มีการดำเนินการเพื่อบูรณะพระธาตุพนมในระยะเวลา 5 ปี ต่อ 1 ครั้ง	- การเสื่อมสภาพของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา	ยังไม่มี	■
วัดบรรดาลใจ		- มีการการอนุรักษ์ให้เป็นวัดต้นแบบ เพื่อเป็นกรณีศึกษาในการส่งต่อองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายการทำงานเชื่อมต่อระหว่างภาคประชาชนคนรุ่น	- การขาดการจัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด	ยังไม่มี	■ ■

Component parts of the property	Base-line data necessary to monitor the state of conservation				
	Physical conditions of the property	State of conservation	Threats to the Outstanding Universal Value of the property	Conservation measures at the property	ระดับของผลกระทบ
		ใหม่และพระสงฆ์อย่างยั่งยืน			
บ้านไม้เก่า	โดยส่วนใหญ่บ้านไม้เก่าจะมีการกระจายตัวอยู่บริเวณถนนพนมพนารักรักษ์	- การอนุรักษ์ในปัจจุบันได้มีกลุ่มบุคคลที่การอนุรักษ์บ้านเก่า โดยยังคงความแท้ของบ้านไม้เก่า และในบางบ้านมีการต่อเติมบ้านเพิ่มเติมแต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และรูปแบบบ้านเก่าไว้ดั้งเดิม	- ปัญหาด้านการต่อเติม เนื่องจากอาคารเก่ามีความเหมาะสมกับการใช้งานในอดีต ปัจจุบันสภาพการใช้งานอาจเปลี่ยนไป ไม่เพียงพอต่อความต้องการ หรืออาจไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการต่อเติมอย่างไร้ทิศทางและบางหลังไม่คงความเป็นเอกลักษณ์ ในบางกรณีอาจถึงขั้นรื้อทิ้งเพื่อสร้างใหม่ให้มีรูปทรงทันสมัย และมีพื้นที่ที่รองรับกับกิจกรรมใหม่ - ปัญหาด้านทัศนคติที่มีต่อบ้านเก่า บางคนมีทัศนคติต่อบ้านเก่าในเชิงลบ บ้านเก่ากลายเป็นของเก่าที่ไม่มีคุณค่า รวมทั้งในเชิงวัฒนธรรมที่มีความต้องการอยู่อาศัยแบบเป็นส่วนตัวมากขึ้น เกิดการกันพื้นที่ภายในเรือน และการขยาย	ยังไม่มี	■ ■

Component parts of the property	Base-line data necessary to monitor the state of conservation				
	Physical conditions of the property	State of conservation	Threats to the Outstanding Universal Value of the property	Conservation measures at the property	ระดับของผลกระทบ
			พื้นที่ออกนอกเรือน เดิมมากขึ้น - ปัญหาบ้านเรือนขาด การดูแลจากการ สำรวจพบว่า มีบ้าน บางหลังเจ้าของเรือน ย้ายออกไปทำงาน ต่างจังหวัด ทำให้บ้าน ถูกปล่อยทิ้งร้าง ไม่มีผู้ อยู่อาศัยขาดการดูแล รักษา ส่งผลให้บ้านมี สภาพทรุดโทรม เสียหาย		

หมายเหตุ : ■ ระดับน้อย ■■ ระดับปานกลาง ■■■ ระดับมาก

ที่มา: โครงการยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครพนม กิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อขอขึ้น
ทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก,2563

4.b ปัจจัยที่มีผลต่อทรัพย์สิน (Factors Affecting the Property)

(i) แรงกดดันจากการพัฒนา (Development Pressures (e.g., Encroachment, Adaptation, Agriculture, Mining))

แรงกดดันจากการพัฒนาพื้นที่องค์พระธาตุพนมและบริเวณโดยรอบนั้น ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขององค์ประกอบที่สำคัญ อันได้แก่ วัดพระธาตุพนม องค์พระธาตุพนม กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ ทางเดินเชื่อมต่อกับองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำโขง ทำนํ้าศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่รองรับงานวัฒนธรรมประเพณีหน้าวัดพระธาตุพนม สระเจ้าเฮือนสามพระองค์ สถูปพระธาตุพนมองค์เดิม ซุ้มประตูโขง วัดหัวเวียงรังษี บ้านไม้เก่า ที่ว่าการอำเภอหลังเก่า บ้านหลวงวิจิตรวาทการ ชั่วสะพาน รวมไปถึงพื้นที่บริเวณที่เป็นแม่น้ำโขงสายเก่า ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.b-1 (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์, 2562)

ตารางที่ 4 4.b-1 สถานการณ์การอนุรักษ์แรงกดดันจากการพัฒนาในปัจจุบัน

Component parts of the property	Base-line data necessary to monitor the state of conservation				
	Physical conditions of the property	State of conservation	Threats to the Outstanding Universal Value of the property	Conservation measures at the property	ระดับของผลกระทบ
วัดพระธาตุพนม	- ตั้งอยู่ในวัดพระธาตุพนม รวมหวัหาร - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873230.49 เหนือ 470644.22 ตะวันออก	- “โครงการวัดบันดาลใจ” ริเริ่มขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม 2558 มุ่งเน้นการปรับปรุงพื้นที่วัดให้มีสภาพที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม และจัดกิจกรรมเพื่อชักชวนพุทธศาสนิกชนให้เข้าวัดเพื่อปฏิบัติภาวนามากขึ้น จากที่เคยเข้าวัดเพื่อการประกอบพิธีทางศาสนาเป็นครั้งคราวเท่านั้น - เริ่มมีการจัดทำโครงการบ้านมั่นคง โดยมุ่งเน้นให้เกิดการออมเงินเพื่อนำไปซื้อที่ดินในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ - จัดระเบียบร้านค้าให้มีความสวยงาม และเป็นระเบียบ และจัดจำหน่ายสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ในพื้นที่ - จัดภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น และจัดระเบียบการเข้ามาจอดรถของบุคคลภายนอก ให้สามารถควบคุมปริมาณรถยนต์ที่จะเข้ามาจอดในวัด ให้มีปริมาณที่เหมาะสม - การอนุรักษ์โบราณวัตถุที่วัดพระธาตุพนมได้เก็บรักษาโบราณวัตถุไว้จำนวนมาก ควรเร่งดำเนินการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุให้ชัดเจน และมีการจัดระบบการจัดแสดงที่เหมาะสม	- ภาวะความเสี่ยงจากการบุกรุกพื้นที่ของวัดพระธาตุพนมรวมหวัหาร ที่มีการสร้างที่อยู่อาศัยในแปลงที่ดินของวัดพระธาตุพนม - ภาวะเสี่ยงในการใช้พื้นที่แห่งนี้เกิดจากกิจกรรมเดิม เช่น การขายสินค้าภายในวัด การจอดรถ ที่ดำเนินการมาเป็นเวลานาน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ถ้ายังไม่ได้ถูกจัดระเบียบหรือสร้างพื้นที่ในการรองรับที่ชัดเจน ในอนาคตถ้าเกิดการพัฒพื้นที่เหล่านี้ อาจมีความขัดแย้งระหว่างเจ้าของพื้นที่กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ดำเนินกิจกรรมอยู่ก่อนแล้ว	- กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.2528 จากกรมศิลปากร - มาตราการในการจัดระเบียบร้านค้าหน้าวัดพระธาตุพนม	
องค์พระธาตุพนม	ตั้งอยู่ในบริเวณวัดพระธาตุพนม - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873226.56 เหนือ 470595.75 ตะวันออก	- การลงรักปิดทองพระธาตุพนมทุกปี ปีละ 5 ครั้ง เพื่อบูรณะพระธาตุพนม - การวางแผนการอนุรักษ์วัดพระธาตุพนม ควรเริ่มดำเนินการจาก ขั้นตอนการศึกษาเพื่อไปยังศึกษาคำขอการอนุรักษ์องค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์พระธาตุพนม อันจะนำไปสู่การจัดทำการวางแผนและผังแม่บทที่ชัดเจน ซึ่งจะทำให้การดำเนินการต่างๆ ในการปรับปรุงพื้นที่วัดใน	- จากการที่วัดพระธาตุพนมเป็นที่สักการบูชาของผู้คนทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้านทำให้มีผู้คนหรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้บุคคลภายนอกบางกลุ่มแอบอ้างขายแผ่นทองคำเพื่อนำไปติดที่พระธาตุพนม ซึ่งจะส่งผลให้โบราณสถานเกิดการเสียหาย - การเสื่อมสภาพของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา	- กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 จากกรมศิลปากร	

ตารางที่ 5 4.b-1 สถานการณ์การอนุรักษ์เร่งกดดันจากการพัฒนาในปัจจุบัน (ต่อ)

Component parts of the property	Base-line data necessary to monitor the state of conservation				ระดับของผลกระทบ
	Physical conditions of the property	State of conservation	Threats to the Outstanding Universal Value of the property	Conservation measures at the property	
		อนาคตมีความชัดเจน และเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง	- ภาวะเสี่ยงของโบราณสถานในวัดพระธาตุพนม อาจเกิดจากการจัดการใช้พื้นที่ภายในวัดที่อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อบริเวณสถาน การจัดการเส้นทางสัญจรโดยรถยนต์และที่จอดรถยนต์ที่ใกล้กับองค์พระธาตุพนมและอาคารสำคัญภายในวัด ทำให้เกิดแรงสั่นสะเทือนและมลพิษ		
กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ	ตั้งอยู่บริเวณด้านในวัดพระธาตุพนม - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873238.70 เหนือ 470561.65 ตะวันออก	- การอนุรักษ์ในปัจจุบันทางวัดได้มีการบูรณะด้วยการทาสี และปรับปรุงภูมิทัศน์	ไม่มี	ไม่มี	
ทางเดินเชื่อมจากองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำโขง	ตั้งอยู่บริเวณหน้าพระธาตุฝั่งบริเวณริมแม่น้ำโขง - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873241.37 เหนือ 470872.70 ตะวันออก	- แนวทางการอนุรักษ์ควรมีการกำหนดเส้นทางการเดินรถที่เหมาะสมกับการใช้งาน	- ภาวะเสี่ยงอันเกิดจากการนำวัสดุมาใช้ไม่เหมาะสม โดยมีการกำหนดด้วยอิฐบล็อกควมร้อน ซึ่งเหมาะกับการเดิน แต่ในพื้นที่ชุมชนยังมีการสัญจร โดยการใช้อัตโนมัติและจักรยานยนต์ เมื่อใช้งานไปในระยะเวลาที่ยาวนานอาจทำให้เกิดบิ่นเสียหายได้	ไม่มี	
ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์	ตั้งอยู่บริเวณทางทิศตะวันออก - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873255.41 เหนือ 471221.05 ตะวันออก	- แนวทางการอนุรักษ์ควรมีการปรับปรุงพื้นที่ให้สื่อความหมายการเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์	- บริเวณทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ ในปัจจุบันได้พัฒนาให้เกิดรูปแบบที่ทันสมัย	ไม่มี	
พื้นที่รองรับงานวัฒนธรรม ประเพณีหน้าวัดพระธาตุพนม	ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าวัดพระธาตุพนม - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873231.76 เหนือ 470676.87 ตะวันออก	- แนวทางการอนุรักษ์ ควรจัดภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น และจัดระเบียบการเข้ามารถของบุคคลภายนอก และหาที่จอดรถในบริเวณอื่นที่เหมาะสม	- ภาวะเสี่ยงอันเกิดจากการใช้พื้นที่เป็นบริเวณที่จอดรถของนักท่องเที่ยวในเวลากลางวัน ทำให้ภูมิทัศน์ภายในวัดไม่สวยงาม	ไม่มี	
สระเจ้าเอือน 3 พระองค์	ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม ทางทิศตะวันออก - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873195.36 เหนือ 470783.90 ตะวันออก	- แนวทางในการอนุรักษ์ คุณภาพน้ำในระยะยาวสามารถให้ระบบบำบัดโดยธรรมชาติ เช่น การปลูกพรรณไม้ริมน้ำ เพื่อบำบัดน้ำและรักษาระบบนิเวศของน้ำให้สมดุลย์	- ภาวะเสี่ยงอันเกิดจากคุณภาพน้ำที่ยังไม่สะอาด โดยมีบุคคลภายนอกจำหน่ายอาหารปลาให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสักการะพระธาตุพนม เพื่อให้อาหารปลาในสระก่อให้เกิดน้ำเสียและขยะ	ไม่มี	
สถาปัตยกรรมองค์เดิม	ตั้งอยู่เกาะกลางสระน้ำหน้าวัดพระธาตุพนมรวมทิวหาร ทางทิศตะวันออกเพียงหนึ่ง ห่างจากองค์พระธาตุพนมประมาณ 200 เมตร - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873332.30 เหนือ 470842.32 ตะวันออก	- แนวทางในการอนุรักษ์ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อให้ได้เกิดการรับรู้ถึงความหมายและความสำคัญของพื้นที่	- การเสื่อมสภาพของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา	ไม่มี	
ชุมชนประจูดึง	ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกจากหน้าประตูวัดพระธาตุพนมรวมทิวหาร ออกไปประมาณ 300 เมตร - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873249.64 เหนือ 471020.27 ตะวันออก	- การอนุรักษ์ในปัจจุบันอยู่ในการดูแลของวัดพระธาตุพนม ซึ่งชุมชนประจูดึงวัดพระธาตุพนมรวมทิวหาร ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมืองอีกแห่งหนึ่งและมีความเชื่อว่าถ้าหากผู้ใดลอดซุ้มประตูดึงแล้ว จะได้กลับมาเยือนที่ธาตุพนมอีกครั้ง ดังนั้นแนวทางการอนุรักษ์จึงควรเน้นในเรื่องการสื่อความหมายและประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนที่ทั่วไปได้ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่	- บริเวณชุมชนประจูดึงมีการพัฒนาโดยรอบเป็นถนนในการสัญจรภายในชุมชน	ไม่มี	
วัดหัวเวียงรังษี	ตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศเหนืออยู่ใกล้ตลาดนัดไทย - ลาว มีระยะทางห่างจากวัดพระธาตุพนมประมาณ 1 กิโลเมตร - ค่าพิกัดภูมิศาสตร์ 1873859.94 เหนือ 471192.96 ตะวันออก	- เนื่องจากสิมหัวเวียงรังษีได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งโบราณสถานจากกรมศิลปากร จึงได้มีการอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ซึ่งมีความโดดเด่นทางด้านจิตรกรรมฝาผนังหรือปูนแต้ม โดยเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธ ศาสนาและวรรณกรรมท้องถิ่น	- ปัจจุบันภายในสิมปูพื้นด้วยกระเบื้อง และมีการก่อฐานซุกซีเพิ่มออกมาทางด้านหน้าเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งมีพิธีกรรมจากฝ่ายเทศนา และอรรถของของไม้ที่ปรากฏบริเวณส่วนบนของเสาหลักและผนังแล้ว สิมนั่งนี้ยังคงมีการปรับเปลี่ยนจากสภาพเดิมแล้ว โดยเฉพาะในส่วนเครื่องเรือน นอกจากนี้ ยังพบว่าแต่เดิมมีการเขียนภาพหน้าบันโดยช่างชาวเวียดนามต่อมาจึงได้มีการเขียนปูนประดับแทนภาพที่มีมาแต่เดิม	- กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 จากกรมศิลปากรปรากฏบริเวณ	

(ii) แรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Pressures (e.g., Pollution, Climate Change, Desertification))

แรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยหลัก ในเรื่องแรกจะเป็นในเรื่องแรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ในเรื่องการจัดการขยะ การจัดการน้ำเสีย ปัญหาในเรื่องน้ำท่วมจากน้ำฝน และน้ำล้นตลิ่งจากแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังมีปัญหามลพิษทางอากาศ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของควันจากท่อไอเสีย และเกิดการเผาไร่ในในที่ใกล้เคียง อีกปัจจัยที่สำคัญ คือ เรื่องสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ปัญหาเรื่องการใช้ทางเท้าในเขตพื้นที่หลัก และพื้นที่ปกป้อง รวมถึงปัญหาชุมชนแออัดในบริเวณพื้นที่ป้องกัน ซึ่งจำเป็นต้องมีโครงการในการบริหารจัดการในประเด็นนี้

(iii) ภัยธรรมชาติและการเตรียมความพร้อม (Natural Disasters and Risk Preparedness (Earthquakes, Floods, Fires, etc.))

ในอดีตพระธาตุพนมมีความอ่อนไหวภัยธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น พายุ และฝนตกหนัก ด้วย การเกิดเหตุการณ์ที่มีฝนตก มีพายุพัดแรงติดต่อกันเป็นเวลาหลายวันและความเก่าแก่ขององค์พระธาตุ พระธาตุพนมจึงได้ล้มทลายลงมาทั้งองค์ และต่อมาประชาชนทั้งประเทศได้ร่วมบริจาคทุนทรัพย์ และรัฐบาลได้ก่อสร้างองค์พระธาตุขึ้นใหม่ตามแบบเดิม

ในพื้นที่มรดกโลกมีภัยธรรมชาติเกิดขึ้น และจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือความเสี่ยงในประเด็นของดินพังทลาย เพราะเป็นพื้นที่ดินแม่น้ำและลำน้ำต่าง ๆ จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในการป้องกันในเรื่องการกัดเซาะพังทลายดิน และจัดทำกำแพงกันดินพังทลายบริเวณริมแม่น้ำโขง ในบริเวณพื้นที่ปกป้องมรดกโลก

เรื่องประเด็นที่สำคัญอีกคือ เรื่องพายุในพื้นที่เนื่องจากพื้นที่ที่ตั้งได้มีพายุพัดมาจากประเทศเวียดนามและลาว ดังนั้นจำเป็นต้องแนวทางป้องกันโดยการออกแบบโครงสร้างที่มั่นคง สำหรับอาคารในพื้นที่ส่วนตัวองค์พระธาตุพนมได้มีการออกแบบโครงสร้างที่มั่นคงแล้ว โดยใช้เทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่ และในระยะเวลาที่ผ่านมาเกิดปัญหาเรื่องน้ำป่าไหลหลาก จนเกิดน้ำท่วมบริเวณใกล้เคียง จึงมีมาตรการเพื่อรองรับความเสี่ยง โดยออกมาตราการรองรับความเสี่ยง เช่น แผนจัดการความเสี่ยงของรัฐ

การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติดังกล่าว เป็นดังตารางที่ 4.b-2 (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์, 2562)

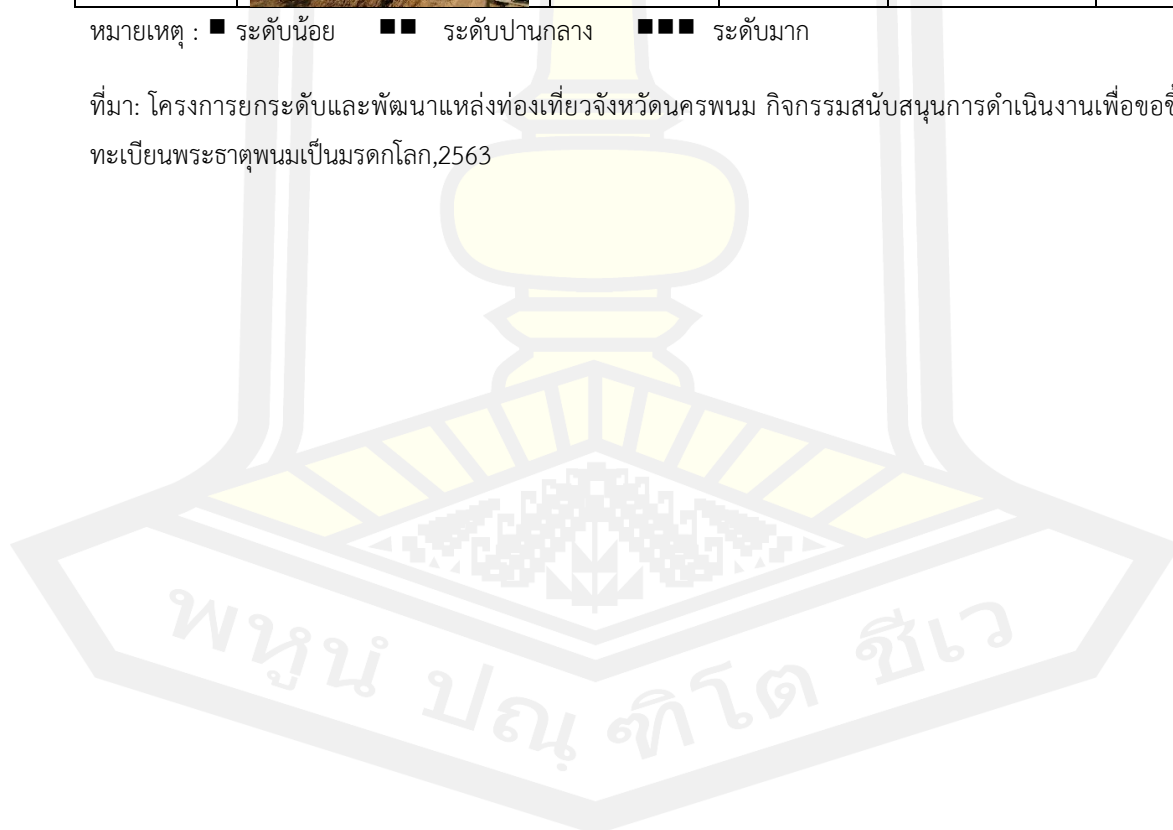
ตารางที่ 7 4.b-2 ภัยธรรมชาติและการเตรียมความพร้อม (Natural disasters and risk preparedness)

Component parts of the property	Base-line data necessary to monitor the state of conservation				
	Physical conditions of the property	State of conservation	Threats to the Outstanding Universal Value of the property	Conservation measures at the property	ระดับของผลกระทบ
น้ำท่วม		<p>- แนวทางในการอนุรักษ์ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและท้องถิ่นในการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับความเสียหายที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและถ้ามีการเตรียมความพร้อมและการบริหารจัดการที่ดี จะทำให้ผลกระทบที่ตามมาลดลง</p>	<p>เนื่องด้วยวัดพระธาตุพนม ธรรมทาววิหาร ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโขง ทำให้มีภาวะเสี่ยงหรือภัยคุกคามอันเกิดจากฝนตกหนักน้ำท่วม และในอดีตเกิดพายุและฝนตกหนักทำให้น้ำไหลเข้าไปในองค์พระธาตุพนม ด้วยความเก่าแก่จึงทำให้โครงสร้างภายในพระธาตุพนมเสื่อมไปตามกาลเวลา และเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ลมพัดหลายลงมาทั้งองค์</p>	<p>ควรมีการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ โดยใช้ “การจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัย (Disaster Risk Management: DRM)” ซึ่งเป็นการจัดการกับปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสียหายผ่านมาตรการต่างๆ ที่จะช่วยทำให้ผลกระทบที่อาจเกิดมีจากสาธารณภัยให้ลดน้อยลงที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ โดยมาตรการเพื่อจัดการสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะสำคัญ ได้แก่ ระยะเวลาก่อนเกิดภัย ระยะเวลาเกิดภัย และระยะหลังเกิดภัย (1) ระยะเวลาก่อนเกิดภัย ได้แก่ การป้องกันและการลดผลกระทบ</p>	■ ■
ดินพังทลาย		<p>- สถานการณ์ในการอนุรักษ์ควรมีการปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการ</p>	<p>เนื่องจากบริเวณริมตลิ่งแม่น้ำโขงเมื่อเกิดน้ำท่วมหรือการเพิ่มขึ้นของระดับแม่น้ำ</p>	<p>และการเตรียมพร้อมก่อนเกิดสาธารณภัย (2) ระยะเวลาเกิดภัย ได้แก่ การเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉิน</p>	■ ■ ■

Component parts of the property	Base-line data necessary to monitor the state of conservation				
	Physical conditions of the property	State of conservation	Threats to the Outstanding Universal Value of the property	Conservation measures at the property	ระดับของผลกระทบ
		ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ริมน้ำ	โขง รวมถึงการใช้กิจกรรมในพื้นที่จากมนุษย์ ก่อให้เกิดภาวะภัยคุกคามที่จะทำให้ดินบริเวณแม่น้ำโขงพังทลาย	(3) ระยะหลังเกิดภัย ได้แก่ การฟื้นฟู การประเมินความเสี่ยง เป็นต้น	

หมายเหตุ : ■ ระดับน้อย ■■ ระดับปานกลาง ■■■ ระดับมาก

ที่มา: โครงการยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครพนม กิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก,2563

5.c วิธีการใช้มาตรการป้องกัน (Means of Implementing Protective Measures)

วิธีใช้มาตรการที่ระบุในข้อประกอบด้วย การบังคับใช้กฎหมาย ดังนี้ และตารางที่ 5.c-1 (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์, 2562)

1.1) การประกาศขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 หน้า 3687 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478

1.2) การกำหนดขอบเขตโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 96 ตอนที่ 160 หน้า 3217 ลงวันที่ 18 กันยายน 2522

1.3) การออกเทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ.2549

1.4) การออกกฎกระทรวงบังคับใช้ผังเมืองรวมชุมชนธาตุพนม ภายใต้ พรบ.การผังเมือง พ.ศ. 2558 ในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

อย่างไรก็ตาม ควรเพิ่มวิธีการให้ความรู้ และการใช้มาตรการจูงใจ ในการสร้างการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์และพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 8 5.c-1 วิธีการใช้มาตรการป้องกัน (Means of implementing protective measures)

บริเวณพื้นที่ทรัพย์สิน	สถานะของพื้นที่ทรัพย์สิน	การกำหนดการป้องกัน	วิธีใช้มาตรการ
1. Core Zone	ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งโบราณสถานในวันที่ 8 มีนาคม ปี พ.ศ. 2478 เล่ม 96 จากกรมศิลปากร	- การประกาศขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 หน้า 3687 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478 - เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549	- กำหนดควบคุมการกระทำตาม พรบ.โบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - กำหนดควบคุมการก่อสร้างอาคารไม่ให้ความสูงเกินมาตรฐานที่กำหนดใน เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549
2. Buffer Zone 1	ยังไม่ได้รับการขึ้นสถานะ	เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549	- กำหนดควบคุมการก่อสร้างอาคารไม่ให้ความสูงเกินมาตรฐานที่กำหนดใน เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549
3. Buffer Zone 2	ยังไม่ได้รับการขึ้นสถานะ	ผังเมืองรวมชุมชนธาตุพนม ภายใต้ พรบ.การผังเมือง พ.ศ. 2558	- ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สอดคล้องกับผังเมืองรวมชุมชนธาตุพนม ภายใต้ พรบ.การผังเมือง พ.ศ. 2558

ที่มา: โครงการยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครพนม กิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก,2563

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. เป็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือวารสาร รวมทั้งเอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

2. ข้อมูลทุติยภูมิ จากข้อมูลเอกสารงานวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี และวัฒนธรรม คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อเสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมมรดกโลกที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน รวมถึงเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้านในการนำมาสรุปและนำไปเสนอแนะเพื่อพัฒนาต่อไป

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

2. ศึกษาเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ตลอดจนข้อดี-ข้อเสียที่เกิดขึ้น

3. ศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

4. สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. กำหนดขอบเขตเนื้อหาของเครื่องมือและแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย (Research Methodology)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ (Interview)

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

- การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Interview)

3.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

ในขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.5.1 การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ข้อมูลทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ศึกษา

2. วิเคราะห์องค์ประกอบของเมืองทางด้านกายภาพ ใช้เครื่องมือโดยสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) และการสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) เพื่อให้เห็นจิตภาพของเมืองมีความชัดเจน

3. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ศึกษาเกณฑ์การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด เพื่อนำข้อมูลมาประมวลผลประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก

4. รวบรวมข้อมูลด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้จากการลงสำรวจ มาสรุปและหาแนวทางการจัดการผลกระทบ เพื่อนำข้อมูลมาประมวลผลประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก

5. เตรียมคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งข้อมูลที่จะได้จากแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

1. ชื่อ - นามสกุล
2. อายุ
3. ตำแหน่งและหน่วยงาน
4. วันเดือนปีที่บันทึกข้อมูล

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

3.5.2 ศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพและมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เสนอขึ้นบัญชีมรดกโลก

2. ศึกษาผลกระทบทางกายภาพและมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เสนอขึ้นบัญชีมรดกโลก

3. ศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
 -ศึกษาเกณฑ์การพิจารณาแหล่งมรดกโลกทางด้านวัฒนธรรม ในเกณฑ์ข้อที่ 1-6
 -ศึกษาข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ของกลุ่มตัวอย่างที่เสนอ
 ให้กับองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งเป็นเอกสาร
 ประกอบการขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ประกอบด้วย 6 ประเด็น ตามรูปแบบ
 เอกสารสมบูรณ์ (Nomination File) ที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก
 (UNESCO, 2005) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 เอกสารประกอบการขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

Nomination Format	คำอธิบาย
1. Identification of the Property	การบ่งชี้คุณสมบัติ
1.a Country (and State Party if different)	ประเทศ
1.b State, Province or Region	รัฐ จังหวัด หรือภูมิภาค
1.c Name of Property	ชื่อพื้นที่หลัก
1.d Geographical coordinates to the nearest second	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1.e Maps and plans, showing the boundaries of the nominated property and buffer zone	แผนที่ขอบเขตของพื้นที่หลักและพื้นที่กันชน
1.f Area of nominated property (ha.) and proposed buffer zone (ha.)	ขนาดพื้นที่ในการนำเสนอพื้นที่หลักและพื้นที่กันชน (หน่วยพื้นที่: เฮกตาร์)
2. Description	คุณลักษณะ
2.a Description of Property	คำอธิบายความสำคัญของพื้นที่มรดก
2.b History and Development	อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของรูปแบบและสภาพปัจจุบันของพื้นที่มรดก
3. Justification for Inscription	การพิจารณาให้ความหมายและความสำคัญ
3.1.a Brief synthesis	การสังเคราะห์โดยย่อ
3.1.b Criteria under which inscription is proposed (and justification for inscription under these criteria)	เกณฑ์ในการเสนอคำจารึก (และเหตุผลในการจารึกภายใต้เกณฑ์เหล่านี้)
3.1. c Statement of Integrity	อธิบายที่แสดงความสมบูรณ์ตามลักษณะดั้งเดิม
3.1.d Statement of Authenticity (for nominations made under criteria (i) to (vi)	อธิบายถึงลักษณะที่แท้จริง (สำหรับการเสนอชื่อเข้าชิงตามเกณฑ์ (i) - (vi)
3.1.e Protection and management	มาตรการป้องกันและจัดการ

Nomination Format	คำอธิบาย
requirements	
3.2 Comparative Analysis	การวิเคราะห์เปรียบเทียบ
3.3 Proposed Statement of Outstanding Universal Value	คำแถลงที่เสนอคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล
4. State of Conservation and factors affecting the Property	สถานะในการอนุรักษ์และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่มรดกโลก
4.a Present state of conservation	สถานการณ์ปัจจุบันในการอนุรักษ์
4.b Factors affecting the property	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพื้นที่มรดก
(i) Development Pressures (e.g., encroachment, adaptation, agriculture, mining)	แรงกดดันในการพัฒนา (เช่น การรุกล้ำ การปรับตัว เกษตรกรรม การทำเหมือง)
(ii) Environmental pressures (e.g., pollution, climate change, desertification)	แรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อม (เช่น มลพิษ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ความแห้งแล้ง)
(iii) Natural disasters and risk preparedness (earthquakes, floods, fires, etc.)	ภัยธรรมชาติและการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเสียหาย (แผ่นดินไหว น้ำท่วม ไฟ ฯลฯ)
(iv) Responsible visitation at World Heritage sites	การเยี่ยมชมอย่างมีความรับผิดชอบในพื้นที่มรดกโลก
(v) Number of inhabitants within the property and the buffer zone	จำนวนผู้อยู่อาศัยภายในพื้นที่และเขตกันชน
5. Protection and Management of the Property	การปกป้องและการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก
5.a Ownership	กรรมสิทธิ์ที่ดิน
5.b Protective designation	การกำหนดด้านการป้องกัน
5.c Means of implementing protective measures.	วิธีการใช้มาตรการป้องกัน
5.d Existing plans related to municipality and region in which the proposed property is located (e.g., regional or local plan, conservation plan, tourism development plan)	แผนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น (แผนท้องถิ่นหรือเทศบาล, แผนการอนุรักษ์, แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว)
5.e Property management plan or other management system	แผนการจัดการพื้นที่มรดกโลก
5.f Sources and levels of finance	แหล่งงบประมาณ
5.g Sources of expertise and training in conservation and management techniques	แหล่งความรู้ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการ

Nomination Format	คำอธิบาย
5.h Visitor facilities and infrastructure	สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน
5.i Policies and programmes related to the presentation and promotion of the property	นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพื้นที่มรดก
5.j Staffing levels and expertise (professional, technical, maintenance)	บุคลากรและผู้เชี่ยวชาญ
6. Monitoring	การติดตามตรวจสอบ
6.a Key indicators for measuring state of conservation	ตัวชี้วัดสำคัญในการอนุรักษ์
6.b Administrative arrangements for monitoring property	วิธีการบริหารจัดการสำหรับการตรวจสอบพื้นที่มรดก
6.c Results of previous reporting exercises	ผลลัพธ์จากการรายงานล่าสุด

3.5.3 เสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

1. ทำการสรุปผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ในพื้นที่ขอขึ้นบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่
2. เสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เสนอขึ้นบัญชีมรดกโลก

3.6 การสรุปข้อมูล

โดยผลที่ได้จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เสนอแผนการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่และเสนอโครงการนำร่องที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุนมสุมรดกโลก

ข้อเสนอแนะที่ทางจังหวัดต้องดำเนินการ ได้แก่ แผนบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกที่ได้รับความเห็นชอบจากจังหวัดนครพนม เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุนม ผังแม่บทวัดพระธาตุนม และแผนบริหารจัดการพื้นที่วัด

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เพื่อศึกษาการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ และเสนอแนวทางการจัดการกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ พร้อมหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมให้กับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination file) แนวคิดทฤษฎี (Theory and Concept) และกระบวนการในการดำเนินการสำรวจ (Site Survey) และสังเกตในพื้นที่ (Site Observation) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

- 4.1 ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนธาตุพนม
- 4.2 ผลการศึกษากรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 4.3 ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 4.4 ผลการศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 4.5 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

4.1 ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนธาตุพนม

4.1.1 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน

1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์

จากผลการค้นคว้าทางโบราณคดี พบหลักฐานที่บ่งชี้ว่า บริเวณอำเภอธาตุพนม มีพัฒนาการของเมืองมาหลายยุคสมัย ซึ่งบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่เรียกว่า No Man Land ความหมายคือดินแดนที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ สภาพภูมิประเทศดั้งเดิมบริเวณที่ตั้งของพระธาตุพนมอยู่ตรงเกาะกลางแม่น้ำโขง กล่าวคือในอดีตแม่น้ำโขงไหลผ่านไปอีกด้านหนึ่งทำให้ตำแหน่งที่ตั้งพระธาตุพนมมีลักษณะเป็นเกาะกลางแม่น้ำโขงหรือในตำนานอูรังคราตุที่เรียกว่า ภูกำพร้า คำว่าภูกำพร้า เป็นคำที่ใช้เรียกบริเวณที่ตั้งพระธาตุพนม ที่มีลักษณะเป็นเกาะและเป็นเนินสูงคล้ายภูเขา ประกอบกับเนื้อหาในตำนานอูรังคราตุทำให้อธิบายได้ว่าภูกำพร้า หมายถึง พื้นที่ไม่มีบิดา มารดา ไม่มีญาติมิตร ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ (No Man's Land) หรือที่ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544) เรียกว่า พื้นที่สาธารณะ

ซึ่งดั้งเดิมนั้นสร้างเป็นปราสาทหรือเทวาลัยที่มีมาตั้งแต่สมัยเจนละ และมีความเป็นศิลปะจามปะปน อยู่ด้วยในส่วนของตำนานอุรังคธาตุ

ลักษณะเจดีย์พระธาตุพนมดั้งเดิมนั้น ส่วนที่เป็นเรือนธาตุทั้งสองชั้น คือ เรือนธาตุชั้นล่างและ เรือนธาตุชั้นที่สองเท่านั้น ถัดขึ้นไปตอนบนเป็นส่วนที่ต่อเติมขึ้นโดยกษัตริย์ลาวจากล้านช้าง ทั้งนี้ส่วน ที่เป็นเรือนธาตุสองชั้นล่างเป็นส่วนที่สร้างขึ้นในช่วงที่สองแล้ว ช่วงแรก ๆ เป็นปราสาทแบบเขมรหลัง เล็ก ๆ มีทับหลังแบบสมโบร์ไพรกุก ต่อมาได้รับการแปลงให้เป็นคูหาครอบซึ่งอาจมีการดัดแปลงให้ เป็นพุทธสถานแล้ว แต่เป็นพุทธศาสนาแบบผสม ไม่ใช่พุทธแบบเถรวาทช่วงแรกมีอายุประมาณพุทธ ศตวรรษที่ 13-14 ส่วนช่วงที่สองมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14-15 ลวดลายที่สลักบนแผ่นอิฐที่ ประดับที่ผนังเจดีย์นั้น ไม่เหมือนลายในศิลปะแบบทวารวดี ในภาพมีรูปบุคคลสำคัญอยู่ท่ามกลางลาย พันธุ์พฤกษา ลวดลายทั้งหมดมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 14-15 ซึ่งเป็นช่วงของอาณาจักร ศรีโคตรบูร โดยมีลักษณะรูปแบบศิลปะจามผสมอยู่ค่อนข้างมาก ภาพบุคคลมีลักษณะของความเป็น พื้นเมือง ภาพคนขี่ม้าแสดงอาการเคลื่อนไหว เป็นลักษณะศิลปะแบบจาม (สมชาติ มณีโชติ, 2554)

2. สมัยประวัติศาสตร์

หลังสงครามกรุงธนบุรี ในปี พ.ศ. 2321 ส่งผลให้อาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง เป็นประเทศราชต่อราชสำนักสยาม พระธาตุพนมซึ่งเป็นพุทธนครของอาณาจักรล้าน ช้างก็ต้องตกเป็นของไทย โดยในรัชสมัยเจ้าอนุวงศ์ได้เสด็จมาบูรณะพระธาตุพนม และสร้างสะพาน บริเวณหน้าวัดไปยังริมฝั่งแม่น้ำโขงร่วมกับพระบรมราชา (สุดตา) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองนครพนมและเจ้า จันทสุริยวงศ์ (กิง) เจ้าเมืองมุกดาหาร ตามที่พระเทพรัตนโมลี (แก้ว อุทุมมาลา) ได้บันทึกไว้ในหนังสือ ประวัติย่อพระธาตุพนมว่า

“พ.ศ. 2349 พระเจ้าอนุวงศ์ ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์องค์สุดท้าย พร้อมกับเจ้าเมืองนครพนม พระบรมราชา (สุดตา) และเจ้าเมืองมุกดาหาร พระยาจันทสุริยวงศ์ (กิง) เห็นว่าพระธาตุเป็นมหา เจดีย์โบราณ บัดนี้เสร้างหมองชำรุดมาก จึงพร้อมกันบูรณะ พ.ศ. 2350 พระเจ้าอนุวงศ์ และเจ้าเมือง นครพนม เจ้าเมืองมุกดาหารได้เริ่มสร้างขัว (สะพาน) เป็นทางอิฐหน้าวัด ณ วันพุธ แรม 7 ค่ำ เดือน 5 ได้พร้อมกันมาฉลองในปลายปีนั้น อนึ่ง “เศวตฉัตรธาตุหักก็แมนปีนั้น”

พ.ศ. 2355 พระเจ้าอนุวงศ์ และพระบรมราชา (สุดตา) เจ้าเมืองนครพนม พระยา จันทสุริยวงศ์ (กิง) เจ้าเมืองมุกดาหาร ได้มาฉลองหอพระ (แก้ว) ในวัดพระธาตุพนม

พ.ศ. 2356 พระเจ้าอนุวงศ์ได้เสด็จลงมาทำบุญฉลองที่วัดพระธาตุพนม เข้าใจว่าปีนี้มายก ฉัตรพระธาตุที่หักมาแต่ พ.ศ. 2350

พ.ศ. 2369 - 2371 รวมระยะเวลา 3 ปี เกิดการจลาจลในแผ่นดินล้านช้างโดยทั่วไป เพราะทางเวียงจันทน์วิวาทกับกรุงเทพฯ เมื่อกองทัพกรุงเทพฯ ยกขึ้นมาปราบชนะแล้วก็กวาดต้อนคนลงไปเป็นจำนวนมากที่ยังอยู่ที่แตกตื่นหลบซ่อนเข้าป่าดง พระพุทธศาสนาก็พลอยจลาจลหวั่นไหวเพราะขาดผู้บำรุง ภายหลังสงครามมาอีกระหว่าง 30 ปีก็เป็นสมัยโยกย้ายพลเมืองจากทางฝั่งซ้ายเข้ามาทางฝั่งขวา เพราะเกิดสงครามระหว่างสยามกับญวน จึงเป็นสมัยที่ประชากรสร้างบ้านแปงเมืองเริ่มก่อร่างสร้างตัวใหม่ซึ่งองค์พระธาตุพนมที่เคยรุ่งเรืองก็พลอยได้รับการกระทบกระเทือน ขาดผู้อุปัฏฐากรักษาในวัดก็มีแต่ทรงกับทรุดลงเรื่อย ๆ

พ.ศ. 2393 เจ้าเมืองมุกดาหารได้มีใบบอกลงไปยังกรุงเทพฯ ว่ากรมการเมืองพร้อมด้วยอาณาประชาราษฎร์เมืองมุกดาหาร ได้ชักชวนการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์กำแพงแก้วล้อมฐานองค์พระธาตุพนม ซึ่งอยู่ในความดูแลรักษาของเมืองมุกดาหารและเมืองนครพนมร่วมกัน ซึ่งเขตแดนเมืองมุกดาหารและเมืองนครพนมได้แบ่งเขตแดนกันที่หน้าองค์พระธาตุพนม ในเขตรอบองค์พระธาตุมีข้าพระธาตุ (ข้าโอกาส) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องส่งส่วย แต่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานและสิ่งของ เช่น อีฐ, หิน, ปูน, ทราย ไว้เพื่อทำการบูรณะและต้องอยู่เวรยามเพื่อรักษาองค์พระธาตุพนมด้วย

จากการบันทึกประวัติศาสตร์ของชาวมุกดาหารที่มีต่อองค์พระธาตุพนม พ.ศ.2401 องค์พระธาตุพนมซึ่งอยู่ในความดูแลของเมืองมุกดาหารและเมืองนครพนมแต่กร่อยร้าง พงศาวดารเมืองมุกดาหารกล่าวไว้ว่า “ศักราช 220 ปี มะเมีย เพื่อพระธาตุพนมไหลออกก้ำด้านใต้”

การแบ่งเขตการปกครองโดยเอาหน้าพระธาตุพนมเป็นเส้นแบ่งเขต โดยเอาถนนกุศลรัษฎากร (เป็นถนนโบราณมาก่อน) ตรงหน้าวัดพระธาตุพนมลงไปจนถึงแม่น้ำโขง ดังนั้นผู้คนที่เป็เด็กวัดพระธาตุพนม (ข้าโอกาส) อาศัยอยู่ใกล้ ๆ ถนนสายนี้เป็นหลักในสมัยนั้นกลุ่มข้าโอกาสได้มีการอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำโขง โดยเอาถนนนี้เป็นเส้นแบ่งเขตกันมาตั้งเป็นหมู่บ้าน พวกที่อาศัยอยู่ทางทิศใต้ถนนนี้ตั้งหมู่บ้านที่ 1 พวกที่อาศัยอยู่ทางทิศเหนือตั้งเป็นหมู่บ้านที่ 2 ที่เป็นหลักฐานว่าข้าโอกาสพระธาตุนั้นส่วนใหญ่แล้วจะอาศัยอยู่หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ทำนองเดียวกันบริเวณพื้นที่ทางทิศเหนือองค์พระธาตุพนมขึ้นอยู่กับการปกครองของนครพนมส่วนพื้นที่ทางทิศใต้อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองมุกดาหารทั้งเมืองมุกดาหารและเมืองนครพนมต่างได้ปกครองพื้นที่ แต่ผู้คนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ องค์พระธาตุต่างเป็นเด็กวัด (ข้าโอกาส) จึงยกเว้นในการเสียส่วยซึ่งเป็นเงินที่เจ้าเมืองต้องการ ดังนั้นเมื่อไม่มีเงินจากส่วยจึงทำให้ขาดการดูแลจากเมือง (อำนาจรัฐ) ทำให้พุทธนครเริ่มเสื่อมถอยลง ผู้คนที่เป็ข้าโอกาสต่างพยายามที่จะหนีหามูลนายใหม่ที่ให้ความคุ้มครองที่ดีกว่าพุทธนคร

4.2 ผลการศึกษากรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

จากผลการศึกษากรอบแนวความคิดพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

4.2.1. กรอบแนวคิดเรื่องมรดกโลก (World Heritage) ประกอบไปด้วย ความเป็นมาของมรดกโลก หลักเกณฑ์การเป็นเมืองมรดกโลก แนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล ข้อดี - ข้อเสียของมรดกโลก

คุณค่าความสำคัญของชุมชนชาติพันธุ์

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล หรือ Outstanding Universal Value (OUV) ความหมายคือคุณค่าความสำคัญในเชิงวัฒนธรรม หรือธรรมชาติที่มีมากกว่าจะเป็นความสำคัญเฉพาะภายในประเทศหนึ่ง ๆ และเป็นคุณค่าสำคัญร่วมกันของมนุษย์ทั้งในยุคอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องธำรงรักษาไว้ด้วยการปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ และบริหารจัดการ โดยความสำคัญจะต้องคำนึงถึงความครบถ้วนสมบูรณ์และความเป็นของแท้ รวมทั้งจะต้องมีระบบการบริหารจัดการ การคุ้มครองแหล่งมรดกโลกอย่างเหมาะสม โดยคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก (2559) ได้จัดทำรูปแบบการนำเสนอเพื่อขอขึ้นทะเบียนมรดกโลกของพระธาตุพนมมีความเหมาะสมด้านคุณค่าที่โดดเด่นในระดับสากล ดังต่อไปนี้

1. คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV)

เกณฑ์ข้อที่ 1 : เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์

พระธาตุพนมเป็นตัวแทนรูปแบบการแสดงออกทางศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนาอันเป็นที่เคารพสักการะมากที่สุดแห่งลุ่มน้ำโขงของไทย โดยเฉพาะภูมิภาคอีสานอนุสรณ์สถานแห่งนี้ได้หลอมรวมพระพุทธศาสนาตามความเชื่อและการตีความของผู้คนในแถบนี้ที่สืบทอดกันมาแต่อดีตจนปัจจุบัน

องค์พระธาตุพนมในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความสร้างสรรค์ เป็นการตอบสนองต่อจิตวิญญาณและศรัทธาที่ไม่เสื่อมคลายของผู้คนหลากหลายกลุ่ม แสดงให้เห็นผลงานที่มีอัตลักษณ์จากการผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมของตัวแทนอันศักดิ์สิทธิ์แบบชาวจามและเขมรโบราณ เข้ากับองค์ประกอบดั้งเดิมของสัญลักษณ์และสถาปัตยกรรมในรูปลักษณะของสถูปที่ประดิษฐานพระธาตุในพระพุทธศาสนาจากอินเดีย รวมทั้งยังผสมผสานจิตวิญญาณแห่งลุ่มน้ำโขงผ่านการ ประดับประดา การ

ตกแต่งด้วยศิลปะพื้นบ้าน คุณค่าอันโดดเด่นของพระธาตุพนมในการเป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอก มีดังต่อไปนี้

1. การให้ความเคารพต่อสถานที่ตั้งดั้งเดิมตามธรรมชาติของภูภำพรำ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่แม่น้ำหลายสายไหลมาบรรจบลงสู่แม่น้ำโขงอันศักดิ์สิทธิ์นับแต่ครั้งโบราณกาล
2. การจัดวางองค์พระสถูปตามแนวเส้นทิศตะวันออก - ตะวันตกโดยหันไปทางแม่น้ำโขงในทิศตะวันออกพร้อมทางเดินโบราณเชื่อมต่อจากองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำ
3. การอนุรักษ์โครงสร้างฐานอิฐทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส การสลักลวดลายซึ่งรวมถึงเรื่องราวที่งดงามตามแบบฉบับของท้องถิ่นและรายละเอียดการประดับตกแต่งแบบโบราณ
4. การยึดมั่นในรูปแบบดั้งเดิมของพุทธสถาปัตยกรรมแบบโบราณ และวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับศาสนาด้วยการคงไว้ซึ่งองค์ประกอบสำคัญทางสถาปัตยกรรม สัญลักษณ์ขององค์พระสถูปที่ประดิษฐานพระบรมธาตุแบบชาวพุทธในสมัยโบราณ ซึ่งรวมส่วนที่เป็นลานประทักษิณ โดม รัซัง โถง (แม้จะเป็นส่วนที่มีการออกแบบโดยการตีความรูปแบบใหม่) บัลลังก์ ฉัตร และกำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุที่มีซุ้มประตูตกแต่งอย่างงดงามประจำทั้งสี่ทิศ
5. งานบูรณปฏิสังขรณ์และงานปรับแต่งองค์พระธาตุส่วนใหญ่ได้อาศัยการตีความอย่างสร้างสรรค์ตามแบบฉบับของท้องถิ่น

นอกจากนี้พระธาตุพนมได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณที่โดดเด่นและเป็นรูปธรรมมากที่สุดของภูมิภาคแห่งนี้ เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระธาตุองค์อื่น ๆ มากมายในนครพนมรวมทั้งในแถบภาคอีสาน นอกจากนี้พระธาตุพนมยังเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ การสร้างสรรค์ศิลปะและงานฝีมือพื้นบ้านอีกมากมาย เช่น “สถูปบรรจุอัฐิบรรพชน” ที่พบเห็นได้ทั่วไป และสร้างขึ้นโดยคนท้องถิ่นในภูมิภาคนี้ รวมทั้งสถูปที่ระลึกและพระพิมพ์สำหรับการเคารพบูชาของปัจเจกชน นอกจากนี้ยังได้รับการนำไปปรับใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และปรากฏอยู่บนแสตมป์ของไทยด้วย

เกณฑ์ข้อที่ 2 : เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกที่ทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

ประเพณีการสร้างสถูปเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลผู้วายชนม์ที่ยิ่งใหญ่บริเวณทางแยกเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยทั่วไปในหมู่ชาวฮินดูโบราณในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล ตามที่กล่าวถึงใน

มหาปริณิพพานสูตรพุทธสาวกอันได้แก่ พรหมณ์และกษัตริย์ รวมทั้งกลุ่มนาคและเทวดา ล้วนปฏิบัติตามพุทธโอวาท ต่างแบ่งพระบรมธาตุและพระสรีรางคารของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายหลังจากการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปที่นครกุสินารา โดยแต่ละฝ่ายได้สร้างองค์พระสถูปเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุที่จัดไว้กลางนครเพื่อให้พุทธสาวกทุกคนสามารถเข้าสักการบูชา

องค์สถูปพระธาตุพนมและกลุ่มศาสนสถานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสถานที่ตั้งดั้งเดิมตามธรรมชาติของภูเขากำพำที่อยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่สัมพันธ์กัน แสดงให้เห็นถึงการซึมซับและถ่ายทอดค่านิยมระหว่างธรรมเนียมปฏิบัติโบราณในการสักการะบรรพชน และการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติของชาติพันธุ์ในกลุ่มน้ำโขง กับคติความเชื่อในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจากอินเดีย กระบวนการแลกเปลี่ยนค่านิยมอันยาวนานกว่าพันปีที่เริ่มในช่วงปี พ.ศ. 1143 - 1342 สืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นผลให้เกิดวิวัฒนาการและการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่โดดเด่น รวมถึงสถานที่ตั้ง ณ ภูเขากำพำซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องในสถานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวโยงกับพระธาตุพนม รวมทั้งการเชื่อมโยงทางสังคมวัฒนธรรมกับกลุ่มน้ำโขง

สถาปัตยกรรมอันงดงามขององค์พระธาตุพนมและรูปแบบของการประดับตกแต่งได้แสดงให้เห็นชัดเจนทั้งค่านิยมในพุทธศาสนาและในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง ทั้งนี้รูปแบบของการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนมก็มีอิทธิพลต่อรูปทรงและลักษณะขององค์พระธาตุร่วมสมัยจำนวนมากในภาคอีสานของไทย จนกลายมาเป็นต้นแบบขององค์พระธาตุร่วมสมัยหรือสถูปบรรจุพระธาตุนอกจากนี้ งานศิลปะและงานฝีมือหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัยในประเทศไทยยังได้รับแรงบันดาลใจจากภาพลักษณ์ของพระธาตุพนมอีกด้วย

การพิจารณาในแง่ภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ พบว่า สถานที่ตั้งของภูเขากำพำเอื้ออำนวยอย่างยิ่งต่อการส่งเสริม การแลกเปลี่ยนความคิด และค่านิยมในกลุ่มชนที่มีความหลากหลายมาตั้งแต่โบราณ ที่ตั้งของภูเขากำพำ (ภูเขายิ่งเนินดินหรือภูเขาเตี้ย ๆ ซึ่งขณะนี้สูงราว 200 เมตร) ครั้งหนึ่งเคยเป็นเนินดินธรรมชาติที่ลำน้ำสาขาทั้งสามสายของแม่น้ำโขงมาบรรจบกันก่อนไหลลงสู่แม่น้ำโขงอันศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นแหล่งที่ผู้คนโดยเฉพาะนักเดินทาง พ่อค้าแม่ค้า และคนพื้นเมือง จากเมืองและอาณาจักรโบราณมาพบปะเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดและความเชื่อ ตามที่กล่าวไว้ในตำนานอุรังคธาตุ

เกณฑ์ข้อที่ 6 : มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

พระธาตุพนมมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับเรื่องมหาปริณิพพานสูตรในพระไตรปิฎก รวมทั้ง

แนวคิดและธรรมเนียมปฏิบัติโบราณที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันในเรื่องการสักการบูชาขององค์พระสฤปซึ่งประดิษฐานพระบรมธาตุ ในสถานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนของพระองค์

นอกจากนี้ พระธาตุพนมยังเชื่อมโยงเกี่ยวกับคติความเชื่อทางประวัติศาสตร์และตำนานมากมายที่ได้แรงบันดาลใจมาจากพุทธวรรณศิลป์เรื่อง “ตำนานอุรังคธาตุ” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง กล่าวถึงความเชื่อที่ว่า การสร้างศาสนสถานเพื่อสักการบูชาพระอุรังคธาตุของพระพุทธเจ้า ความเชื่อที่ว่าพุทธประสงค์ให้ประดิษฐานพระอุรังคธาตุของพระองค์ ณ ที่แห่งนี้เป็นจริงขึ้นมาได้โดยพระมหากัสสปเถระจากอินเดีย และท้าวพญาในภูมิภาคอีก 5 องค์มาร่วมกันช่วยสร้างพระสฤปองค์แรกจนสัมฤทธิ์ผล สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงการนำแนวคิดแบบอินเดียเข้ามา และการยอมรับจากคนในท้องถิ่นควบคู่ไปกับความรู้สึกของการเป็นเจ้าขององค์พระสฤปอันศักดิ์สิทธิ์ ตั้งแต่แรกเริ่มความเชื่อนี้ได้นำไปสู่การบูรณปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้งต่อมาในหลายชั่วอายุคน เนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธาและการอุทิศตนของคนในภูมิภาคเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระธาตุพนมซึ่งเป็นองค์พระสฤปที่ผู้คนให้ความเคารพสักการะ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนามากมาย เช่น ภายหลังจากการถล่มลงมาขององค์พระธาตุในปี พ.ศ. 2518 มีการแสดงออกซึ่งความเคารพอย่างสูงต่ออนุสรณ์สถานอันศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งต่อความรู้สึกในการเป็นเจ้าของและจิตวิญญาณของผู้คนที่มืองค์พระธาตุพนมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ในการนี้จึงได้จัดให้มีพิธีศักดิ์สิทธิ์แบบโบราณขึ้นเพื่อขอขมาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมทั้งเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่คนที่ทำงานในโครงการบูรณะ ตลอดจนเพื่อส่งเสริมให้เกิดความสุขสงบในหมู่ชนที่มาร่วมไว้อาลัยต่อการถล่มขององค์พระธาตุ เมื่อขุดค้นจนเจอพระบรมธาตุซึ่งได้รับการปกป้องอยู่ในผอบหลายชั้นและบรรจุอยู่ภายในหีบสำริดอีกชั้นหนึ่ง รัฐบาลและทางวัดจึงจัดให้มีการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่เป็นเวลา 7 วัน 7 คืน โดยมีผู้คนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเข้าร่วมงานอย่างล้นหลาม

พระธาตุพนมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนชาวพุทธทั่วโลก และได้เข้าร่วมพิธีเฉลิมฉลองทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสากลตามปฏิทินจันทรคติเสมอมา ตัวอย่างเช่น ในวันมาฆบูชา ที่ทางวัดพระธาตุพนมจะมีการจัดเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปีเป็นเวลา 9 วัน 9 คืน ตั้งแต่วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 เพื่อน้อมรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นพร้อมกันโดยมีได้้นดหมาย 4 ประการ โดยมีกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วมงานจำนวนมากที่หลั่งไหลเข้ามารอบบริเวณวัดจากทุกสารทิศของกลุ่มน้ำโขงและทั่วโลก ในช่วงเทศกาลงานบุญนี้มีการจัดกิจกรรมทาง

พุทธศาสนามากมายควบคู่ไปกับการแสดงออกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของภูมิภาค ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิ การรักษาศีล 8 การฟ้อนรำและการแสดงดนตรีพื้นเมืองเพื่อนมัสการองค์พระธาตุพนม โดยชาวบ้านและนักเรียนในท้องถิ่น

สิ่งที่สำคัญเป็นพิเศษและเป็นอัตลักษณ์ประจำภูมิภาค คือ การเฉลิมฉลองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำนานในพระพุทธศาสนาและการตีความในแบบภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เช่น งานอัญเชิญ “พระอุปัชฌาย์” ซึ่งเป็นพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีโดยข้าราชการประจำจังหวัด พระอุปัชฌาย์เถระ พระภิกษุในตำนานทางพระพุทธศาสนา เป็นที่เคารพบูชาอย่างสูงในแถบลุ่มน้ำโขง ซึ่งเชื่อกันว่าท่านจำศีลและบำเพ็ญเพียรสะดือทะเลหลวง ดังนั้น จึงอัญเชิญท่านขึ้นมาเพื่อแสดงความเคารพและนมัสการท่านไปที่วัด เพื่อให้ช่วยปกปักรักษาองค์พระธาตุพนมและงานนมัสการพระธาตุพนมไม่ให้เกิดเหตุร้ายขึ้น

การเฉลิมฉลองตามประเพณีอีกงานหนึ่งเรียกว่า “งานสัตตนาคร่ำลิก” ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีที่วัดพระธาตุพนม เพื่อสักการะพญานาคเจ็ดตนที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครององค์พระธาตุพนมด้วยความศรัทธา นับตั้งแต่ช่วงเวลาของการก่อสร้างครั้งแรก พิธีบวงสรวงพญานาคทั้งเจ็ดนี้จัดในวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 11 ก่อนถึงวันออกพรรษา เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องพญานาคที่กล่าวถึงในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอยู่บ่อยครั้งรวมทั้งในตำนานอุรังคธาตุ

ประเพณีไหลเรือไฟเป็นอีกหนึ่งการแสดงออกทางศิลปะที่สำคัญของผู้คนในลุ่มน้ำโขง ถือเป็นประเพณีที่เชื่อมโยงกับธรรมเนียมปฏิบัติของชาวอินโดจีนที่มีการจุดไฟเพื่อบูชาพระแม่คงคาและอธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองนักเดินทางและผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำนี้ ส่วนพิธีในพระพุทธศาสนาจะจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เพื่อระลึกถึงการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จกลับลงมาจากการเทศนาโปรดพุทธมารดาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งกิจกรรมในงานนี้ที่นครพนม ได้แก่ การทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้างานเลี้ยงอาหารญาติโยมตอนเที่ยง เกมการละเล่นและกีฬาพื้นบ้านในช่วงบ่าย สวดมนต์ทำวัตรเย็น และจบลงด้วยสี่สັນจากงาน “ไหลเรือไฟ” หรือการจุดไฟบนเรือที่สร้างสรรค์ขึ้นมาและลอยเรือไฟในยามค่ำคืน

สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเกณฑ์ของการเป็นเมืองมรดกโลกเพื่อหาแนวทางปรับใช้กับพื้นที่ และนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อหาแนวทางปกป้องและการบริหารจัดการให้กับพื้นที่มรดกโลก

4.2.2. แนวคิดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประกอบไปด้วย คุณค่าและความสำคัญของ มรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage Significant) การแบ่งประเภทมรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage) แนวคิดทฤษฎีจินตภาพเมือง (Image of the city) ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape)

มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก

1. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็น สัมผัสและจับต้องได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้และที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี อนุสรณ์สถาน เครื่องแต่งกาย ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม รวมถึงวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือ จากการประดิษฐ์ การคิดค้น การดัดแปลง การอยู่อาศัย หรือการใช้ประโยชน์จากมนุษย์ ซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าในทางวัฒนธรรมและสมควรที่จะได้รับการสงวนรักษา ซึ่งถูกจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของมรดกโลกตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ทั้งนี้มรดกทางวัฒนธรรมตามอนุสัญญาดังกล่าวนี้นี้ หมายความถึง สถานที่ซึ่งเป็นโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นงานด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม หรือแหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรือกลุ่มสถานที่ก่อสร้าง ยกหรือเชื่อมต่อกันอันมีความเป็นเอกลักษณ์หรือแหล่งสถานที่สำคัญ อาจเป็นผลงานจากฝีมือมนุษย์หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าความล้ำเลิศทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ มานุษยวิทยา หรือวิทยาศาสตร์ โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้สามารถแบ่ง ออกเป็นประเภทย่อย ๆ ตามลักษณะที่ปรากฏได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ ประเภทวัตถุเคลื่อนที่ได้ และประเภทวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้

ตารางที่ 10 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก มีดังต่อไปนี้

ลำดับ	มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้
1	วัดพระธาตุพนม
2	องค์พระธาตุพนม (โบราณสถานชั้นทะเลเปียน)
3	กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ (โบราณสถานชั้นทะเลเปียน)
4	ภูกำพร้าว (โบราณสถานชั้นทะเลเปียน)
5	ทางเดินเชื่อมต่อกจากองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำโขง

6	ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ (ตี่ระ)
7	พื้นที่รองรับพิธีอัญเชิญ"พระอุปคุต"
8	พื้นที่รองรับงานวัฒนธรรมประเพณีหน้าวัดพระธาตุพนม
9	สระเจ้าเฮือน 3 พระองค์
10	สถูปพระธาตุพนมองค์เดิม
11	สระหน้าพระธาตุ
12	ซุ้มประตูโขง
13	วัดหัวเวียงรังษี (โบราณสถานขึ้นทะเบียน)
14	บ้านไม้เก่า
15	อาคารที่ว่าการอำเภอหลังเก่า
16	บ้านหลวงวิจิตรวาทการ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งห้องสมุดประชาชน)
17	ข้าวสะพาน โดยเชื่อมการคมนาคมจากหน้าวัดถึงท่าน้ำ (ปัจจุบันไม่มีแล้ว)

2. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) คำว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” เริ่มเข้ามาสู่แวดวงการทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมเมื่อองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage) ทั้งหมด 40 มาตราในการประชุมสมัยสามัญครั้งที่ 32 เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในปัจจุบัน คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมถึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 133 ตอนที่ 19 เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2559 ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ กล่าวคือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้มีการสร้างสรรค์ สืบส่ง ปกป้องและสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง แต่ในปัจจุบันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ บางครั้งมีการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางที่บิดเบือน หรือไม่เหมาะสม และอาจเป็นเหตุให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องเสื่อมสูญไปอย่างน่าเสียดาย สมควรจัดให้มีการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีความสืบเนื่องและยั่งยืนสืบไป (องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO), 1972)

สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างคุณค่าให้กับพื้นที่ ทำให้คนในพื้นที่ เห็นถึงความสำคัญของการเป็นเมืองมรดก และนำมาใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนและการสร้างอัตลักษณ์ ให้กับชุมชน

4.2.3. แนวคิดด้านการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ ประกอบไปด้วย ICOMOS Heritage Impact Assessment Guidance เกณฑ์การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลก ข้อดี - ข้อเสียของการเป็นเมืองมรดกโลก การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การประเมินคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของชุมชนธาตุพนม

การประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการอนุรักษ์ เพื่อนำไปสู่การพิจารณาวิธีการในการอนุรักษ์ การจัดลำดับความสำคัญและการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรมนั้น โดยมีแนวทางและหลักการดังต่อไปนี้ (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์, 2562)

1) ให้พิจารณาว่ามรดกวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าโดดเด่นด้านใดเป็นสำคัญ เช่น ด้านรูปแบบทางศิลปกรรม ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณคดี เป็นต้น เพื่อกำหนดแนวทางการรักษาคุณค่าความสำคัญ ที่โดดเด่นจากสูงที่สุดไล่ลำดับไปสู่ความสำคัญรองลงมาได้อย่างเหมาะสม

2) มรดกวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่มีคุณค่าหรือที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ ตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

3) มรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการประเมินคุณค่าแล้วว่ามีค่าระดับสากล ระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ควรได้รับการขึ้นทะเบียนหรือขึ้นบัญชีเพื่อให้ได้รับการปกป้องคุ้มครอง

ในการอนุรักษ์เมืองเก่าจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์อาคาร สภาพแวดล้อม และบริเวณที่มีคุณค่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีความแตกต่างกันไปทั้งจากปัจจัยทางด้านโบราณคดี ทางด้านประวัติศาสตร์ ความเก่าแก่ (อายุ) คุณค่าด้านศิลปกรรม ด้านสถาปัตยกรรม และด้านสภาพอาคาร รวมทั้งคุณค่าด้านการเป็นองค์ประกอบเมืองเก่าของโบราณสถาน อาคาร และสถานที่สำคัญนั้น ๆ สำหรับการประเมินคุณค่าและความสำคัญขององค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเก่า ในที่นี้พิจารณาจากเกณฑ์หลักที่ใช้ในการประเมินโดยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินและผลการประเมินของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

เกณฑ์คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี พิจารณาจากความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีว่ามีมากน้อยเพียงใด จัดอยู่ในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น เช่น ระบุว่ามีความสำคัญมากจากการออกแบบชุมชนหรือเมือง ว่าองค์ประกอบของเมืองที่สำคัญต่าง ๆ เหล่านี้มีผลอย่างไรต่อการรับรู้ได้ของผู้คนที่เกี่ยวกับภาพลักษณ์หรือจินตภาพ ทั้งตัวอาคาร สถานที่ หรือบริเวณส่วนใด ส่วนหนึ่งของชุมชน เมื่อเดินทางเข้าไปยังชุมชนนั้น ๆ ตามทฤษฎี Image of the City (Lynch, 1964) หากเกี่ยวข้องมากจะได้คะแนนมากตามลำดับโดยมีค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

เกณฑ์คุณค่าด้านอายุและความเก่าแก่ พิจารณาจากอายุขององค์ประกอบของชุมชนเหล่านั้น ว่าปลูกสร้างขึ้นเมื่อใด มีอายุมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากลักษณะหรือวิธีการก่อสร้าง ช่างฝีมือ และประวัติของสิ่งปลูกสร้าง หากมีอายุมากหรือมีความเก่าแก่มากจะได้คะแนนมากตามลำดับ โดยมีค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

เกณฑ์คุณค่าด้านสภาพอาคาร สถานที่ และแหล่งโบราณสถาน พิจารณาจากสภาพของโบราณสถาน อาคาร และสถานที่สำคัญว่าอยู่ในระดับใด อยู่ในสภาพดีแค่ไหน ทรวดทรงมากน้อยเพียงใด การบูรณะซ่อมแซมทำได้เพียงใด ซึ่งการให้คะแนนจะให้คะแนนมากน้อยตามลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏโดยมีค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

เกณฑ์คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม พิจารณาจากลักษณะสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ทางสถาปัตยกรรม ว่าจัดอยู่ในรูปแบบหรือรูปทรงลักษณะใด โดยการเปรียบเทียบกับอาคารรูปแบบเดียวกันทั้งในระดับชาติหรือท้องถิ่น หรือมีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของพื้นที่นั้นที่หาไม่ได้ในพื้นที่อื่น หรือมีลักษณะโครงสร้างและการก่อสร้างเฉพาะอย่างพิเศษ ซึ่งจะได้ คะแนนมากน้อยตามลำดับ โดยมีค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

เกณฑ์คุณค่าด้านองค์ประกอบและภาพลักษณ์ของเมือง (Image of City) พิจารณาจากคุณค่าด้านที่ตั้ง โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ต่อส่วนอื่น ๆ ของเมืองมากน้อยไม่เท่ากันความสัมพันธ์ขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของเมืองที่ทำให้เห็นร่องรอยรูปแบบหรือแบบแผนของผังเมืองเก่า หรือแสดงการใช้พื้นที่ ขนาดสัดส่วนที่วางเฉพาะอย่างภายในชุมชนเก่า และความกลมกลืนของแต่ละองค์ประกอบของเมืองกับบริเวณโดยรอบ เป็นต้น ซึ่งจะได้คะแนนมากน้อยตามสิ่งที่ปรากฏทางการรับรู้และกายภาพของพื้นที่/บริเวณนั้น โดยมีค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

เกณฑ์คุณค่าความสำคัญต่อสังคมและชุมชน พิจารณาจากความสำคัญของอาคารพื้นที่โบราณสถานที่มีต่อระบบทางสังคม และมีความสำคัญหรือเป็นส่วนหนึ่งต่อระบบของย่านหรือชุมชน เช่น การเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่สาธารณะของเมืองนั้น ๆ โดยมีค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

ตารางที่ 11 การประเมินคุณค่าองค์ประกอบที่จับต้องได้ชุมชนธาตุพนม

ลำดับ	ภาพประเมินพื้นที่มีคุณค่า	คะแนน																			
		คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV)						คุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม												คะแนนรวม	การจัดอันดับคุณค่าทางอนุรักษ์
คำนำหน้า	เกณฑ์ข้อที่ 1 : เป็นตัวแทนในการแสดงงานอันเอก	เกณฑ์ข้อที่ 2 : เป็นสิ่งที่เป็นที่หลงใหล สักขีอันได้ดั่งการผสมผสานกันของ	เกณฑ์ข้อที่ 3 : มีความสำคัญและความเชื่อที่มีร่วมกันโดยคนในท้องถิ่น	เกณฑ์ข้อที่ 4 : มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	ด้านคุณค่าและธรรมชาติ	ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี	ด้านสภาพภูมิสถาปัตย์	ด้านมรดกทางวัฒนธรรม(ความหมาย)	ด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม	ด้านองค์ประกอบของเมือง	ด้านคุณค่าทางสังคม	ด้านคุณค่าทางจิตวิญญาณ	ด้านคุณค่าทางวิทยาศาสตร์	ด้านคุณค่าทางเศรษฐกิจ	ด้านคุณค่าทางสังคม	ด้านคุณค่าทางจิตวิญญาณ	ด้านคุณค่าทางวิทยาศาสตร์	ด้านคุณค่าทางเศรษฐกิจ			
																			3	2	1
เงินทองได้ (Tangible)		3	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
1	วัดพระธาตุพนม	3	2	6	3	2	6	3	2	6	2	3	6	2	3	6	1	3	3	3	48
2	องค์พระธาตุพนม (โบราณสถานชั้นพระเขี้ยว)	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	3	6	2	3	6	1	3	3	3	57
3	กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ (โบราณสถานชั้นพระเขี้ยว)	3	2	6	3	2	6	3	2	6	2	3	6	2	3	6	1	3	3	3	48
4	คูน้ำคันธาร (โบราณสถานชั้นพระเขี้ยว)	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	3	6	2	3	6	1	3	3	3	55
5	ทาสีดินสีแดงออกจากร่องพระธาตุในเขี้ยวหน้าใจ	3	2	6	3	2	6	3	2	6	2	3	6	2	3	6	1	3	3	3	44
6	หน้าวัดคิสิริ (ศิลา)	3	2	6	3	2	6	3	2	6	2	3	6	2	3	6	1	3	3	3	44
7	พื้นที่รอบฐานพิธีฝังศพพระอุปัชฌาย์																				32
8	พื้นที่รอบฐานหินธรรมารามประดิษฐานพระธาตุพนม																				32
9	สระเจ้าเขื่อน 3 พระองค์																				26
10	รูปพระธาตุพนมองค์เดิม																				25
11	สระน้ำพระธาตุ																				21
12	คูน้ำระฆัง																				26
13	วัดวิจิตรรังษี (โบราณสถานชั้นพระเขี้ยว)																				29
14	บ้านไม้เก่า																				24
15	อาคารที่ว่าการอำเภอยุติง																				25
16	บ้านหลวงวิจิตรวาทการ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งศูนย์แปะพาส)																				14
17	สะพาน โดยเชื่อมการหลุมศพจากหน้าวัดคิสิริ (ปัจจุบันไม่มีแล้ว)																				14
18	แม่น้ำโขงเก่า (ปัจจุบันถูกเปลี่ยนสภาพไปมาก)																				17

ที่มา: โครงการยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครพนม กิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก,2563

ตารางที่ 12 การประเมินคุณค่าองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ชุมชนธาตุพนม

ลำดับ	การประเมินองค์ประกอบที่มีคุณค่า	คะแนน																														รวมรวม	การจัดอันดับภาพรวม							
		คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (OUV)												คุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม															รวมรวม											
		เกณฑ์ที่ 1: เป็นสิ่งแปลก			เกณฑ์ที่ 2: เป็นสิ่งที่มีลักษณะอันโดดเด่นในเชิงกายภาพ			เกณฑ์ที่ 6: มีคุณค่าเชิงจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงกันกับประวัติศาสตร์			คุณค่าทางวิทยาศาสตร์			คุณค่าทางโบราณคดี			คุณค่าทางประวัติศาสตร์/วัฒนธรรม			คุณค่าทางธรรมชาติและภูมิทัศน์			คุณค่าทางศิลปกรรม			คุณค่าทางสังคม														
มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า	มีคุณค่า	มีคุณค่า	ไม่มีคุณค่า											
จับต้องไม่ได้ (Intangible)																																								
1	ตำนานสุริยธาตุ	3	3	9	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	56	สูง	30 คะแนนขึ้นไป
2	ข้าโงกธาตุพนม	3	3	9	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	56		
3	งานฉลองพระราชทานและวันมาฆบูชา	3	3	9	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	56		
4	เจ้าเมืองสามพระองค์	3	3	9	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	56		
5	ราชชาธิพิกษาและบุญเสียหัว	3	3	9	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	56		
6	สืมนครเจ้าชัย	3	2	6	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	49		
7	ข้าพระธาตุพนม	3	2	6	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	44		
8	อุทฺทธาตุพนม	3	2	6	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	44		
9	สุริยธาตุพนม	3	2	6	3	3	9	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	44		
10	เจ้าเมืองหลวง				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	34		
11	เจ้าเมือง				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	34		
12	พระอุบล				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	34		
13	พิณทนต์พระธาตุพนม				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	28		
14	โกลนเรือโบราณ				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	28		
15	สวนนกศรีชัย				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	28		
16	สุโขทัยธาตุ				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	28		
17	บุญศรีธาตุพนม				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	28		
18	พระธาตุนคร				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	26		
19	งานพระราชทานเจ้าชัย				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	26		
20	เจ้าเมืองธาตุพนม				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	24		
21	พระธาตุประจักษ์นิโค (ปีศาจ)				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	24		
22	พระธาตุประจักษ์นิโค (ธาตุน้ำ)				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	24		
23	อนุสาวรีย์พระธาตุพนม				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	22		
24	บุษย์เจ้าเมือง				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	22		
25	เทพนิมิตต์โองการสุริยธาตุ				3	2	6	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	22		
26	อาณาจักรโบราณ				3	1	3	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	19		
27	วิสุทธิธาตุ				3	1	3	3	3	9	3	3	9	2	5	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	2	3	6	19		
28	บุญเจ้าเมือง				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
29	บุญคุณสถาน				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
30	บุญคุณสถาน				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
31	สงกรานต์				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
32	งานเจ้าเมือง				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
33	พุทธาภิเษกสมโภช				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
34	บุญสงกรานต์				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
35	บุญสงกรานต์				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
36	เจ้าเมือง				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
37	บุญเจ้าเมือง				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
38	บุญเจ้าเมือง				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
39	ออกพรรษา				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		
40	บุญ				2	1	2	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4	14		

ที่มา: โครงการยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครพนม กิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก,2563

สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม นำมาใช้เป็นแนวทางเกี่ยวกับข้อกำหนดและเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอแหล่งมรดกโลก นำมาใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มศักยภาพของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างยั่งยืน และนำมาใช้เป็นการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่มรดกโลก

สรุป

ผลการศึกษาในประเด็น มรดกโลกทางวัฒนธรรมและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากประเพณี ความเชื่อ ความเคารพศรัทธาในองค์พระธาตุพนมที่มีมาเนิ่นนาน จังหวัดนครพนมและภาคประชาชน ได้เสนอแนวทางในการขอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยทางจังหวัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก เพื่อ

ยื่นพระธาตุพนมขอบัญญัติเป็นมรดกโลก การศึกษาครั้งนี้เพื่อให้ได้เกณฑ์ทางวัฒนธรรมและแนวทางการจัดการผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม จากผลการศึกษา พบว่าพระธาตุพนม มีความเกี่ยวข้องกับเกณฑ์ทางวัฒนธรรม 3 หลักเกณฑ์ คือ หลักเกณฑ์ที่ 1 เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ หลักเกณฑ์ที่ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และหลักเกณฑ์ที่ 6 มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์ โดยผลที่ได้จากข้อมูลข้างต้น สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการจัดการเกี่ยวกับแนวทางการประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ สามารถสรุปผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม แต่ทั้งนี้การศึกษาเกี่ยวกับประเด็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ก็มีความแตกต่างกัน จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษารายละเอียดและข้อจำกัดต่าง ๆ ภายในพื้นที่ให้ละเอียดมีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อให้ง่ายต่อการจัดการ และนำไปเสนอแผนการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ - เสียกับพื้นที่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก

4.3 ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ด้านอื่น ๆ จากการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลรวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 13 สรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

จากการสัมภาษณ์	ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนม			
	ด้านกายภาพ	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม	ด้านอื่น ๆ
1	-ที่จอดรถ Drop นักท่องเที่ยว -แหล่งค้าขาย จุดขายสินค้า -ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม อากาศ	โรคระบาด Covid 19 ทำให้ นักท่องเที่ยว การค้าขายมีคนลาวเข้ามา ค้าขาย	วิถีชีวิต และการเข้ามา ของประชากร คนเข้ามา ค้าขาย	เนื่องจาก โรคระบาด Covid 19 ทำให้จัดงาน ต่าง ๆ ไม่ได้ ทำให้ วัฒนธรรมประเพณี ลดลง
2	-สี่อาคาร รูปแบบอาคาร การก่อสร้างอาคาร -ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม อากาศ	-	วัฒนธรรม ประเพณี วิถี ชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อของคนในพื้นที่ เปลี่ยนแปลงไป	มีปัญหาในด้าน งบประมาณ เนื่องจาก ไม่ได้อยู่ในแผนบรรจุ (มี ข้อจำกัด)
3	ที่จอดรถ และภัยธรรมชาติ พายุ ฝนตก น้ำท่วม	การท่องเที่ยวแบบไม่มีแบบ แผน การเข้ามาของแหล่ง ทุน	การรวมเอาวัฒนธรรม ท้องถิ่นกับวัฒนธรรม จากต่างถิ่นเข้าด้วยกัน วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง ไป	งบประมาณ ส่วนได้เสีย ของคนในพื้นที่
4	จุดขายสินค้าไม่เป็นระเบียบ เรียบร้อย	การเข้ามาค้าขายของคน นอกพื้นที่	การอยู่อาศัย และวิถี ชีวิตเปลี่ยนแปลงไป	ส่วนได้เสีย
5	การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง ใหม่ และต่อเติมสิ่งปลูกสร้าง เดิมอาจก่อให้เกิดความ เสียหายและมีผลกระทบ ทางด้านกายภาพ	การค้าขายในบริเวณวัด หาบเร่ แผงลอย	บริเวณพื้นที่วัดพระธาตุ พนมมีชุมชนอาศัยอยู่ หนาแน่น การเข้าไปทำ ความเข้าใจและสร้าง การรับรู้ในพื้นที่มักไม่ได้ ได้รับความร่วมมือ เท่าที่ควร การอยู่อาศัย ของคนในชุมชน กลุ่มเข้า โอกาส	งบประมาณ และผู้มี ส่วนได้เสีย
6	ที่จอดรถ	การเข้ามาค้าขายของคน นอกพื้นที่ คนลาวเข้ามา ค้าขายในพื้นที่	วัฒนธรรม ประเพณี วิถี ชีวิตเปลี่ยนแปลงไป	-
7	การก่อสร้างอาคารขึ้นใหม่ใน พื้นที่ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่อาจถูกทำลาย	เศรษฐกิจจบเขาจาก สถานการณ์ โรคระบาด Covid 19	วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป จากการเข้ามาของคน ต่างพื้นที่	เนื่องจาก โรคระบาด Covid 19 ทำให้จัดงาน ต่าง ๆ ไม่ได้ ทำให้ วัฒนธรรมประเพณีใน พื้นที่ลดลง พิธีทาง ศาสนาของคนในพื้นที่ หายไป เช่น กลุ่มเข้า

จากการสัมภาษณ์	ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนม			
	ด้านกายภาพ	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม	ด้านอื่น ๆ
				โอกาสถวายเงินค้ำหัวพร้อมกับถวายข้าวพีชภาค
8	จุดขายสินค้าไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย	การท่องเที่ยวแบบไม่มีแบบแผน การเข้ามาของแหล่งทุน การแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการค้าขายเดิมของพื้นที่	คนต่างพื้นที่เข้ามา มีการรวมเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจากต่างถิ่นเข้าด้วยกัน การอยู่อาศัย วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงไป	งบประมาณ
สรุปประเด็นผลกระทบด้านต่าง ๆ	-ที่จอดรถ -สีอาคาร รูปแบบอาคาร การก่อสร้างอาคารขึ้นใหม่หรือต่อเติมอาคารเดิมอาจส่งให้เกิดความเสียหาย -ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม อากาศ	-โรคระบาด Covid 19 ทำให้นักท่องเที่ยวน้อย เศรษฐกิจซบเซา -การค้าขายมีคนลาวเข้ามาค้าขาย -การท่องเที่ยวแบบไม่มีแบบแผน มีการเข้ามาของแหล่งทุน นักลงทุน -การค้าขายในบริเวณวัด หาบเร่ แผงลอย	-วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป -การอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่วัดพระธาตุพนมมีชุมชนอาศัยอยู่หนาแน่น การเข้าไปทำความเข้าใจและสร้างการรับรู้ในพื้นที่มักไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร การอยู่อาศัยของคนในชุมชนกลุ่มเข้าโอกาส	-โรคระบาด Covid 19 ทำให้จัดงานต่าง ๆ ไม่ได้ ส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ลดลง การทำพิธีทางศาสนาของคนในพื้นที่หายไป -งบประมาณ และผู้มีส่วนได้เสีย

สรุปสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้ดังนี้

1. ด้านกายภาพ ที่จอดรถ มีจุดจอดรถเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและบริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวหรือคนในพื้นที่รวมถึงคนที่มาสักการะพระธาตุพนม ในเรื่องของสิ่งปลูกสร้างสีอาคาร รูปแบบอาคาร การก่อสร้างอาคารขึ้นใหม่หรือต่อเติมอาคารเดิมอาจส่งให้เกิดความเสียหาย รวมไปถึงภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม อากาศ

2. ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาด Covid 19 ทำให้นักท่องเที่ยว เศรษฐกิจซบเซา การค้าขายมีคนลาวเข้ามาค้าขาย การท่องเที่ยวแบบไม่มีแบบแผน มีการเข้ามาของแหล่งทุน นักลงทุน การค้าขายในบริเวณวัด หาบเร่ แผงลอย

3. **ด้านสังคม** วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป การอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่วัดพระธาตุพนมมีชุมชนอาศัยอยู่หนาแน่น การเข้าไปทำความเข้าใจและสร้างการรับรู้ในพื้นที่มักไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ผลกระทบในส่วนของ การอยู่อาศัยของคนในชุมชน กลุ่มข้าโอกาส

4. ด้านอื่น ๆ เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาด Covid 19 ทำให้จัดงานต่าง ๆ ไม่ได้ ส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ลดลง การทำพิธีทางศาสนาของคนในพื้นที่หายไป ผลกระทบจากด้านกรขาดงบประมาณ และผู้มีส่วนได้เสีย

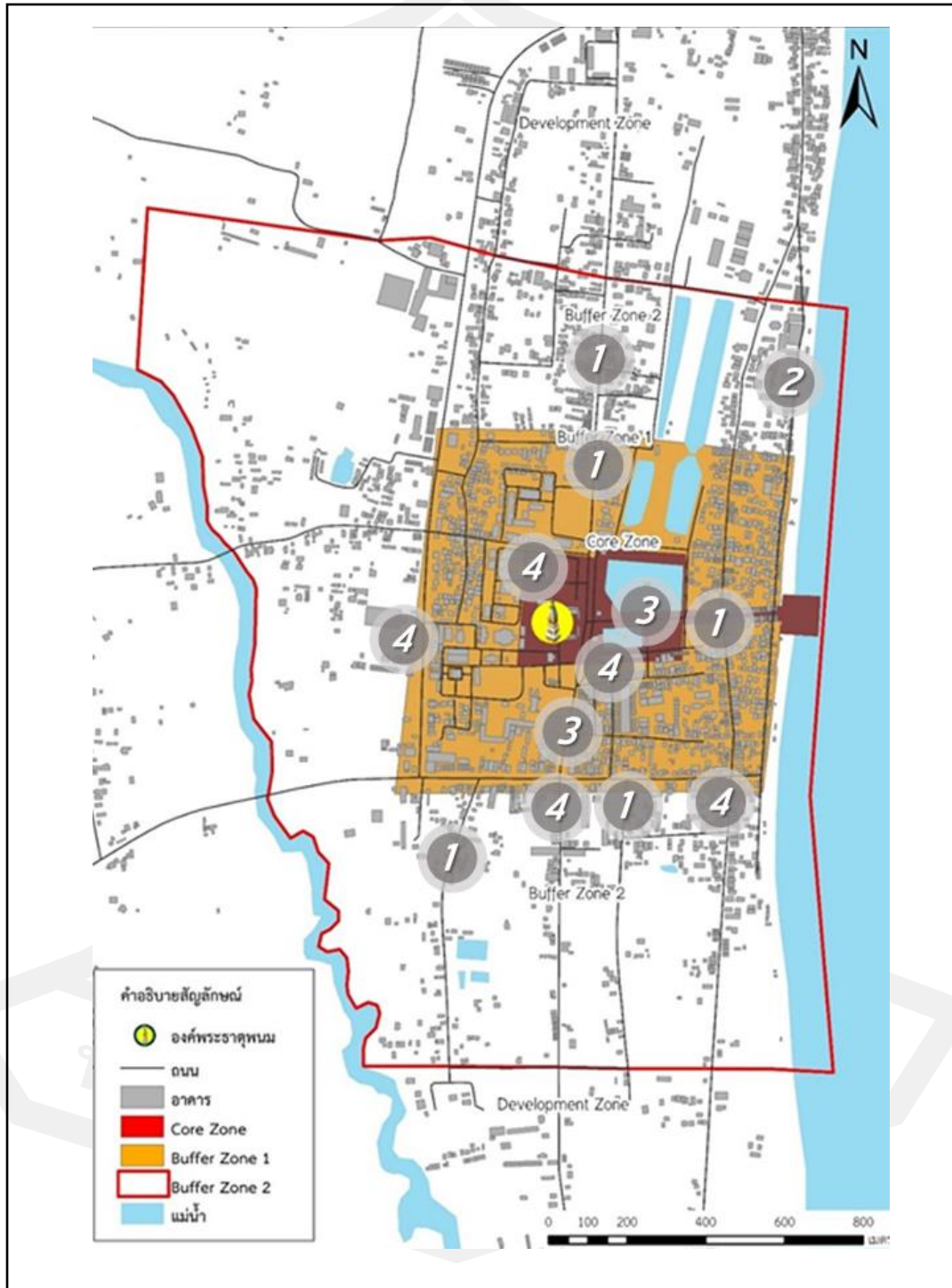
4.3.2 **ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม** จากการลงสำรวจพื้นที่ดังต่อไปนี้

1. ด้านกายภาพ

จากการลงสำรวจพื้นที่ดังต่อไปนี้ ผลกระทบทางด้านกายภาพในพื้นที่ จุดจอดรถส่งนักท่องเที่ยวหรือคนที่เข้ามาสักการะพระธาตุพนม แหล่งค้าขายจุดวางขายสินค้าไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีการเข้ามาค้าขายที่ไม่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดก การขายสินค้าหน้าบริเวณวัดหรือนอกพื้นที่ที่ทางวัดจัดไว้ให้วางขาย เช่น การขายลอตเตอรี่แผงลอย วางเรียงกันอยู่บริเวณหน้าบริเวณวัดพระธาตุพนม การทำสีสน้ำอาคารที่ฉูดฉาด การติดป้ายโฆษณาที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่บริเวณเมืองเก่า ทางด้านภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ เช่น น้ำท่วม อันเกิดจากการระบายน้ำที่ยังขาดประสิทธิภาพ ท่อระบายน้ำอุดตันทำให้เวลาฝนตกหนักการระบายน้ำทำได้ไม่เต็มที่และสภาพอากาศที่ร้อนเกินไปที่อาจจะส่งผลกระทบต่อตัวพระธาตุ

สรุปผลจากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่ หมายเลข 1 คือ พื้นที่ที่ควรได้รับการควบคุมในเรื่องของการติดป้ายที่บดบังทัศนียภาพอาคาร หมายเลข 2 คือ พื้นที่ตลาด เป็นพื้นที่ที่ให้คนในชุมชนและคนจากประเทศลาวเข้ามาค้าขาย แต่พื้นที่ยังไม่ได้มีการจัดการที่เหมาะสม มีการทิ้งขยะไม่เป็นระเบียบ หมายเลข 3 คือ พื้นที่จอดรถบริเวณหน้าวัด หมายเลข 4 คือ บริเวณอาคารที่มีสีสน้ำที่สอดคล้องกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ควรได้รับการควบคุม

สรุปบริเวณที่เกิดผลกระทบด้านกายภาพ จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

รูปที่ 6 สรุปผลกระทบด้านกายภาพ

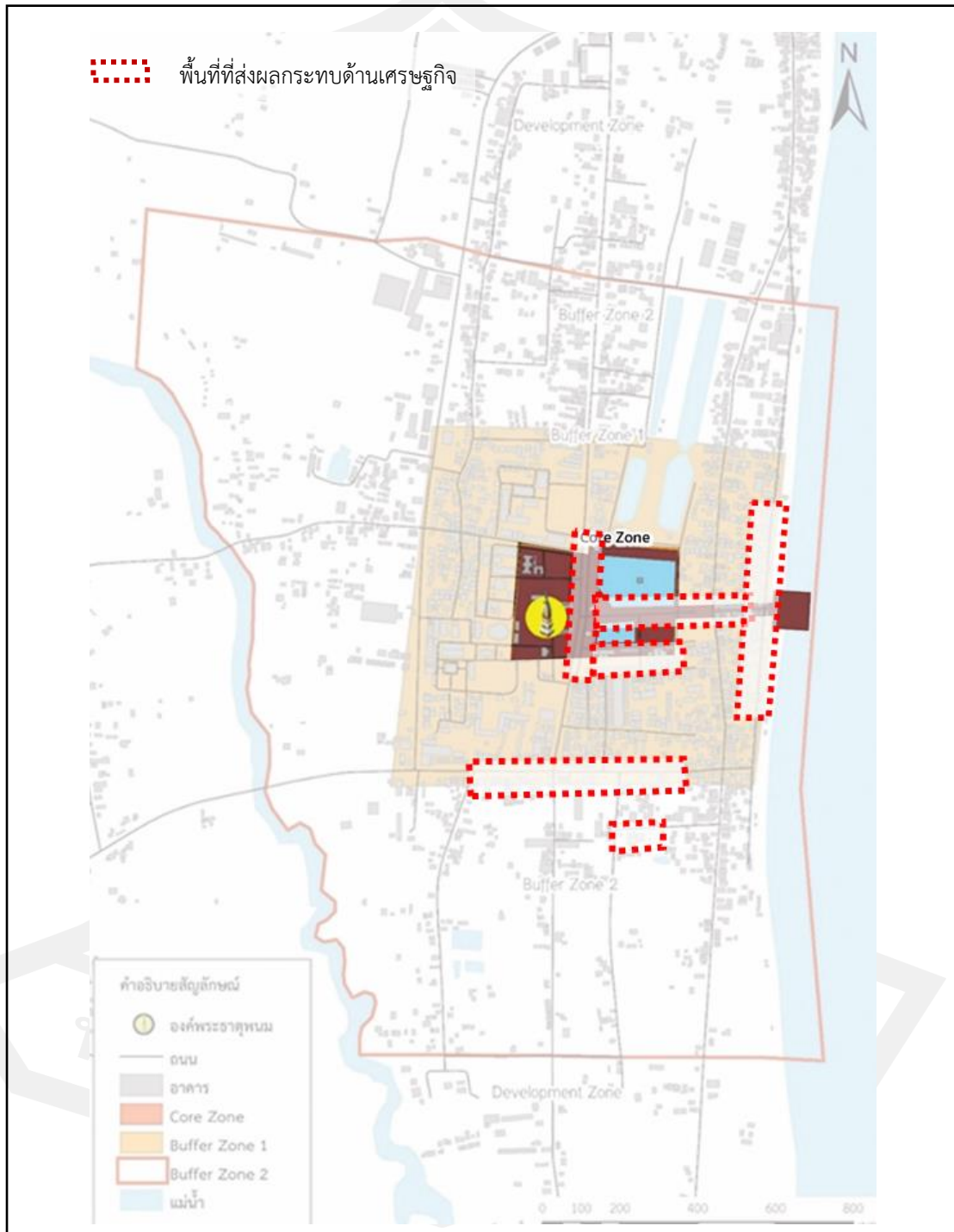
รูปที่ 7 ตัวอย่างพื้นที่ที่มีผลกระทบทางด้านกายภาพ

2. ด้านเศรษฐกิจ จากการลงสำรวจพื้นที่ดังต่อไปนี้

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจภายในพื้นที่ เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาด Covid 19 ทำให้ช่วงที่ผ่านมามีคนท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการในพื้นที่ค่อนข้างน้อยส่งผลให้เศรษฐกิจซบเซาลง การเข้ามาค้าขายของคนนอกพื้นที่ซึ่งนอกจากจะมีคนจากต่างจังหวัดเข้ามาแล้วยังมีคนลาวที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่

พหุบัณฑิต ชีวะ

บริเวณที่ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

รูปที่ 8 บริเวณที่ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

รูปที่ 9 ตัวอย่างผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

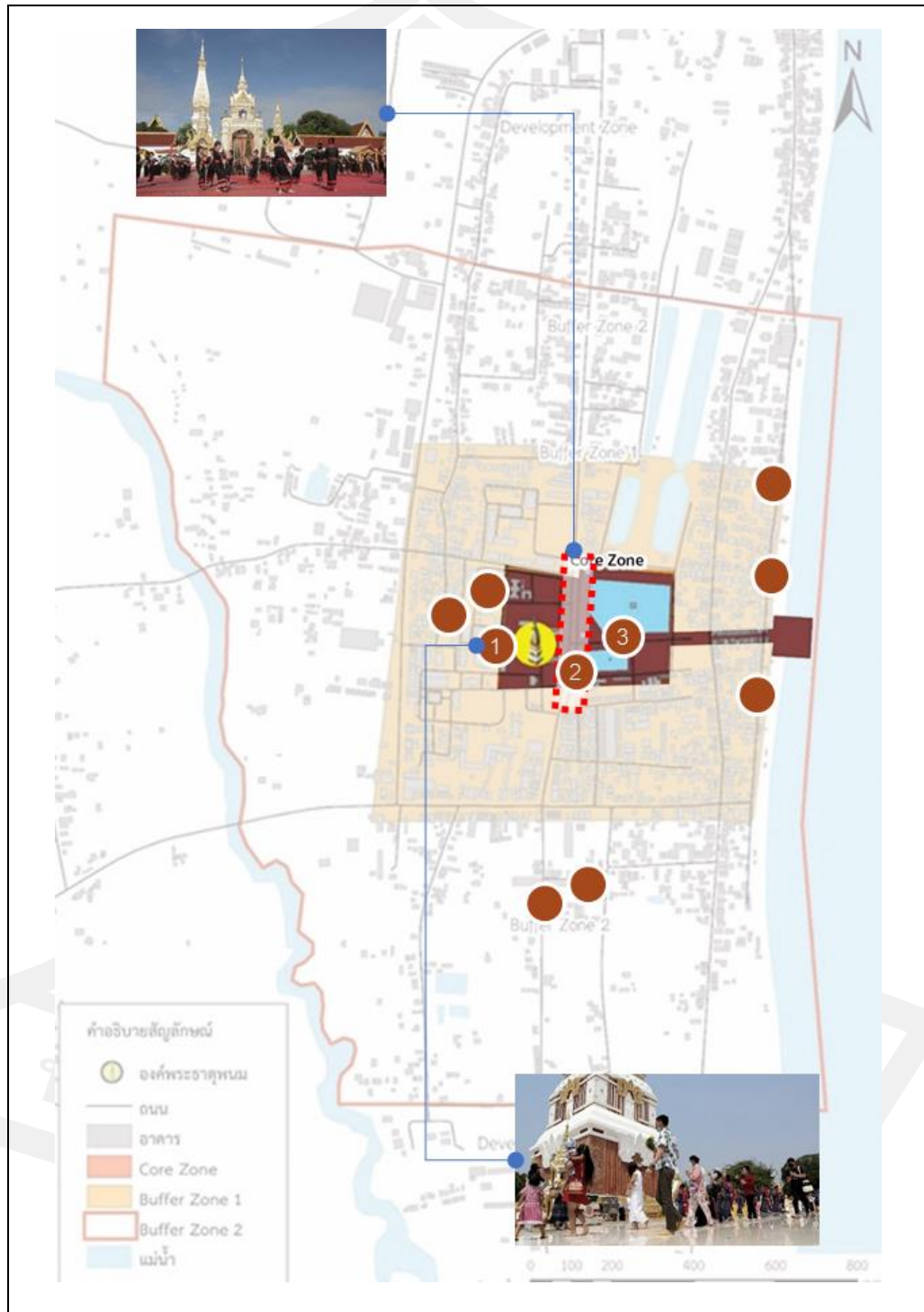
3. ด้านสังคม จากการลงสำรวจพื้นที่ดังต่อไปนี้

ผลกระทบทางด้านสังคม พบว่าวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และการเข้ามาของคนต่างพื้นที่ที่คนเข้ามาค้าขาย

การอยู่อาศัยและวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประเพณีภายในพื้นที่เนื่องจากการเข้ามาของประชากรจากหลากหลายพื้นที่

พหุ อนุ ทิโต ชีเว

บริเวณที่ส่งผลกระทบทางด้านสังคม จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

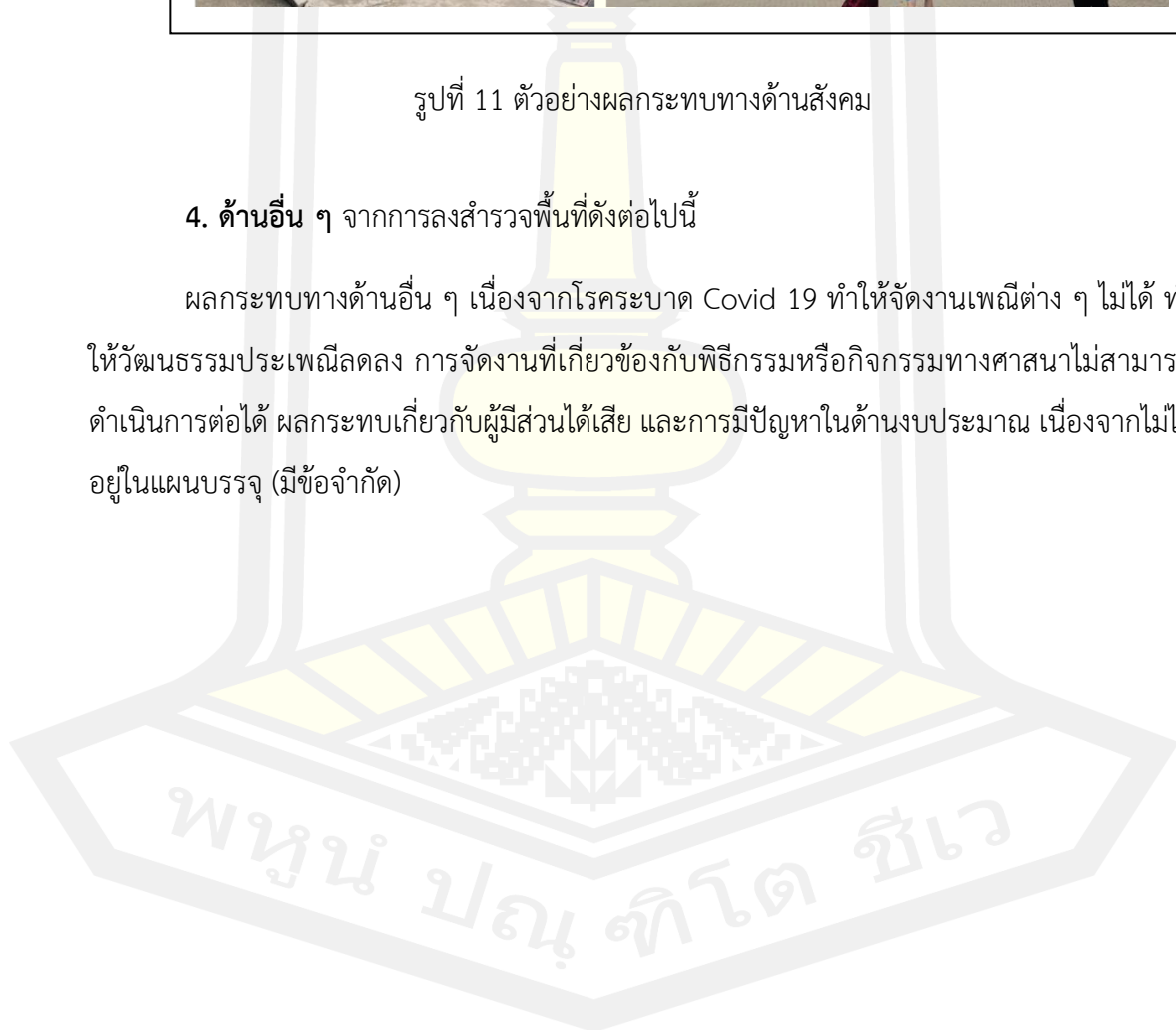
รูปที่ 10 บริเวณที่ส่งผลกระทบทางด้านสังคม

รูปที่ 11 ตัวอย่างผลกระทบทางด้านสังคม

4. ด้านอื่น ๆ จากการลงสำรวจพื้นที่ดังต่อไปนี้

ผลกระทบทางด้านอื่น ๆ เนื่องจากโรคระบาด Covid 19 ทำให้จัดงานเพณีต่าง ๆ ไม่ได้ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีลดลง การจัดงานที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางศาสนาไม่สามารถดำเนินการต่อได้ ผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสีย และการมีปัญหาในด้านงบประมาณ เนื่องจากไม่ได้ อยู่ในแผนบรรจุ (มีข้อจำกัด)

จากการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลรวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ พบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ โดยมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 14 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria)

หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria)		ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่		
		ด้านกายภาพ	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม
หลักเกณฑ์ที่ 1	เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์			วิถีชีวิต และการเข้ามาของประชากร คนเข้ามาค้าขาย วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป
หลักเกณฑ์ที่ 2	เป็นสิ่งที่มียุทธศิลป์ ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม	ที่ จ อ ต ร ถ Drop นักท่องเที่ยว แหล่งค้าขาย จุดขายสินค้า ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม อากาศ สีอาคาร รูปแบบอาคาร การก่อสร้างอาคาร	แหล่งค้าขาย จุดขายสินค้า	วิถีชีวิต และการเข้ามาของประชากร คนเข้ามาค้าขาย วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป
หลักเกณฑ์ที่ 6	มีความเชื่อมโยงโดยตรงหรือมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมหรือประเพณี ในการดำรงชีวิต ด้วยความคิดหรือความเชื่อ ด้วยงานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความสำคัญที่โดดเด่นเป็นสากล		การค้าขายมีคนลาวเข้ามาค้าขาย รวมถึงการเข้ามาค้าขายของคนในพื้นที่	วิถีชีวิต และการเข้ามาของประชากร คนเข้ามาค้าขาย วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

4.4 ผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง ผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ การประดิษฐ์ การคิดค้นในสิ่งที่ตั้งามทั้งในรูปแบบที่จับต้องได้ (สัมผัสได้) และจับต้องไม่ได้ (สัมผัสไม่ได้) แล้วเรียนรู้สืบทอดต่อกันมา รวมถึงสิ่งที่ยังคงเหลือเป็นหลักฐานให้เห็นในปัจจุบัน ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ผลการศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทาง

วัฒนธรรม จากการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลรวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.4.1 แนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

แนวทางการบริหารจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่ทำให้ไม่ส่งผลกระทบกับพื้นที่ ดังนี้

1. การสร้างเครื่องมือควบคุมพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

การใช้แผนแม่บท การออกเทศบัญญัติและกฎหมายที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ OUV เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทั้งในด้านของการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร การติดตั้งป้ายที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ธนาคาร เซเว่น เดิมทีสีเขียว สีแดง ก็ให้ปรับใช้กับสีที่มีการควบคุมเกี่ยวกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่ ต้องใช้ความเข้าใจในการควบคุมและการสร้างความยินยอมของคนในพื้นที่ในตรงกันเพื่อการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

การเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่จะส่งผลต่อ OUV และให้ความรู้เกี่ยวกับ OUV ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนรับผิดชอบในพื้นที่ให้เข้าใจตรงกัน

การป้องกันการเปิดเส้นทางจราจร เส้นทางเดินรถ ไม่ให้ผ่านพื้นที่หลัก (Core Zone) เพราะจะทำให้ส่งผลกระทบกับตัวพระธาตุพนมได้ ให้มีการจัดการพื้นที่การจราจรส่งนักท่องเที่ยวหรือมีสถานที่จอดรถ เพื่อรับ-ส่งให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสักการะพระธาตุพนม

การจัดรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ รัฐอาจมีรูปแบบให้กับประชาชนหรือเปิดให้ประชาชนเช่า การติดสัญลักษณ์ เพื่อให้พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมมีแนวทางเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ฮอยอัน ที่มีสัญลักษณ์ไว้ติดที่หน้าบ้านทุกบ้าน

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชนจากทางภาครัฐ

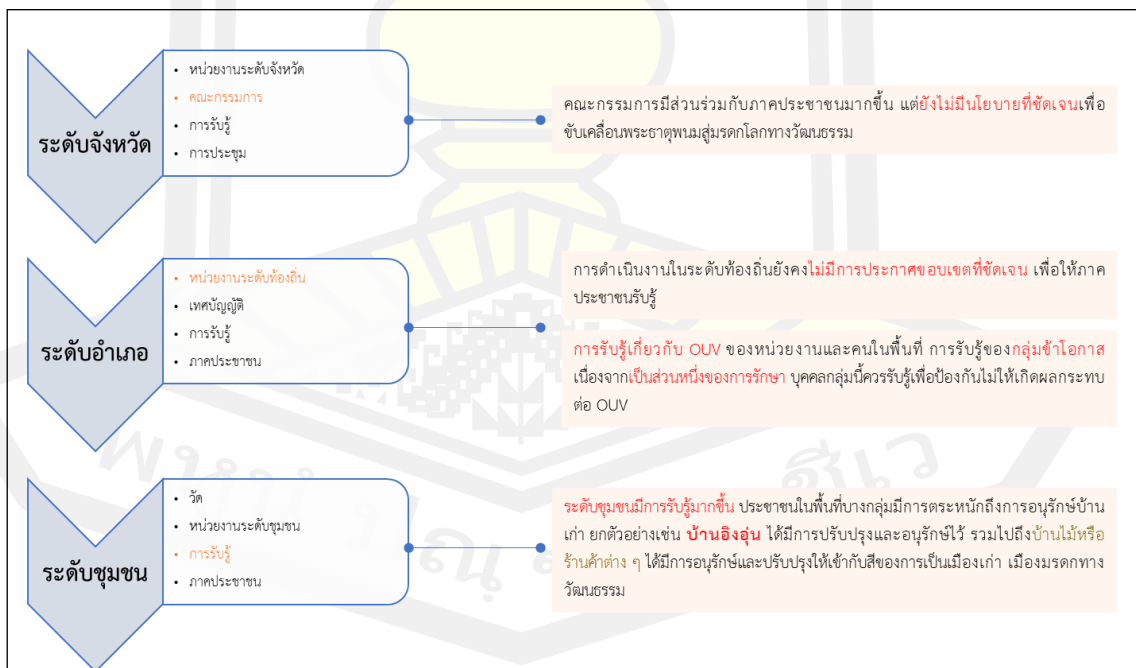
ภาครัฐสร้างความเชื่อและความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่เนื่องจากการขาดความเข้าใจ ส่งผลให้คนในพื้นที่บางส่วนไม่ยอมรับการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากกลัวการเสียผลประโยชน์ในการใช้พื้นที่

การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการเป็นมรดกโลกอย่างสม่ำเสมอจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับคนทั่วไปสร้างการรับรู้เกี่ยวกับข้อดี-ข้อเสียของการเป็นมรดกโลก (ดังรูปที่ 9)

รูปที่ 12 ข้อดี-ข้อเสียของการเป็นเมืองมรดกโลก

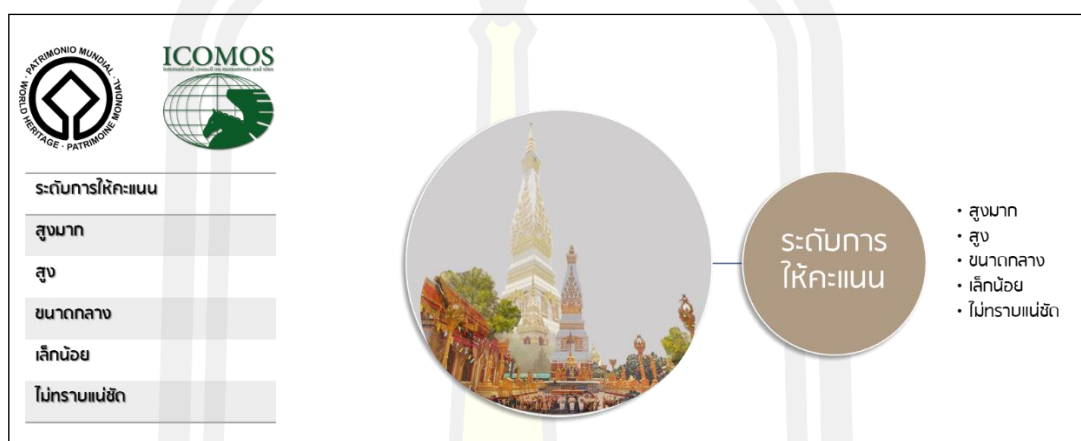
จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สามารถสรุปผลการดำเนินการในระดับต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับด้วยกันได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับชุมชน ดังต่อไปนี้

รูปที่ 13 สรุปผลการดำเนินการในระดับต่าง ๆ

4.4.2 ระดับการให้คะแนนของการประเมินขนาดของผลกระทบ

จากการศึกษาระดับการให้คะแนนของการประเมินขนาดของผลกระทบจากยูเนสโก (UNESCO) และ ICOMOS สามารถแบ่งระดับได้ดังนี้ สูงมาก สูง ขนาดกลาง เล็กน้อย และไม่ทราบแน่ชัด ซึ่งจากระดับการให้ค่าคะแนนดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้กับพระธาตุพนมพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลกได้

รูปที่ 14 ระดับการให้คะแนนของการประเมินขนาดของผลกระทบ

สรุปผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ด้านอื่น ๆ จากการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลรวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 15 ตารางสำหรับการประเมินขนาดของผลกระทบ

คุณค่าของ ทรัพย์สินมรดก	ขนาดและความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลง/ผลกระทบ				
	การเปลี่ยนแปลง ครั้งใหญ่	การเปลี่ยนแปลง มาก	การเปลี่ยนแปลง ปานกลาง	การเปลี่ยนแปลง เล็กน้อย	ไม่เปลี่ยนแปลง
	สูงมาก	สูง	ขนาดกลาง	เล็กน้อย	ไม่ทราบแน่ชัด
	ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนม ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดผลกระทบในพื้นที่ในแต่ละด้านมีอะไรบ้าง				
ด้านกายภาพ			/		
ด้านเศรษฐกิจ			/		
ด้านสังคม				/	

คุณค่าของ ทรัพย์สินมรดก	ขนาดและความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลง/ผลกระทบ				
	การเปลี่ยนแปลง ครั้งใหญ่	การเปลี่ยนแปลง มาก	การเปลี่ยนแปลง ปานกลาง	การเปลี่ยนแปลง เล็กน้อย	ไม่เปลี่ยนแปลง
	สูงมาก	สูง	ขนาดกลาง	เล็กน้อย	ไม่ทราบแน่ชัด
	ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนม ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดผลกระทบในพื้นที่ในแต่ละด้านมีอะไรบ้าง				
ด้านอื่น ๆ				/	

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสูงมรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยจนถึงการสรุปผลการศึกษา เพื่อตอบคำถามของการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ในพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสูงมรดกโลก มีแนวทางในการจัดการอย่างไร และแนวทางการเสนอแนะการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ มีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย
- 5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5.4 สรุปผลการศึกษา
- 5.5 ข้อเสนอแนะ

5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจถึงการศึกษารวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้ได้ดำเนินการตามกระบวนการและตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยได้ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ในพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสูงมรดกโลก และในบทนี้จะเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) ในส่วนของด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ และนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ ร่วมกับการสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) โดยผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่เพื่อสังเกตและเก็บข้อมูล ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ โดยกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ได้แก่ ฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ แบ่งเป็น วัดพระธาตุพนม จำนวน 1 คน หน่วยงานระดับจังหวัด จำนวน 4 คน หน่วยงานระดับอำเภอ จำนวน 3 คน เพื่อให้เข้าใจถึงการศึกษผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บข้อมูลโดยการลงสำรวจข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาพื้นที่วัดพระธาตุพนมรวมหาวิหาร และพื้นที่โดยรอบที่ตั้งอยู่บริเวณตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม วัดพระธาตุพนมเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นปูชนียสถานสำคัญอันเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนริมสองฝั่งโขงและประชาชนทั่วไป พื้นที่บริเวณเสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลกเป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นพื้นที่ที่มีสถาปัตยกรรมเดิมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกระบวนการสังเกตพื้นที่ศึกษาแบบการมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ถึงข้อมูลด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ จนเกิดการเข้าใจพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากวรรณกรรมต่าง ๆ จากนั้นศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลรวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ เพื่อให้เข้าใจถึงการศึกษผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม และเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

5.4 สรุปผลการศึกษา

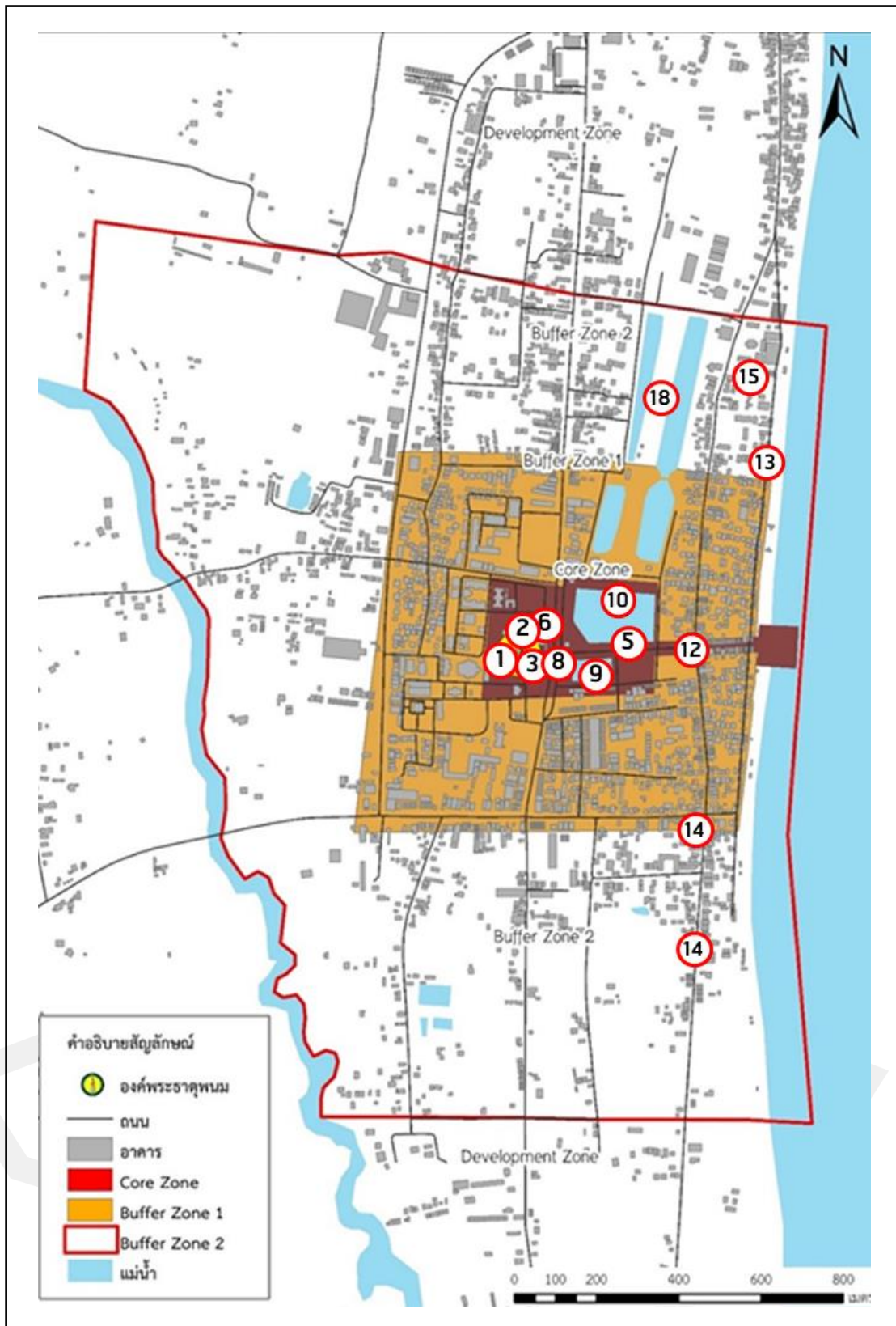
การวิจัยในครั้งนี้สามารถตอบคำถาม การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมและชุมชนโดยรอบ เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในด้านของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ด้านอื่น ๆ ได้ อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสามารถจัดการกับผลกระทบเหล่านี้ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อ คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value) **หลักเกณฑ์ที่ 1** เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ **หลักเกณฑ์ที่ 2** เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม **หลักเกณฑ์ที่ 6** มีความเชื่อมโยงโดยตรงหรือมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมหรือประเพณีในการดำรงชีวิตด้วยความคิดหรือความเชื่อ ด้วยงานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความ สำคัญที่โดดเด่นเป็นสากล โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.4.1 การศึกษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และมีคุณค่าในชุมชนธาตุพนม แบ่งพิจารณาเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นสัมผัสและจับต้องได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี อนุสรณ์ สถานและแหล่งประวัติศาสตร์ เครื่องแต่งกาย ภาพจิตรกรรม ประติมากรรมสถาปัตยกรรมศิลปหัตถกรรม รวมถึงวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือ

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ และศึกษาข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ มีดังต่อไปนี้

1. วัดพระธาตุพนม
2. องค์พระธาตุพนม (โบราณสถานขึ้นทะเบียน)
3. กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ (โบราณสถานขึ้นทะเบียน)

รูปที่ 15 แสดงพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) 1

รูปที่ 16 แสดงพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) 2

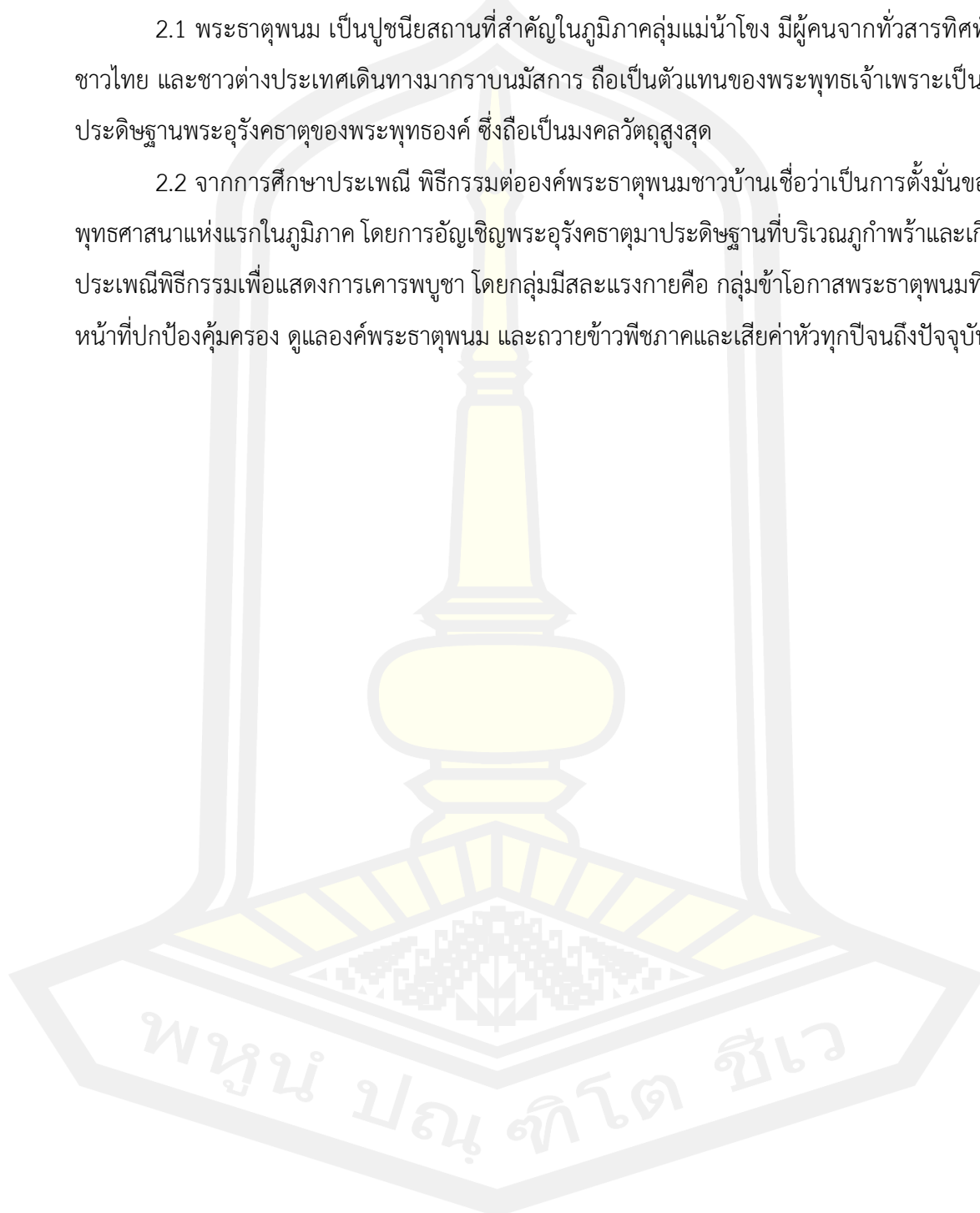
2. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) โดยที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้มีการสร้างสรรค์ สั่งสม ปลูกฝัง และสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง

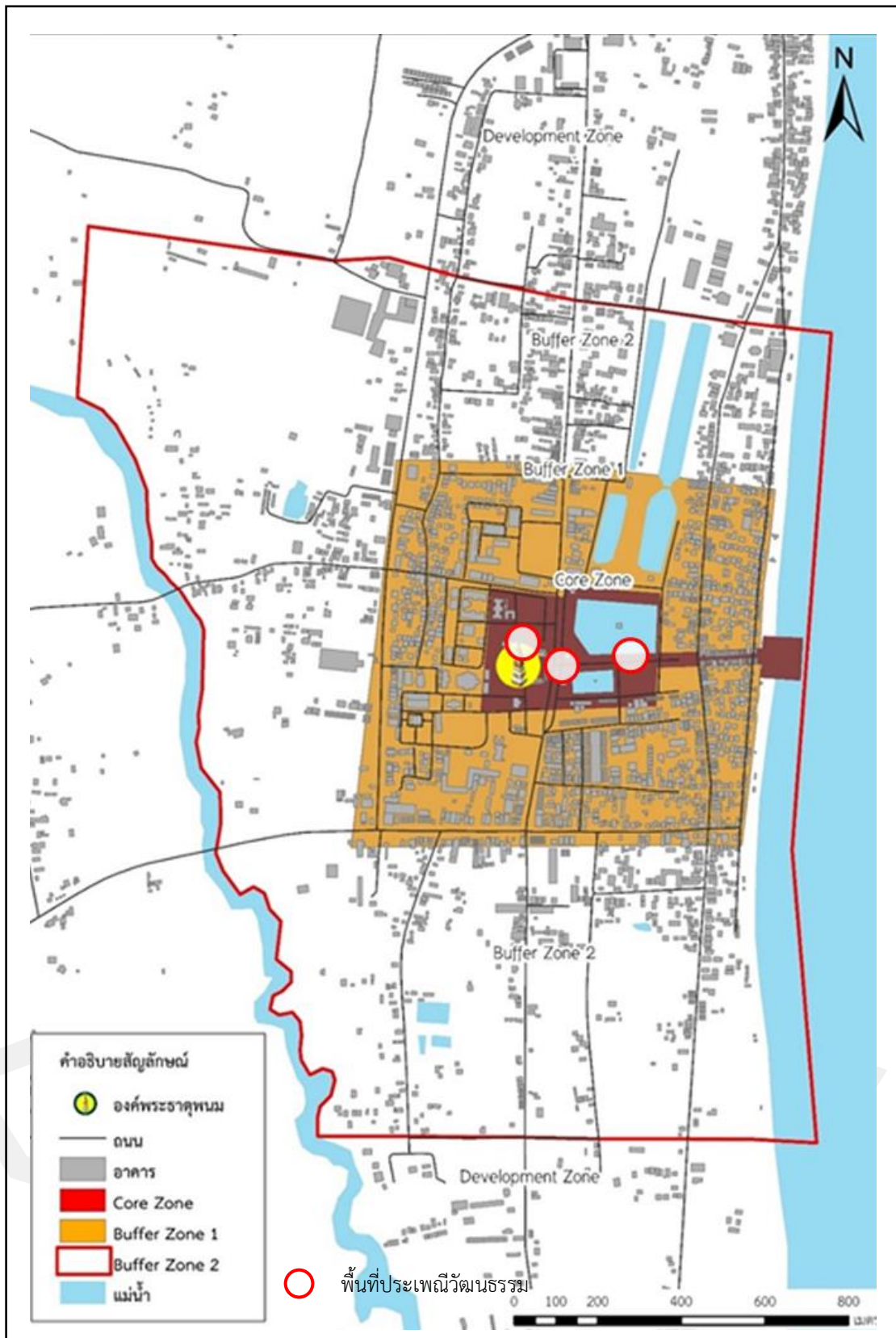
จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับ

พื้นที่ และศึกษาข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ในพื้นที่ที่มีดังต่อไปนี้

2.1 พระธาตุพนม เป็นปูชนียสถานที่สำคัญในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีผู้คนจากทั่วสารทิศทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศเดินทางมากราบนมัสการ ถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าเพราะเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐธาตุของพระพุทธองค์ ซึ่งถือเป็นมรดกวัตถุสูงสุด

2.2 จากการศึกษาประเพณี พิธีกรรมต่อองค์พระธาตุพนมชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการตั้งมั่นของพุทธศาสนาแห่งแรกในภูมิภาค โดยการอัญเชิญพระอัฐธาตุมาประดิษฐานที่บริเวณภูเก้าพร้าวและเกิดประเพณีพิธีกรรมเพื่อแสดงการเคารพบูชา โดยกลุ่มมีสละแรงกายคือ กลุ่มข้าโอกาสพระธาตุพนมที่มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ดูแลองค์พระธาตุพนม และถวายข้าวฟืชภาคและเสียดำหัวทุกปีจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 17 แสดงพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

5.4.2 การศึกษาแนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม การใช้กฎหมายเป็นข้อบังคับหรือใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ เช่น การออกเทศบัญญัติเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทั้งในด้านของการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร การติดตั้งป้ายที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
2. การใช้แผนแม่บทเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่ มีการยึดแนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value :OUV) เป็นหลักในการพัฒนา
3. การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่ ต้องใช้ความเข้าใจในการควบคุมและการสร้างความยินยอมของคนในพื้นที่ในตรงกันเพื่อการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน
4. การส่งเสริมให้วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาเพื่อให้เห็นคุณค่าของการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม
5. การร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัด หน่วยงานระดับอำเภอ หน่วยงานระดับท้องถิ่น วัดพระธาตุพนม วรามหาวิหารและชุมชน ร่วมกัน “ปกป้อง คุ้มครอง เชิดชู บูชา” เพื่อการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

5.4.3 การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนม แบ่งออกเป็น ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ด้านอื่น ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านกายภาพ ผลกระทบจากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า การเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่เพื่อเข้ามาเคารพสักการะพระธาตุพนมหรือท่องเที่ยวภายในพื้นที่ มีส่วนทำให้สถานที่ท่องเที่ยวถูกทำลายและสภาพแวดล้อมของเมืองเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเข้ามาของแหล่งทุน การเข้ามาลงทุนจากนักธุรกิจมีส่วนทำให้สถาปัตยกรรมที่สื่อถึงความเก่าแก่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป เพราะนักลงทุนมองเห็นถึงความคุ้มค่า การก่อสร้างอาคาร รูปทรงอาคาร การติดป้ายขนาดใหญ่ หรือสีของอาคารที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไปให้ความสนใจเพื่อให้เข้ามาใช้บริการหรือจับจ่ายใช้สอย (ดังรูปที่ 18)

รูปที่ 18 ผลกระทบทางด้านกายภาพ

2. **ด้านเศรษฐกิจ** ผลกระทบจากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากพระธาตุพนมเป็นพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลกและเป็นปูชนียสถานสำคัญอันเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนริมสองฝั่งโขงและประชาชนทั่วไป ส่งผลให้เกิดการเข้ามาของแหล่งทุนในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ทำให้รูปแบบการค้าขายและเศรษฐกิจในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป

2. เนื่องจากเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวประชาชนเข้ามาใช้บริการภายในพื้นที่ที่มาจากหลากหลายพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวที่ไม่มีแบบแผน เนื่องจากยังไม่มีแนวทางการปฏิบัติหรือแนวทางการควบคุมที่ชัดเจนภายในพื้นที่

3. เนื่องจากพระธาตุพนมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคนเข้ามาใช้บริการอยู่เสมอ มีประชาชนเข้ามาค้าขายในพื้นที่จำนวนมาก การเข้ามาของนายทุนแหล่งทุนจากหลายพื้นที่ ส่งผลให้ค่าครองชีพสูงขึ้น

4. ขาดการจัดการเกี่ยวกับการค้าขายในพื้นที่ที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดการค้าขายที่ไม่มีแบบแผน มีการค้าขายที่ไม่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม การค้าขายเกี่ยวกับอบายมุขที่ไม่ควรนำมาขายในพื้นที่บริเวณวัด เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ทางศาสนาเป็นพื้นที่สำคัญเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนริมสองฝั่งโขงและประชาชนทั่วไป (ดังรูปที่ 19)

รูปที่ 19 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

3. ด้านสังคม ผลกระทบจากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบด้านการอยู่อาศัย วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อให้กับคนในพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

2. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากการเข้ามาของประชาชนจากหลากหลายพื้นที่ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ใหม่ส่งผลให้มีการนำเอาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมมาเผยแพร่ในพื้นที่ได้

3. ผลกระทบด้านการถือครองกรรมสิทธิ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลกและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญทางวัฒนธรรม ส่งผลให้นักลงทุนอยากเข้ามาลงทุนในพื้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการครอบครองกรรมสิทธิ์

รูปที่ 20 ผลกระทบทางด้านสังคม

4. ด้านอื่น ๆ ผลกระทบจากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบในด้านอื่น ๆ พบว่าการบริหารจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมมีปัญหาในด้านของงบประมาณ เนื่องจากไม่ได้อยู่ในแผนบรรจุทำให้มีข้อจำกัด ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ ขาดการจัดการป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

2. ผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น การย้ายประชาชนออกจากบริเวณวัด ยังไม่มีแนวทางการจัดการให้ประชาชนที่ย้ายออกจากพื้นที่ต้องมีข้อเสนอแนะ หรือมีสถานที่ที่สามารถย้ายไปอยู่ได้

3. ผลกระทบเนื่องจากสถานการณ์โรคระบาด Covid 19 ทำให้หน่วยงานวัด หน่วยงานในพื้นที่ไม่สามารถจัดประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาได้อย่างต่อเนื่องส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีลดลง

5.4.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการบริหารจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลภายในพื้นที่รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ โดยการใช้เครื่องมือแผนแม่บทและกฎหมาย ข้อบังคับแนวทางปฏิบัติ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อแนวคิดเรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value :OUV) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทั้งในด้านของการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร การติดตั้งป้ายที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ธนาคาร เซเว่น เดิมทีสีเขียว สีแดง ก็ให้ปรับใช้กับสีที่มีการควบคุมเกี่ยวกับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปพร้อมกับการอนุรักษ์พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่

2. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ โดยการใช้ความเข้าใจกับภาคประชาชนจากทางภาครัฐ เนื่องจากการรับรู้ของภาคประชาชนน้อยมาก รวมทั้งแนวทางการจัดการผลกระทบเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ต้องใช้ความเข้าใจในการควบคุมและการสร้างความยินยอมของคนในพื้นที่ในตรงกันเพื่อการเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ โดยการส่งเสริมให้วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนมีส่วนร่วมกันในการช่วยกันพัฒนาเพื่อให้เห็นคุณค่าของการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

4. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ โดยการร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัด หน่วยงานระดับอำเภอ หน่วยงานระดับท้องถิ่น วัดพระธาตุพนม วรามาหาวิหารและชุมชน ร่วมกัน เพื่อการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

5. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการด้านการสัญจรภายในพื้นที่ ควรมีจุดจอดรถและใช้รถประจำทางหรือรถที่มีการจัดไว้เพื่อใช้สำหรับการขนส่งนักท่องเที่ยวเพื่อป้องกันผลกระทบจากการสัญจรที่อาจจะเกิดขึ้นกับพระธาตุพนม

5.5 ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะจากการศึกษาประกอบไปด้วย ข้อเสนอแนะงานวิจัย และ ข้อเสนอแนะงานวิจัยต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 ข้อเสนอแนะงานวิจัย

จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาพื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ. ธาตุพนม จ. นครพนม พบว่าการรับรู้ของภาคประชาชนน้อยมาก อยากรให้มีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนและให้ความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชน ในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แผนพัฒนาจังหวัดนครพนม ยังขาดแผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก เพื่อเป็นแนวทางแผนนโยบายในการพัฒนาให้แก่ระดับอำเภอและระดับท้องถิ่น

2. แผนพัฒนาอำเภอธาตุพนม เพิ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น

3. แผนพัฒนาเทศบาลธาตุพนม เพิ่มเติมเทศบัญญัติ หรือการประกาศขอบเขตพื้นที่มรดกโลกให้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทั้งในด้านของการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร การติดตั้งป้ายที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่ รวมถึงการก่อสร้างดัดแปลงต่าง ๆ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ไม่ส่งผลต่อการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

4. การให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่จากทางภาครัฐ สร้างการรับรู้ร่วมกัน และใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของคนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

5. การสร้างแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ระหว่างวัดพระธาตุพนมและชุมชนเนื่องจากเป็นเจ้าของพื้นที่ และให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันสนับสนุน เพื่อให้เกิดแนวทางการป้องกันอย่างยั่งยืน

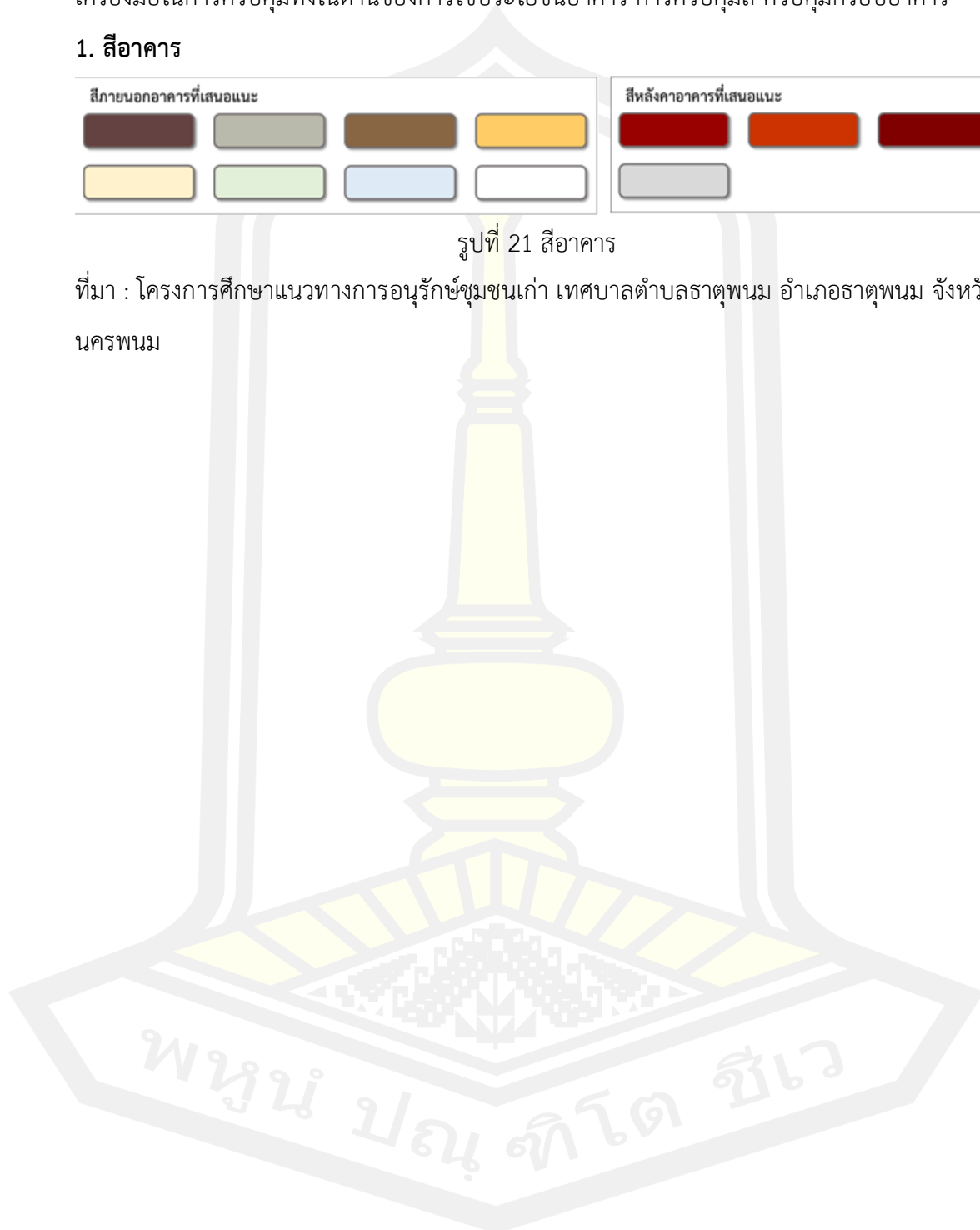
ตัวอย่างการเสนอแนะแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทั้งในด้านของการใช้ประโยชน์อาคาร การควบคุมสี ควบคุมกรอบอาคาร

1. สีอาคาร

รูปที่ 21 สีอาคาร

ที่มา : โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนเก่า เทศบาลตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2. ความสูง

จากการสำรวจพบว่าความสูงอาคาร 1-2 ชั้น มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 8.50 เมตร ดังนั้น ในอนาคตหากมีอาคารที่ เกิดขึ้นใหม่ในบริเวณที่ 2 จะต้องมีการพิจารณาให้มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือ 8.50 เมตร ตามความสูง เฉลี่ยของอาคารเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่

รูปที่ 22 ความสูง

ที่มา : โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนเก่า เทศบาลตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

5.5.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัยต่อไป

การดำเนินงานเกี่ยวกับพระธาตุพนมสู่มรดกโลกเนื่องจากประชาชนบางกลุ่มยังไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการพระธาตุพนมสู่มรดกโลก ดังนั้นต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจกับภาค ประชาชนจากทางภาครัฐ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจากทางวัดพระธาตุพนม เพื่อให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกัน ผลักดันให้พระธาตุพนมเป็นพื้นที่มรดกโลกทางพัฒนา ธรรมอย่างยิ่ง

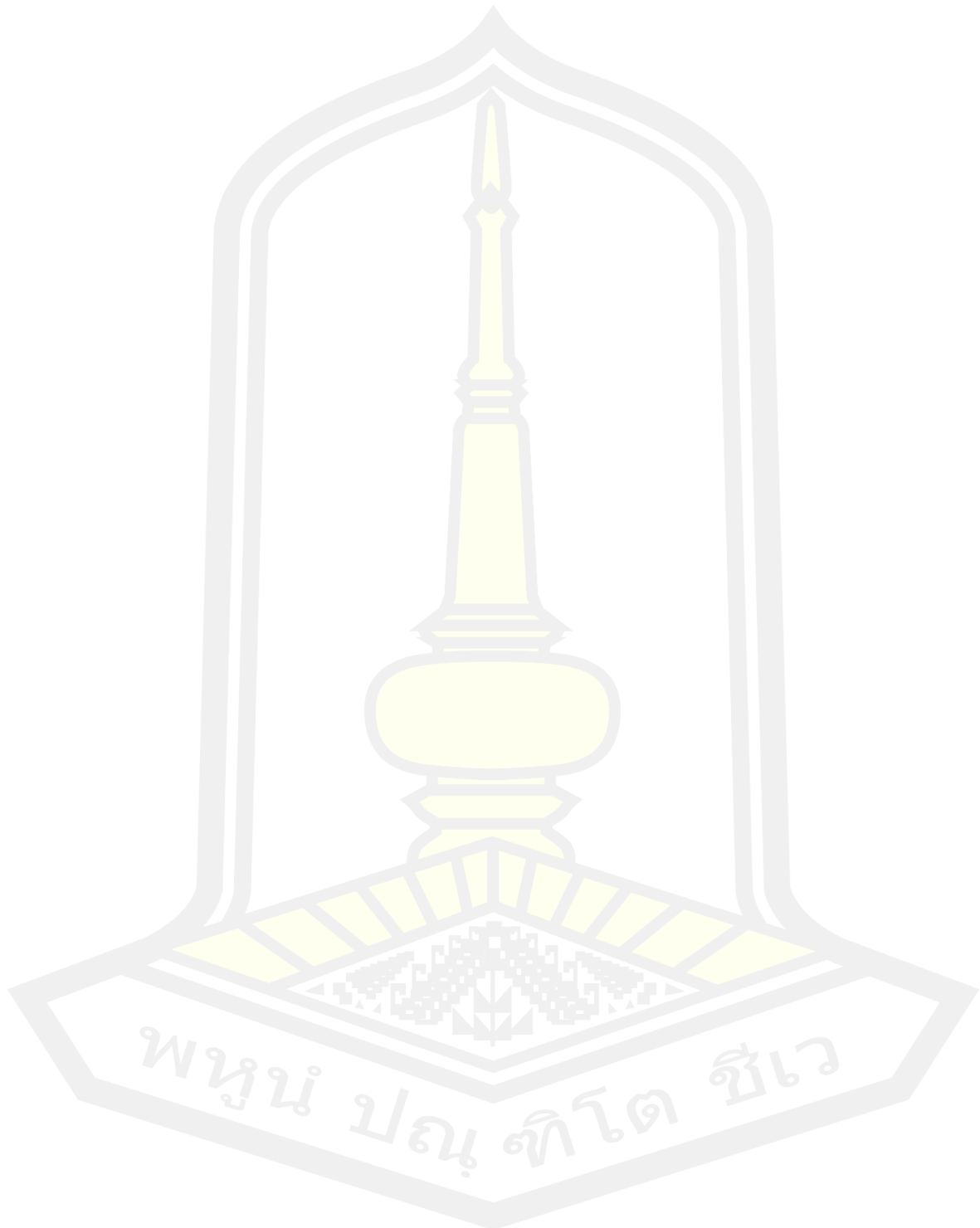
บรรณานุกรม

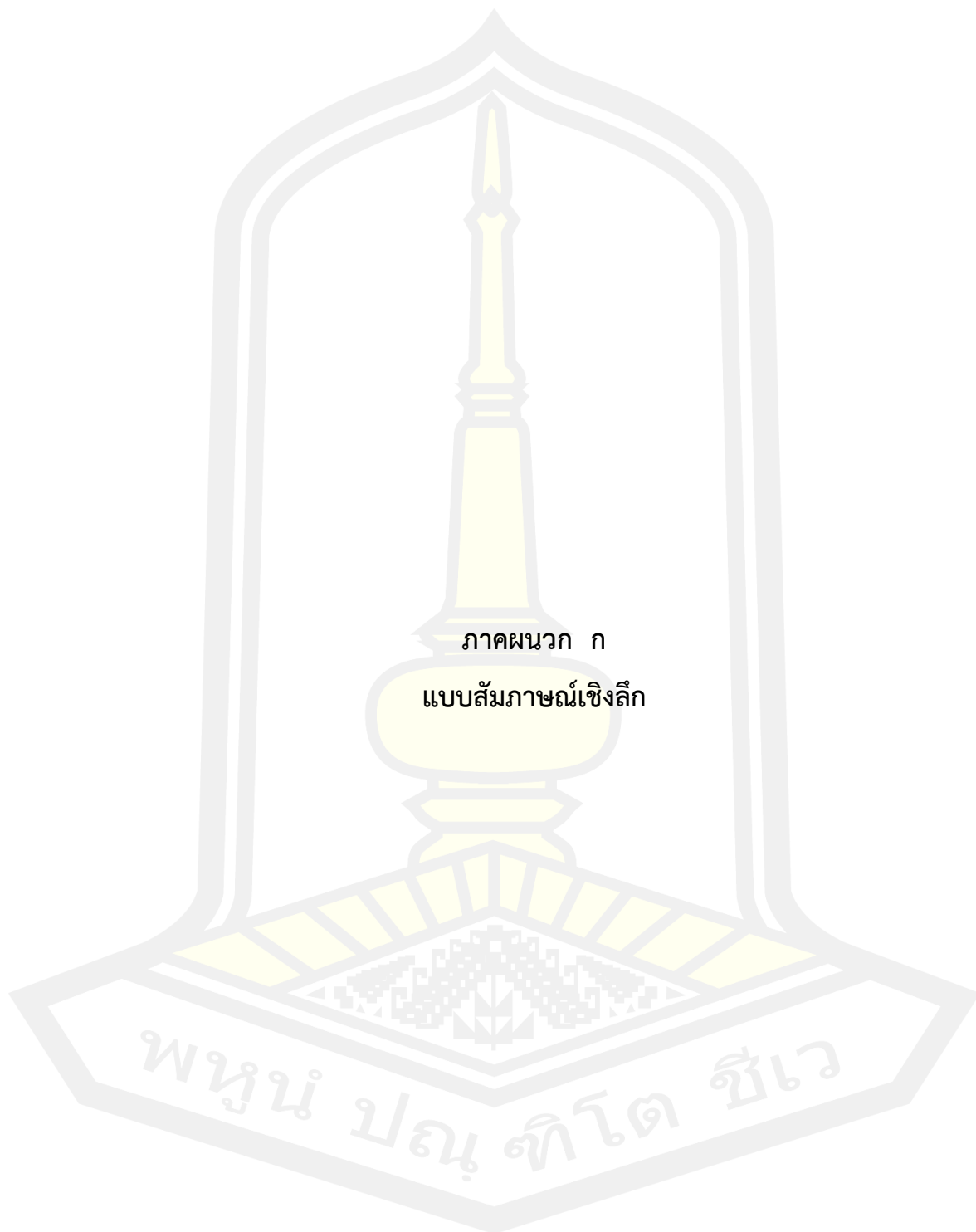
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม. สำนักพิมพ์อุษาคเนย์.
- จิรานุช โสภากและคณะ. (2013). ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกของประเทศไทย กรณี ศึกษา:อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างยั่งยืน.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2540). อัตลักษณ์วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาภาษาไทย).
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิยามาล อาแย. (2552). ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา. *Parichart Journal, Thaksin University*, 22(1), 108-116.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- พระสิทธิสิงหนเสนีและคณะ. (2019). มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา:ปัญหาอุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(3), 1267-1280.
- ยงฉัตร พิมลเสถียร. (2556). การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณศิลป์ พิรพันธุ์. (2546). บทความทางวิชาการเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดสมุทรสงคราม.
- วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร. (2549). พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย.
- ศรุติ โพธิ์ไทรและชาวพร ศักดิ์ศรี. (2555). การแปรเปลี่ยนภูมิทัศน์วัฒนธรรมลาวโขงหนองปรง: ที่ว่างอันเกี่ยวเนื่องกับประเพณี. ปีปีการพิมพ์และบรรจุกัณฑ์.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์. (2562). โครงการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม.
- สมชาติ มณีโชติ. (2554). พระธาตุพนม:ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ในมิติด้านสัญลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก. อี.ที.พับลิชชิง.
- สุจรรยา โชติช่วง. (2554). อัตลักษณ์ทางสังคม. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO). (1972). *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*.

<https://www.refworld.org/docid/4042287a4.html>

- อนุวัฒน์ การถักและทรงยศ วีระทวีมาศ. (2016). การเปลี่ยนผ่านความหมาย ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง สกลนครในพุทธศตวรรษ ที่ 16-25. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 30.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2560). ไทยศึกษากับการศึกษาค้นไ้และเพื่อนบ้าน. *Journal of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University*, 29(1), 229-252.
- อิโคโมสไทย. (2554). กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม
- Charter, V. (1966). *The International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Site* <https://www.icomos.org/en/participer/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/157-thevenice-charter>
- Feilden, B. M. (1993). Is conservation of cultural heritage relevant to South Asia? *South Asian Studies*, 9(1), 1-10.
- Feilden, B. M. J., Jokilehto. (1998). Management guidelines for world cultural heritage sites.
- ICOMOS. (2011). Guidance Heritage Impact Assessments for cultural world heritage properties.
- ICOMOS, A. (2013). *The Burra Charter: the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>
- Jokilehto, J. (2006). Considerations on authenticity and integrity in world heritage context. *City & time*, 2(1), 1.
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. MIT press.
- Richards, G. (2001). *Cultural attractions and European tourism*. Cabi.
- Seyedashrafi, B., Ravankhah, M., Weidner, S., & Schmidt, M. (2017). Applying heritage impact assessment to urban development: world heritage property of Masjed-e Jame of Isfahan in Iran. *Sustainable Cities and Society*, 31, 213-224.
- UNESCO. (2005). *Nomination Format*. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- Woodward, K. (1997). *Identity and difference* (Vol. 3). Sage.
- Yahampath, P. (2014). Integrating Heritage Impact Assessment (HIA) into Environmental Impact Assessment (EIA) as a part of Environmental Management; case study-

Northern Expressway of Sri Lanka. *NIDA Case Research Journal*, 6(2), 86-130.

ภาควิชา ก
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

พหุบัณฑิต โท ชีวะ

การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม

กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก

อ.ธาตุพนม จ.นครพนม

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้สร้างขึ้นเพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

2. ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม

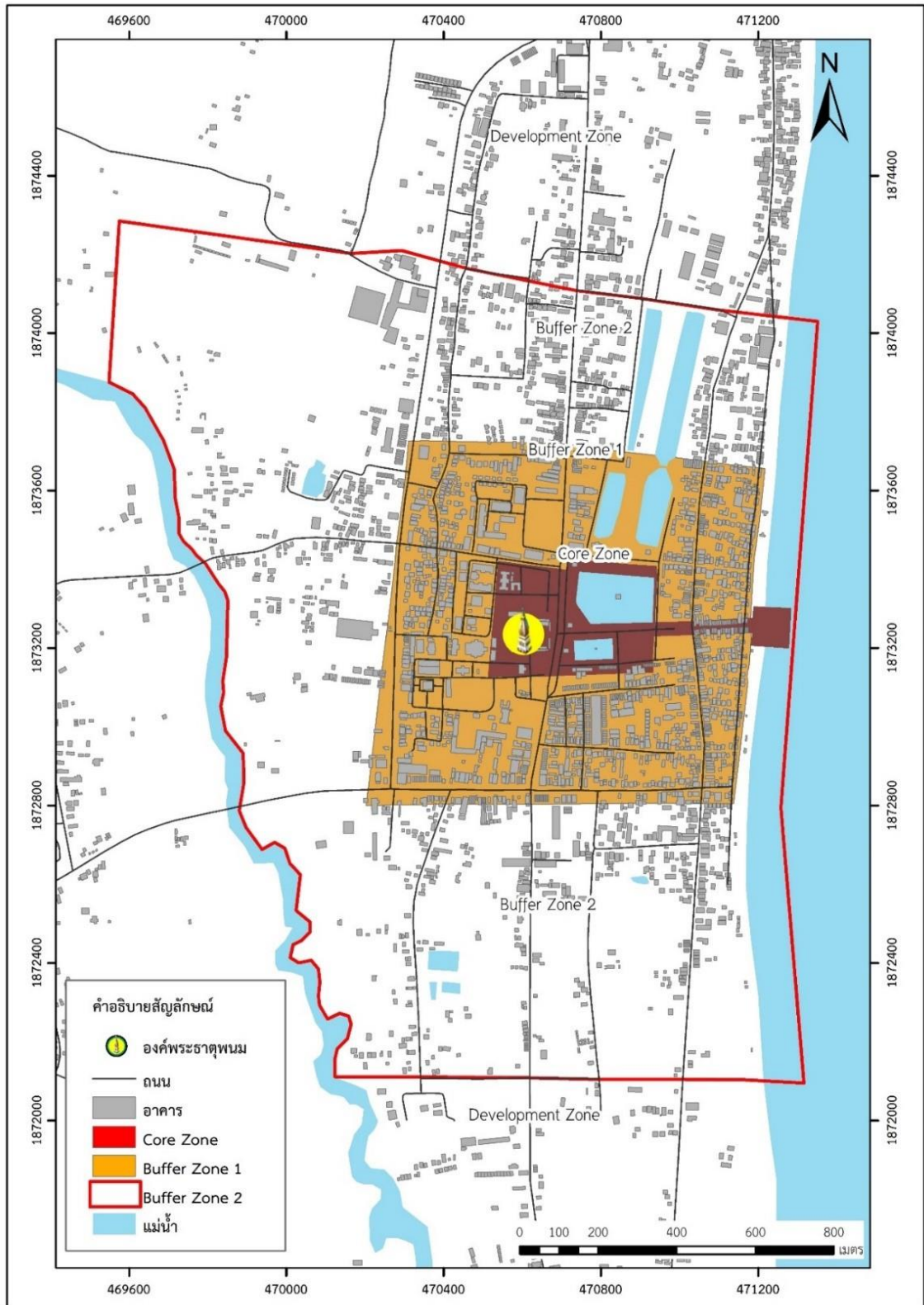
3. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น สำหรับข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทางผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์และอภิปรายผลในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีผลกระทบหรือเกิดความเสียหายต่อหน่วยงานและตัวของผู้สัมภาษณ์แต่ประการใด จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

นางสาวแพรวพรรณ ปาसान่า

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและ

สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้วิจัย

รูปที่ 1.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา โครงการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก 2562

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

- 1 ชื่อ - นามสกุล
- 2 อายุ
- 3 ตำแหน่งและหน่วยงาน
- 4 วันเดือนปีที่บันทึกข้อมูล

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุนม

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง ผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ การประดิษฐ์ การคิดค้นในสิ่งที่ดีงามทั้งใน รูปแบบที่จับต้องได้ (สัมผัสได้) และจับต้องไม่ได้ (สัมผัสไม่ได้) แล้วเรียนรู้สืบทอดต่อกันมา รวมถึงสิ่งที่ยังคงเหลือ เป็นหลักฐานให้เห็นในปัจจุบัน ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

1. **มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Knowledge)** เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทาง ภายนอก ครอบคลุมมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน

2. **มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)** ความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นสากลและเป็นของท้องถิ่น ซึ่งถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือวิธีการอื่นใด ผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการสั่งสม ความรู้และการประยุกต์ใช้

1. พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญประกอบด้วยอะไรบ้าง

1.1 พื้นที่หลัก (Core Zone)

.....

.....

.....

1.2 พื้นที่กันชน 1 (Buffer Zone 1)

.....

.....

.....

1.3 พื้นที่กันชน 2 (Buffer Zone 2)

.....

.....

.....

2. ท่านมีแนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนม ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดผลกระทบในพื้นที่ในแต่ละด้านมีอะไรบ้าง

3.1 ด้านกายภาพ

.....

.....

.....

.....

3.2 ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

.....

.....

3.3 ด้านสังคม

.....

.....

.....

.....

3.4 ด้านอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

4. ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างไร

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ผู้มีส่วนได้เสีย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่พระธาตุพนมสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คือ

.....

.....

.....

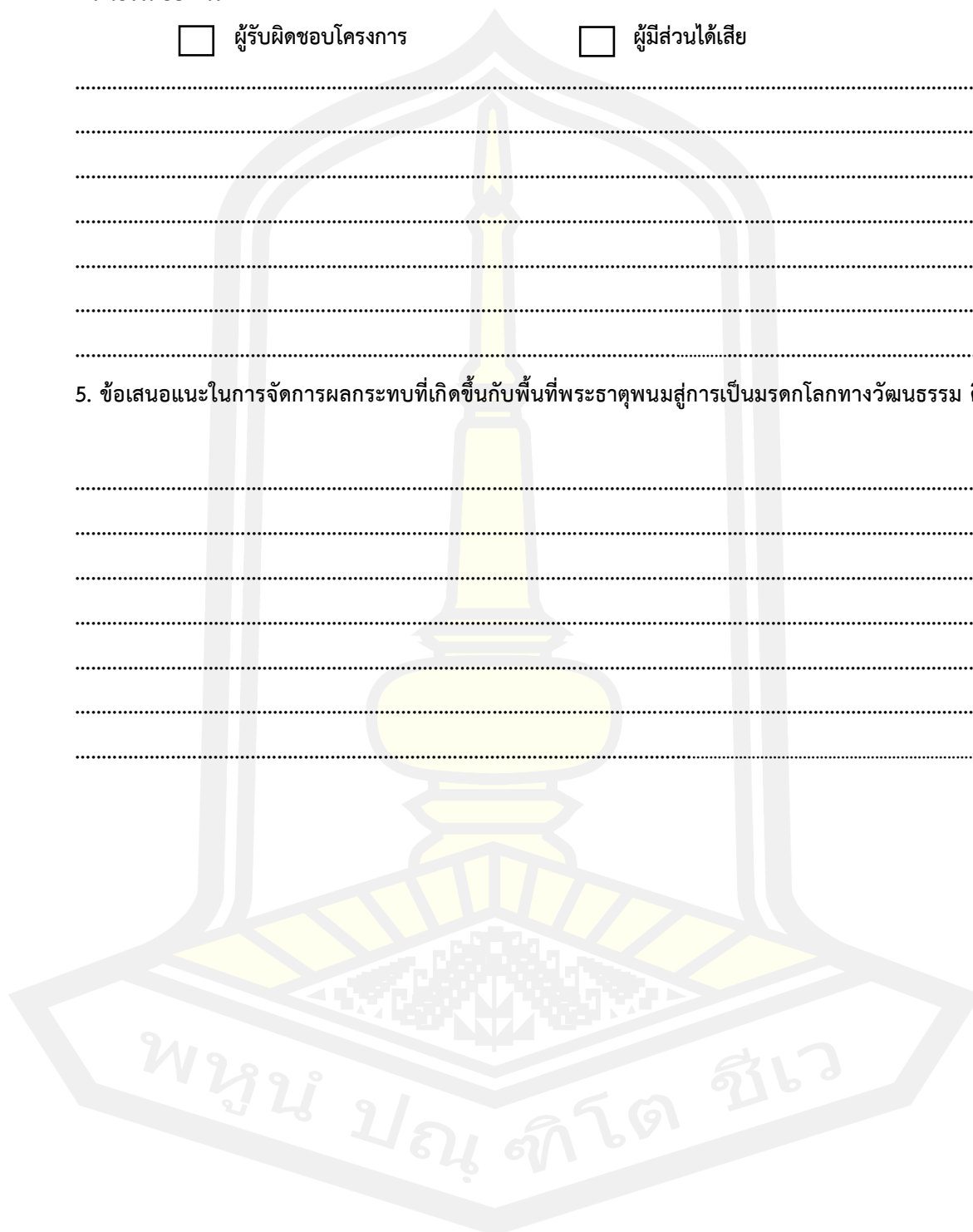
.....

.....

.....

.....

.....

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๖/ ว๑๓๗๒

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รายชื่อฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ จำนวน ๑ ชุด
๒. เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวแพรวพรรณ ปาसानำ รหัสนิสิต ๖๓๐๑๑๑๘๒๐๐๒ นักศึกษาระดับปริญญาโท สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พื้นที่เสนอขอขึ้นบัญชีพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธรราวุฒิ บุญเหลือ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ ๒๐ มิถุนายน - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๕ ดังรายละเอียดการขอสัมภาษณ์ตามเอกสารที่ประกอบการสัมภาษณ์ที่แนบมาด้วย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หากท่านต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมโปรดติดต่อ นางสาวแพรวพรรณ ปาसानำ หมายเลขโทรศัพท์ ๐๙๓-๕๓๗๘๒๒๗

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จารุณี นิมิตศิริวัฒน์)

รองคณบดีฝ่ายบริหาร รักษาการแทน

คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานเลขานุการฯ

โทร. ๐-๔๓๗๕-๔๓๘๑

โทรสาร. ๐-๔๓๗๕-๔๓๘๒

รายชื่อฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ ประกอบด้วย

๑) พระครูศรีพนมวรคุณ	ประธานกรรมการ
๒) นายอำเภอธาตุพนม	รองประธานกรรมการ คนที่ 1
๓) นายกเทศมนตรีตำบลธาตุพนม	รองประธานกรรมการ คนที่ 2
๔) นายเดชา จันทศ	รองประธานกรรมการ คนที่ 4
๕) นายมงคล ตันสุวรรณ
ผู้ทรงคุณวุฒิ	กรรมการ
๖) นายธนิศศักดิ์ อุ่นตา	กรรมการ
๗) วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม	กรรมการ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	แพรวพรรณ ปาसान่า
วันเกิด	3 ตุลาคม 2539
สถานที่เกิด	ร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	62 หมู่ 14 บ้านนาเลา ตำบลหนองไฮ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 44120 T.093-5378227 e-mail : 63011182002@msu.ac.th
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้ช่วยนักวิจัย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2563 สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (สถ.บ.) สาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2566 สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (สถ.ม.) สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน ปณฺ ทิโต ชิว